

D1401

Mikszáth Kálmán

A Lekeintetes
Dármegyő

R

Gyof. Kovács - Tholy Anna

MIKSZÁTH KÁLMÁN MUNKÁI

A TEKINTETES VÁRMEGYE

MIKSZÁTH KÁLMÁN
MUNKÁI

A TEKINTETES VÁRMEGYE

⊗ BUDAPEST ⊗
RÉVAI TESTVÉREK
IRODALMI INTÉZET
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1907

MIKSZÁTH KÁLMÁN

A TEKINTETES VÁRMEGYE

IGAZ TÖRTÉNETEK

575

© BUDAPEST ©
RÉVAI TESTVÉREK
KÖNYVTUDOMÁNYI INTÉZET
KÖNYVÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1907

157.624 ✓
14.674 ✓

BIBLIOTICA IN... PED
PLDOLG... IN... HUNGARICA

HISTÓRIA EGY HÁZASSÁGRÓL.

NE VEGYÉK kérem rossz néven, hogy megint haza megyek, a mi görbe országunkba. Ott vagyunk örökké, a kik onnan jöttünk. Hisz mindenki csak ideiglenesen jöhet el, az is, a ki soha sem kerül vissza többé. Mert ha van álom a halálban, én jól tudom, a gyermekévek folytatásának szövődik az ott; a többi kimarad; levetjük mint a rossz ruhát, ha oda belépünk, hol az örök semmiben újra hallik majd erdeink ismerős zugása, hegyi patakaink altató morajával.

Mézes náddal irnák apáink viselkedését, ha úgy megszeretnék, a hogy mi gondoljuk s idők rokkájáról (mennyi színes selyemszál van azon!) legombolyitanák, ki melyikhez férne, ha úgy megszeretnék, a hogy mi gondoljuk, azt, a mit anyáink szöttek, fontak egymás között.

Nem nyul oda senki. Óreg krónikákban néha legtölebb én indulok utána egy-egy piros szálnak, vagy fekete szálnak.

De biz a piros után megyek ma.

Mert hát olyan bolond nevetni való dolog is az, hogy az a jámbor szécsényi barát, a Pater Anzelmus micsoda galyibát csinált anno 1700. nagyságos és nemzetes özvegy gróf Franke Györgyné leányasszonyom dolgában.

Már erről a furcsa titulusról is kitalálhatja minden házas és nem házas emberi lélek, hogy valami rendkívüli dolog történt vala a grófné, született Brizló Borbálával, mivelhogy ha leányasszony, nem lehet özvegy, és megfordítva. És azt is kitalálhatja, hogy engem illet a jus, ezt illő ékességgel és tisztességtudással kimagyarázni.

Ugy volt, hogy Brizló Borbála a megyei Comes nagyságos gróf Brunszvik uram egyik számtartótisztjének, nemes Brizló Gábor uramnak volt leányzója s olyan ékességben bővelkedő, hogy maga a mi urunk Thököly Imre uram is, a mikor erre járt néhány évnek előtte, éppen azokban az időkben, mikor a királyságot kapta a szultántól, szemügyre vévén a formás hajadont, eképpen kiáltott volna fel: «Szeretném elküldeni a szultánnak, hogy kvittek legyünk». Kalotay Kristóf uram a várnagy is hallotta; de különben tessék megkérdezni magát Beniczky Péter uramat, a kihez valósággal intézte a fejedelem ezeket a szavakat.

Egyebekben sehol sem talállok említést szépségéről, a mi nem is csoda, mert miféle bolond írónak lett volna az, a ki belefogjon a mi asszonyaink kellemességeinek leírásába? Könnyebb az

összes fűveket összeszámlálni a vén Karancs alatt, hosszában, köröskörül.

Mikoron Borbála így virágoznék javában, lón, hogy valami Franke György nevezetű gróf vetődik el a Brunszvik udvarába, ahol nagyokat lehetett inni akkoriban, egy nap a török urakkal, fündzsákból és ibrikekből, másnap pedig az osztrák urak ó kegyelmeikkel, vödörökből és billikomokból azon mód szerint, a mint vagy az egyik, vagy a másik rész uralkodék az nap a környéken. Mert olyan világ volt az, hogy még a szakácsnak, a derék Csuroпка Jánosnak is politikus embernek kellett lennie: rá volt parancsolva, hogy mielőtt a tűzre tennék a fazekakat a grófi konyhán az ebédhez, mindenekelőtt beszélje meg mindég a viczevárnagygyal, nemzetes Kászonyi Gergely urammal, miképen vagynak a hadi konstellációk és a politikai czirkumstancziák, mert lehetséges, hogy török uraimékat, a kiknek sorbett és piláf volna főzetendő, déli harangszóra ugy elkergetik innen, mint a parancsolat s helyettük szilvás gombóc mellé osztrák tisztek gyűlnek majd az asztalhoz, déli harangszóig.

Szegény magyar urak ott, minálunk, csakhamar megszokták ezt a különös állapotot. Egészen be rendezkedtek hozzá. Tudtak törökül is, németül is, hogy az uraikkal diskurálhassanak s meg kellett tanulniuk azonfelül tótul is, hogy a cselédjeik megértsék. Viseletük is ahhoz volt szabva. Fei-

huzták a kaftánszerű bő kabátot, lenyiratták törökösen hajukat hátul, és mire kinőtt, — éppen jó, — mert akkor már más világ volt: czopfot kellett belőle csinálni, németesen.

Legrosszab volt ellenben a leányzóknak, mert ezeknek az udvarlóit, mikor már éppen megszerették, mindig elkergette a másik rész s ez az örökös sürgés-forgás, ez a lázas mozgalom mely egész vármegyéket vetett-dobott erre-arra, meghagyta érintetlenül a pártákat.

....Hanem a Brizló Borbáláé, az oda lettvalahogy odalett.

A fiatal Franke grófnak tetszett meg a leány. Legalább, az járt utána... hogy volt, mikép volt, ki tudhatná a zürzavaros napokban, az összetorlódott események között? Ejh, mikor ezer patkó tapossa mezőinket, ki tudná akkor megmondani pontosan, hogyan hullottak ki a inarmancs-virág csipkés fehér szárnyacskái?

Volt valami nesze, hogy összekeltek s aztán — de már ennek különb hire lett a vidéken — a Thököly-félékhez állott be a gróf és elesett. Halva találták a szandai völgyben a csata után

Valamelyik dalia, gondolom Kubinyi Boldizsár, levágott a szép szőke hajából egy gyűrűre valót s elhozta magával, hátha talán hagyott valakit valahol.

S valóban Brizló Borbála követelte magának a fűrtöt, meg is kapta, de kérdés jussal-e? Senki sem tudott semmi bizonyosat, meg volt e a házas-

ság, vagy nem volt? Csodálatos, hol lehettek akkor az öreg asszonyaink, hogy ezt ki nem süthették világosan? ... Talán adat lehetne ez a történettudósoknak, hogy valamennyien kiköltöztek a vármegyéből a törököktől való félelmökben?

Ahogy volt, úgy volt, annyi bizonyos, hogy a szép Borbála tetőtől talpig gyászba öltözködék s nagy könyhullatások között tölté az özvegyi esztendőt. Két napot böjtölt minden héten s háromszor ment misét hallgatni. Mind ebben pedig benne van az, a mit egy jó feleség megtehet a férje kedvéért — annak a holtá után.

Még sem hitték el neki a házasságot. De hát hiszen ott kellett lenniök a tanuknak? Hol voltak már azok tavaly óta! A nyavalyás Plachy Mihály beleharapott tavaszkor a fűbe, — pedig fű sem termett; Veres István uram ő kegyelme pedig kibujdosott vala azóta a fejedelemmel. Annak ugyan befujta a lábnyomait örökösen a hó, — pedig hó sem esett.

Ők ketten megmondhatnák, ha megmondhatnák. De még ha meg volt is rendje módja szerint, kérdés: érvényes-e a házasság? Czudar egy pókháló ez! A török által megszállt területen nem érvényesek a pápai rendeletek, mert azokat ott nem lehetett kihirdetni. (De hát mi érvényes akkor itt?)

A mentes területeken ellenben a tridenti zsinat szab törvényt. A melyik pap ebbe bele

nem habarodik, az már bizonyosan püspök. A ki pedig püspök, az nem bolond, hogy itt ténferegjen ebben a kutyatartományban; az otthon sütkérezik valahol Rozsnyón vagy Egerben.

De ha nem hitték el Brizló Borbálának a házasságát s ha el nem jöhettek vallomást tenni mellette nemzetes uraimék, a kik látták, a gondviselés vette kezébe a dolgot, az küldött egy picziny tanút, mosolygó piros orczával, apró kövér kezecskékkal, a ki mikor nem sirt, folyton gagyogott valamit a vánkosai közt.

Hanem — jaj talán ki se mondom — bizony még ennek a becsületes «kis embernek» sem hitték el azt a házasságot. No már ez mégis csak istentelenség!

Ő maga a szép asszony nem törődött semmit a pletykával; feléje se ment az embereknek talán nem is tudta, mit beszélnek, hanem mikor a fia három éves lett, odajárult a szécsényi Anzelmus baráthoz, adjon neki egy esketési bizonyítványt.

Az Anzelmus barát, mihelyt meglátta az ur-asszonyt, mosolygóra változott képpel kérdé, mi járatban lenne?

— Nagy bajom van atyám! Nem tudom, emlékszel-e rá, hogy te eskettél össze bennünket a megboldogult urammal, a derék vitéz Franke György gróffal, a kit az isten nyugasztaljon!

A tisztelendő pater összefonta mellén a két

karját és nem felelt, hanem tovább nézte azt a kis piros ajkat, a mint mozdul, összecukódik, kinyilik, azt a gyönyörű két szemet, a mely ragyog, elborul, melegít, éget, világít és harmatozik. Szebb ez a tarokknál is!

(Pedig akkor még új volt ez a játék s egy külön mestert tartottak a barátok, a ki tanította.)

Két derék tanum volt, — folytatá az özvegy, — jóra való nemes emberek mind a ketten, hiszen emlékezhetel rájuk. Ugy-e emlékszel is? Az egyik meghalt azóta, a másik Törökországba ment. Most már csak benned van bizodalمام, jó atyám.

A derék Anzelmus hallani akarta a dolgot még tovább is.

Egy kis fiacskám maradt, gyönyörű szóke gyerek, olyan mint egy kis angyal... az apjára hasonlatos. Ennek a szegény gyereknek semmije sincs, pedig az apja gazdag grófi familiából való. Nagy birtokaik vannak Sziléziában. Testvérei elüldözték ide pénz nélkül, szeretet nélkül. Hát én nekem egy esketési bizonyítvány kell most tőled, atyám!

Anzelmus kidüllesztette nagy szürke szemeit, összegyűjtötte a homlok-ránczait egy rakásra s aztán meghosszabbodott képpel mondá, hosszú kezeit kámzsájába mélyesztve:

Bizony nem emlékszem a dologra, jó asszonyom.

Most hirtelen kihuzta az egyik kezét s megütögette a homlokát, mint valami beföttes üveget, hogy fölrázza, a mi talán az alján van.

— Hiszen annyi embert eskettem már én meg azóta! Aztán olyan idők ezek, kegyelmesem, hogy néha a magam nevét is elfelejtem s a gvárdiántól kérdezem meg olyankor.

Hanem most az egyszer nem kellett elmennie a gvárdiánhoz. Az ugy sem tudta volna.

Sokkal közelebb eső volt, hogy a grófné asszonyom belenyult a selyem tafota krispinjébe, kivett onnan egy zacskó kemény tallért s oda tette a pulpitusra.

Anzelmus atya kivicsoritotta fogait, behunyta az egyik szemét, a jobbikat, s csodálatos!... emlékezni kezdett az esküvőre.

Le is ült nyomban az asztalához és megvigasztalta azt a szegény, szép, szomorgó asszonyt. Kiadta neki a bizonyítványt, hogy ő eskette meg ekkor és ekkor; aláírta ékes czikornyás manu-própriával, teleszórta porzóval s még le is fricskázta nagy udvarassággal, az ajtónál pukkedlit vágott, azután egész megelelégedéssel bement a refektóriumba tovább tanulni a tarokkot. Még is csak szebb az!

E tájt pedig, mondják, szigorú élet járta a kolostorban, de azért meg lehetett szenvedni. Mert isten világot virrasztott az ő szolgáinak agyvelejében, hogy azok kényelemmé tették a kényet

metlenséget s vigságokká a szomoruságokat. Így, teszem azt, nem volt nekik megengedve, hogy két verdung bornál többet ihassék egy-egy perszóna naponként, — ha csak vendég nincs, mert akkor ad libitum ment, a ki mennyit birt.

A szent helyek, hogy egészen ennek a kornak a beszédjével éljek, gazdagon valának éléssel megtakarva. Lón tehát, hogy soha sem fogyott ki belőlük a vendég. Ha pedig már éppenséggel nem szállott volna senki hozzájuk, a zimankós időnek vagy másnemű oknak miatta, a jámbor barátok pénzért fogadtak egy vendéget, diurnumot fizetvén neki, ha velők lakmározik.

Ezt az enyhítő körülményt okvetlen föl kellett hoznom Anzelmus eljárása mellett, aztán talán még más mellékkiadásai is lehettek, de már ezeket ugy-e ne piszkáljam?

Szép Brizló Borbála megőrült az esküvésí levélnek, még abban az évben, mihelyt lecsillapodék az odavaló föld a háboruságoktól, megindult anyai bátyjával, Kászonyi Gergely urammal Sziléziába törvénynyel jární ki fia örökségét.

És az nem is volt valami nehéz. Hiszen csak azt kellett bizonyítania, hogy törvényes maradéka van Franke Györgynek, s mindjárt ki kellett adni a lindení és strawitzi uradalmak felét, mert a megboldogult Franke grófnak csak egy élő gyermeke volt már, a fíusított Franke Johanna grófnő. György, mint tudjuk, elesett

Magyarországon, Leopoldot pedig a vadkan tépte széjjel időközben.

Johanna grófnő magas, szikár leány lehetett. sápadt, szeplős arczczal és olyan sajátságos fehér hajjal, mint a kanári-madár tollazata. Kászonyi Gergely uram, a ki pedig asszonylátó ember volt, legalább nem nagyon tulipánozza ki ő nagyságát, sőt még azt jegyzi meg erről az utról vezetett Diáriumban, hogy az eső becsurgott az orrán át. Egyszóval nem minálunk volt, mikor a szépséget osztogatták.

De ha nem volna erről királyi oklevél is, — biz' isten talán még sem hinném Kászonyi Gergelynek, — mert nagy haragos indulatba jöhetett a Johanna grófné praktikája miatt, s nem lehetetlen, selymaságból hirdeti vala annak csufvoltát.

Mivel ugy történt, hogy amint beállítottak utportól elmarva egy este a strawitzi zöld-fedelű kastélyba s atyafiságosan előadnák magyar őszinteséggel: miért jöttek, hogy a gyerek jussáért jöttek, s megmutogatván az esketési és születés dokumentumokat, Johanna grófné arczát elfutotta az öröm pirossága, nyakába borult szép sógornéjának, össze-vissza csókolta a fehér hattyunyakát, a homloka márványát, a kis rózsás gödröcskéjét az álla alatt, és a hol érte. Azután a kezére kapta a kis Gyuri fiut, nyalta-falta, bubuskálta, hosszávége nem volt annak. Épen olyan szakasztott az

a száj, valóságosan az az orr, az a homlok, az a mosolygás, mint a szegény megboldogult bátyáné a derék vitéz Franke György grófé volt, a kit az isten nyugasztaljon. Hajso, hajso kis szőlőgerezdem! Ezüstös morzsácskám... Bizony jó tettétek, kedves rokonaim, hogy eljöttetek, hogy így bearanyoztátok szegény penészes hajlékomat. No hát már most mindenek előtt vacsoráljanak meg jóízűen kegyelmetek, kedves sógorném galambom s kegyelmed is vitéz Kászonyi Gergely bátyám uram, azután pihenjenek le a selyem ágyaimba, reggelre majd megbeszéljük a többit.

Hanem reggelre ke!ve — egy lelket se talált szegény asszonyunk a kastélyban, ki volt halva egészen; se urnő, se cseléd; a káromkodó Kászonyi léptei kísértetiesen kopogtak a néma folyosókon.

— Mi történt itt? tűnődik Brizlő Borbála, a kezeit tördelve.

— Nem tudom, édes mézsem. Hanem ha már magamra vettem ezt a dolgot, te éretted, hát ki is viszem, engem úgy segéljen. Valami ármány van! De végére járok, — mint a milyen igaz, hogy kálvinista ember vagyok.

Biz azt eltalálta, hogy ármány, mert Johanna grófnő az még éjjel átköltözött összes udvari népével, csatlósaival, udvarnokaival, fehér-cselédeivel a lindenü vörös-fedelű kastélyba, de maga meg nem pihent ott, le sem szállott, unosuntalan tengelyen volt utóban, míg csak meg nem állt a kocsija

két hét múlva délben, éppen a szécsényi klostrom előtt.

A barátoknak nagyon rossz napjuk volt. Valami nagy kegyelmes ur jött aznap Szügybe a császár képében, hol is nagy lakomát csaptak, minden eleven léhűtő embert meginvitálván arra a környékről, mert tisztességes nemes urakat már akkor bajos volt fogni az ilyenhez, — miért a barátok drága pénzért sem kaptak a mai napra vendéget. A famulus hiába lótot-futott kiöltött nyelvvel egész nap egyért: mindenki Szügybe eszik. Kétségbe voltak esve.

Hát, mintha a menyből hajitanák, mikor egyszerre csak becsörtet az udvarmesterével az a katonás asszony s Anzelmus barát után tudakozódik. No van már vendég, hála istennek!

Anzelmus barát nem volt jelen, valahol a lugasban, dus lombok közt nagy titokban dohányozni tanult. Mindig tanulásban találjuk a jámbor férfit. Kutya, keserő palánta ez. Nem tudom, mit szerethetett meg rajta Tököly Imre uram ó nagysága, hogy divatba hozta, — talán a fantáziáját kövériti az embereknek?

Anzelmus előkiáltatván, eldugta a szerszámot az orgonabokorba s alázatosan bekullogott a marczona asszony elé, a ki csipőjére rakván gyémánt gyűrűs kezeit, ráförmedt zordonan!

— Kend az az Anzelmus barát?

— Alkalmasint én vagyok az.

— Kend eskettette össze a néhai bátyámat, a derék vitéz gróf Franke Györgyöt, a kit az isten nyugosztaljon, valami Brizló Borbála hajadonnal.

Pater Anzelmus gondolkozni kezdett, miközben sajátságos mosoly járkált duzzadt ajkai körül, mintha a szájába akarna beszaladni. Hanem azt már még se tette meg.

— Hogy én eskettem-e őket össze? — szólt száraz, kimért hangon s szemeit hirtelen lekapta a hölgyről, mert észrevette, hogy az is rászegezi az övét gyanakodva. — Meg vagyon írva, nagyságos jó asszonyom! S a mi meg vagyon írva ...

— No mi van azzal?

— Azt a macska se vakarja ki, — mondá Anzelmus ájtatosan.

Az urnó arczát elfutotta erre a méreg s nagyot dobbantott a lábaival. Ugy megijedt Anzelmus, hogy meg se nézte, — mai napig se tudja, kicsinyek-e?

— A macska nem vakarja ki, hanem majd kivakarod te.

Egy arannyal telt erszényt vett ki a zsebéből s odadobta a páternek.

— Nesze, fogjad s azután markold meg a tollat s add ki nekem a bizonyítványt, hogy az az első irás nem ér egy lyukas polturát sem; sohasem is láttad Franke grófot, nem hogy te

adtad volna össze Brizló Borbála leányasszonyommal, csak az epekedő siralmi, mázos-büvös kérelmei lágyították meg a szivedet iránta, úgy jutott a bizonyítványhoz. Hanem most emitt vallođ a színigazat. No hát irod-e már? Ne okoskodj páter, mert mindjárt visszaveszem a zacskómat . . .

Dehogyan okoskodott, dehogyan . . . leült és kiadta Franke Johannának is a bizonyítványt, hogy nem igaz abból az első bizonyítványból egy szó sem. S csak azt kötötte ki ő nagyságától, ne vetné meg férfi kísérelőjével, ismeretlen nagy jó urammal, vendégszeretetőket a mai napra.

S eközben arra gondolt, iszen jöhet még olyan ember is, a kinek az kell majd, hogy egyik bizonyítvány sem igaz. Vétek is lenne az ilyen dolognak röviden bevéglődni.

Pedig bevéglődött. Mert, hogy im pörre került a dolog Boroszlóban, mikor a szegény Brizló Borbála felmutatta az okmányait a törvény előtt — odalépett Franke Johanna is a maga okmányaival, a mely egészen elvette a serpenyő inga erejét.

A bíró felháborodva mondá:

— Hogy mit itéljek most már, nem tudom, — de hogy azt az Anzelmus barátomat nem ártana a füstre tenni, azt gondolom.

A szegény Brizló Borbála megtört, mint a

liliom, ott iziben elájult. Kászonyi Gergely uram a fogait csikorgatta dühében.

— Majd megmutatom, majd kikeresem én a hugom becsületét, megálljatok, — és megfenyegette ökleivel Johannáékat. A mibe én egyszer belefogok, megvagyok én abba fogódzva, hallja kegyelmetek . . . Majd kötök én még erre a dologra görcsöt, de ki nem oldják kegyelmetek.

Mikor magához jött, nyájas szavakkal vigasztalta:

— Ne sirj édes bokrom, legyen meg a te vigasztalásod. Ne rontsd szemeidet, kis arany gyertyácskám, mindent jóvá hozok. Érted még azt sem restelem, kálvinista ember létemre elmegyünk együtt a szentséges atyához Róma városába. Meg merem én mondani annak is, a mi szivemen van . . . beszéltem én már nagyobb urral is, a Tököly Imre kegyelmes urammal Beszterczén . . . az is parolát adott nekem. No hát ne is busulj kedves paszomántom! . . .

Rárakott volna már ő kegyelme minden hizelgő szót a világon, csakhogy egy kis kedvvel festhetné meg a fekete felhőt.

— Messze van az ide! Soha se érnénk mi oda, — ellenveté az szomoruan. — Aztán tenger pénz kellene ahhoz!

— Dehogy van messze, dehogy. A kilen-czedik nagy város mi hozzánk. S azok a bolond

idegen népek mind olyan közel építik a városaikat egymáshoz, hogy az egyik kálvinista toronyból átkukorékol a kakas a másik torony kakasához a másik városban. Valami gyönyörűség az, Borcsa hugom, a hogy ezek a kakasok veszekesznek. Észre sem veszed, ugy ott leszünk. A «rigót» is elviszszük világot látni. (A «Rigó» a kis Gyuri volt.) Aztán hogy sok pénz kell? Potomság az egész! Eladom a nyéki udvartelkemet. Ugy is az ördögnek kell, nem nekem az ekémet sem rontom vele. Az a hóbortos Retky József komám uram éppen a minapigért érte háromszáz arany forintot. Mintha az Ipolyba dobná a gyámoltalan . . . No látod kis lánczom, hogy úgy szólván ingyen járjuk meg azt a Rómát.

Mondjam-e tovább is, hogy elmentek? El bizony, — mert elárulom, én magam is a pápai levéltárból szedem ide össze a lábaik nyomát; nagy foliánsokban talán száz árkuson is van megírva az a tömérdek levél, üzenet a mi ebben az ügyben jött-ment esztendőkön keresztül Rómából Esztergomba, Esztergomból Szécsénybe, s mind a két városból ismét vissza Rómába. Ha mindenik levél egy barázdát szántott volna, a merre ment, — vagy öt esztendeig pihenhettek volna az ekék vagy három országban.

Hanem egy-egy barázdát mindenik szántott mégis a szép Brizló Borbála tejszin arczán. Csak-hogy szép volt az még azokkal is.

Végre aztán elsimitotta valamennyit ő szentsege, ki is mondta, meg is üzente a fiatal királynak Bécsbe (mert az öreg Leopoldus nem volt kíváncsi a kimenetelre, nem várta be, meghalt még harmadéve), megizente mondom s kiadta pecsétetes iratban, hogy Franke György gróf házassága Brizló Borbálával érvényes és tökéletes.

Lám, nemzetes Kászonyi Gergely uram bele-
őszült, beleszegényedett ugyan, de megmutatta, hody mit tud: most már meg lett volna a nagy triumphus, — ha egy kis bibe nincs, egy kis baj, a miből nagy baj is lehet.

Ez pedig abból állott, hogy a magyar királynak van egy furcsa privilégiuma; ő tudniillik «hogy tetszik»-et játszhatik a római pápával.

Ez pedig olyan formán megy, ha nem is egészen úgy, mint a mikor a mi patyolat népünk az ifjuság, játsza a «hogy tetszik»-et. A római pápa minden jelentősebb intézkedésénél megkérdi a királytól: «hogy tetszik?» A király aztán felelheti: «sehogyz» (non placet) vagy azt mondhatja: «Ugy tetszik, ha ilyen vagy olyan» . . de az igaz, bólinthat is a fejével, hogy (placet) «nagyon tetszik».

Én uram istenem, ugyan mit szól mostan?

Hát bizony mozgott a hírére, de nyomban Franke Johanna grófné, járta az országtartó nagy urakat, kűszöbről-kűszöbre, költött, hizelgett, fűt-

fát megmozgatott, nagy hasznára volt az is, hogy osztrák golyótól esett el a bátyja, a kinek a fia most meg fogná kapni a sziléziai birtokokat. Kurucz lesz az már, abban nőtt, abban hal meg. A kurucznak pedig rövid az igazsága Bécsben. — Sőt elment személyesen a királyhoz is. Mert akkor már nagyon a körmire égett. Brizló Borbáláék neszét vették a bajnak s Bécsben termettek szintén. No de azoknak nem volt semmi hatalmas patrónusuk.

I. József a dolgozó szobájában fogadta Johannát, éppen ott volt jelen a savoyai herczeg is, a kivel folytonosan csevegett, oda sem hallgatva a Johanna beszédére.

Csak néha-néha pillantott a könyörgőre, de akkor is hirtelen lekapta róla savószín apró szemeit, s fiatalos, kissé pufók arczán kelletlen felhócske futott át. Untatta már ez az ostoba dolog, melylyel négy nap óta beszéltek tele fejét a miniszterek.

— No hát placet? — sugja a savoyai herczeg tréfásan a királynak. — Tetszik-e?

A király félrehuzta száját, megfogta a tollat, belemártotta a tintába és odakanyarította feleletnek az előtte fekvő pápai irat alá nagy kövér betűkkel:

«Non placet. Nem tetszik. Josephus primus».

Kegyesen intett a grófnőnek, hogy távozhatik s ezzel el volt útve a nagy port félvert

ügy, földönfutóvá téve három ember, köztük becstelenné egy asszony, névtelenné egy gyermek. De hát meglehet, így volt igaz.

Alig távozott a grófné, rögtön megjelent újra az udvarmester, hogy Brizló Borbála kér kegyelemben kihallgatást.

— Már késő! mondá a király szórakozottan.

— Már késő, — sziszegé megijedve az udvarmester, mert már késő volt neki is Brizló Borbálát be nem eresztetni.

Betört a terembe s ott állott délczeg teremével meghajolva a király előtt.

Gazdag, sötét haját leereszté, két fekete szeme a hosszú selyem pilláktól beárnyékolva, biborpiros ajka könyörgésre nyitva, s aztán ez a kérés csengetyűhangokba öntve. A király nem bírta levenni róla éles tekintetét.

A jó Eugen herczeg, a ki sokat engedett meg magának ebben az időben, észrevette izgatottságát s hamiskás arczzal hajolt ismét föléje:

— De már ez?

A király elmosolyodott. S a mint ott babrált az ujjával az íróasztalon, hallgatva a szép panaszlót, kezébe tévedt a toll, még ténta is volt benne. Egy gyors vonással kitörülte a «non» szót. Ott maradt feleletnek a pusztá «placet».

A herczeg az ablak felé fordult, úgy nevetett, de úgy nevetett, hogy a szobát is ott kellett hagynia.

A király fölkel, megfogta a szép térdeplő kezét, hogy fölemelni segítse.

— Grófné! — szólt. — Nagyon meg vagyunk elégedve ő szentsége intézkedéseivel. Helyesnek, kedvesnek tartjuk. Kegyelmed be van helyezve fiai birtokaiba.

S ezzel aztán érvényes lett a Franke gróf házassága örökösen. Mert ez az a jus placeti, a mit a tudósok annyit fejtegetnek, s mert — nem lehetetlen — hátha így volt igaz?

Én nem tudom. Nem is beszélem tovább, mert még el találnám magamat szólni valamiben... Én csak azt látom be ebből a történetből is, hogy a mi szép asszonyainknak semmi, de semmi se lehetetlen a világon.

ARANYOS FELHŐK.

MÉG mai napig is emlegetik a tiszteletes asszonyék, pedig már ötödik éve, ahogy megesett. A kis lányokból nagyok lettek, szerettek, szenvedtek azóta (Miminek a vőlegénye is meghalt), a nagyasszony is nem egy bajon ment keresztül új baj elé, — hanem azt a tehénesetet csak nem felejtették el maig sem.

Mert ám nem olyan akármilyen tehén volt az! Nagyon nehezen szerezték. Garasonkint kuporgatták össze azt a nyolczvan forintot (azonfelül hetven krajczár borralalót a kötél fejében) a mennyibe került. Azután úgy megszokták, de úgy megszokták, még mielőtt ismerték volna míg a pénz gyűlt a sovány penzióból, meg a varrásból, kötésből, százszor oda képelték előre az istállóba. . . . Csákó lesz a neve, mert szarvai lesznek s azok elállnak majd alul, míg felül szépen összeborulnak, mint a hogy azt a tehénszépesség megköveteli.

Hosszu, ránczos nyaka lesz a Csákónak, még tán csöngetyüt is hagy rajta az, a kitől megve-

szik (Kriska már azt az embert is megálmodta: egy széles képű tót lesz, bibircsókkal a homlokán, — de tréfán kívül). Igaz, majd elfelejtettem, hogy a szőre pedig mintha mosva lenne, néhol sárgát játszik, majd mint a kanári madaré. . . .

Mikor azután megvették, biz az egy kis változáson ment át, szegényke: a szarvait, két csonka csücsök hiján egészen elharapta a valóság, karcsu sem volt. hanem inkább potrohos, szőre se vakító fehér (szebb is talán a tarka), hanem a teje... az valami pompás tej volt, sokkal jobb mint a képzeletbelié.

És a Csákó nevet is fölvette. Minden rendben volt. Már azelőtt is nyugalom honolt az özvegy papné házikójában. Nem történt ott egyéb ember emlékezet óta, mint a kis Kriska eltörte egyszer a kávé-síbriket: félesztendeig sajnálták s azóta egy zöld bögrében tartják a leszűrt kávé. . . .

Szegények, de megelégedettek voltak, most meg már épen boldogok lettek, hogy ő is megvan, ő a Csákó. Lesz már most minden a háznál, mert kenyér a tehén; olyan kenyér, melyből mindennap esznek, mégis mindig egész.

— No gyerekek — hajtotta a nagymama — ez tartja ki a lakodalmatokat. Úgy úgy, Kriska! Ez fog férjhez adni benneteket. No mit nevéte te kis gyik? Te te Mimi fiam. Hiába nevéte. Ugy lesz, a mint kigondoltam.

És a nagymama tisztas, mindig komoly

arcza majdnem mosolygóra indult e szavaknál. Már hogy is lehetne másképen? Hiszen nem beszél ő a világba. Lám, a tehén is csak szóbeszéd volt, most pedig már ott áll a jászolnál.

Hja bizony! A vajat eladjuk bárányaim, meg a fölösleges turót s abból szerezzük be lassankint a staffirungot. Hát ugy-e mégis a Csákó köti be a fejeteket? Ambár nem szeretem gyerekek, hogy olyan bolondos ökörnevet adtatok annak a kedves állatnak. Még majd megaprehendál. . . .

Tovább is erről beszélt volna a nagyasszony, ha a két lányka össze nem felel, ki köpül közülök először. Juj, milyen öröm lesz az, ott pacsokolni a sűrű fölben. . . .

És ugy-e mindig szombaton fognak köpülni? Ezer nagy kérdés merül fel. Hol lesz a köpülő? Az udvar közepére teszik ki. Ki szedi ki a vajat? Te szeded ki mamácska? Melyik tálba rakod, édeském? Hát persze a nagy drótos tálba, hogy beférjen, mert sok lesz — ha valahogy el nem romlik. . . .

Már tudniillik a tehén, mert kényes portéka az. Miért is jutott eszükbe ez az eshetőség. Tíz aggodalom egy végben. Persze, hogy kényes jószág a tehén: szemtől jön neki, gonosz emberek megronthatják tejét (mert vannak olyanok, a kik tudnak valamit ebben), a rossz széna is felborithatja a teli zsétárt, ha jól meg nem fejik, meddő lesz. . . .

De hátha rosszabb is eshetik? Csak el kellett indulniok a balsejtelmek útján, fölszedték minden bogáncsát. Kitörheti lábát, mikor künn szaladgál vagy mikor kihajtják, beletorkoskodik a luczer-nába s felfuvódik, mint a kántorék tehene harmadéve! Hanem már az ilyet nem élné túl a nagyasszony.

— Mindjárt az Ipolyba ugranám, gyerekek. Be én, igazán mondom, mert elveszünk, semmivé leszünk, ha annak a tehennek valami baja esik. Vigyázzunk rá, mint a szemünk fényére. No, ne sirjatok hát bolondok. Mimike töröld meg a szemedet: hiszen nem ugrom még Oh, oh, de nagy csacsi vagy, Kriska fiam. . . .

Valami kevés mégis megmaradt ebből az aggodalomból ezutánra is. A tehenet se másnap még, se harmadnap nem merték kiereszteni a mezőre, otthon kedveztek neki szoktatóba, huszszor is megnézték, megitatta-e az Ancsa leány, kapott-e répát, van-e friss alomja, jó étvágya?

Kriska egy rézgombot talált az udvaron. Megörültek, hanem el is szomorodtak. Ha a Csákónak szarva volna, most rá lehetne tenni a rézgombot. Olyan szép lenne vele! . . . De csak sirni való dolog is Istenem, hogy a Csákónak szarva nincsen. . . .

Az nap, hogy először hajtották a mezőre (mert otthon végre is ki győzné takarmánnyal?) az Ancsát adták mellé. A tiszteletes asszony már

korán reggel a szőlőbe ment, úgy, hogy haza se jön uzsonnáig. Csak a két lányka maradt otthon. Nosza ezek is felkerekedtek: ők bizony megnézik a Csákót, mit csinál. Kriska bizonykodott, hogy oda talál a földjükre.

Nem messze volt; baj nélkül értek az ugarra. A Csákót is jó hangulatban találták: szépen legelt s kedélyesen kergette le magáról farkával a legyeket.

Az Anca szolgáló, ki csak gyerek volt még (a libapásztorságtól került a tehén mellé) megörült a kisasszony pajtásoknak, s mesés dolgokat mondott nekik a Komár Mihályék rétjéről, hol annyi a magvas, mint a marmancs, s még madárfészket is tud rajta egy helyütt, csak azt várta, míg a tojásokból kikelnek a kicsinyek. Azóta már meg is nőhettek. . . .

— Nézzük meg — mondá Mimike hirtelen elhatározással.

— Vezess bennünket! sürgeté Kriska. A mamának is hozunk. De nem engedem megsütni.

Elindultak, s egy teljes óráig járták a réteket, a hol annyi látni való van: füvek, virágok olyan alakúak, mint a késpenge, a kenderáztatók, (ej, Mimi, emlékszel-e, mikor kicsiny korunkban azzal ijesztettek, hogy ide hozzák a rossz gyerekeket a rossz szellemek?) a zugó nádas kacsáival, gémeivel, a helység kutja, mely olyan mély, hogy nappal is a csillagokat látná az ember a fene-

kérő, (Nem tudom, igaz-e. . . Mit gondolsz Kriska?)

Hanem mikor visszatértek a barangolásból elfáradva, nyomban megbüntette őket az isten, a miért magára hagyták a szegény Csákót, — mert ennek csak hült helye volt már. Elveszett, oda van!

A rémület meghalványította a kis arcokat. Szívük hangosan dobogott. Körülnéztek a nyitott tájon: nincsen a Csákó sehol . . . sehol.

Elhajtotta valami gonosz ember, vagy visszament a régi gazdájához. Soha sem fogják megtalálni többé. Annak az embernek, a kitől vették, ki tudná a faluját? Talán nem is ebben az országban lakik?

Ancsa a földre vetette magát s elkezdett jajveszékeln.

— Ancsa, ne bőgj most — mondá Mimi, (ő volt az öregebbik, ő vette át az intéző hatalmat). Siess anyánkért a szőlőbe. . . Mond meg neki, beszéld el neki, mi történt.

Mérgesen dobbantott lábacskaival, mint a hogy édes anyjától látta nagy események idején.

— Mért nem mozdulsz? Szaporán eredj! Te pedig Kriska, szaladj a bíróhoz, doboltassa ki. Utközben kérdezősködj az emberektől. Én majd a szomszéd faluba futok.

Elmentek a gyerekek, ki jobbra, ki balra, neki a széles világnak a Csákót keresni. Hegyről a völgybe, dűlőről dűlőre, benéztek a hegyszakadé-

kokba remegve, zsibbadozó lábbal nyargaltak az árkok mentében, harsogva kiáltozták be az erdőt, a cserjéseket.

— Csákó! Csákó! szólalj meg, hol vagy?

Nem szólalt meg sehonnan. Ní, a csöngetyüje hangja . . . mintha hallanák, úgy rémlik. . . Nem az volt, dehogy az volt, darázs-döngés az csak. . . A Csákóról senki sem tudott hirt adni. Jövőkmenők a fejüket rázták. Elveszett az, vége van ennek örökre.

Éhesen, rogyásig kimerülve, találkoztak este felé a falu alatt. Hazatartottak a szegény gyerekek. Egyik se kérdezte a másiktól? megvan-e a tehén? mindenik arcza beszélte, hogy nincsen. Komoran lecsüggesztett fővel mentek be az udvarba. Hol keressék már, hisz mindjárt sötét lesz?

Hát a mint beértek a tornácz alá, egyszerre csak valami csöngetyűszó üti meg a fülüket; de már ez igazi, válóságos csöngetyü.

Mimike összerezzen.

— Pszt, Kriska! Hallod?

— Hallom. Szent Isten . . .

— Hiszen ez a Csákó! Az, az!

Odafutottak az istállóba. Hát persze, hogy a Csákó volt. Itt van, nem szökött el, hanem csak elunta magát künn a mezón s hazajött hűségesen.

— Oh te csuf, te gyalázatos! Látod, látod mennyire megijesztettél bennünket! Hát történt valaha ilyen eset, ilyen furcsa eset a világon?

Lett öröm; mindjárt nem voltak fáradtak, tánczoltak, ugráltak a Csákó körül, a ki olyan szépen hazajött... (De megszalasztottál kis bolond tehénkénk!) míg egyszer csak újra elborult a Mimike homloka: eszébe jutott hogy hát a mama?

Az bizony, a szegény megijedt mama merre lehet? Bizonyosan a Csákót keresi valahol. Talán keservesen siratja bolyongva, meglehet, el is ájult ijedtében vagy talán...

Ki sem merték mondani azt a megdöböntő szót, hogy hátha beugrott, előlte magát az Ipolyba, a mint előre megmondta?

Minden csöpp vérük meghűlt e rettenetes gondolatra. Reszkettek, a mint megfogták egymás kezecskéjét, s elindultak némán, édes anyjukat keresni.

De hová, merre?

Az esti szürkület sötétedni kezdett. A torony legtetéjét már elnyelte. Siessünk, siessünk! Jó emberek — kérdezgették — nem láttátok a mi anyánkat valahol?

A tiszteletes asszonyt senki sem látta hajnal óta. Ha baja nem történik, bizonyosan itthon lenne már.

A kinos előérzet hihetetlen sietésre sarkalta; nádason, mocsáron, a Hollócska folyón át, keresztül gázoltak, ruháikat nem kimélve, csatakosan érkeztek a szőlőre, mert onnan kell a nyomokat keresni.

A minthogy ott is tarkállott óriási nyomnak a tiszteletes asszony ócska wiklerje a diófa alatt

De nini, káprázat-e? hiszen rajta fekszik maga a tiszteletesné is.

Örömrepesve futottak hozzá s Mimi lelken-dezve kiáltá: — Mamácskám, mamácskám . . . megvan . . . megkerült.

A fölriadt nagyasszony haragosan mordult rájuk:

— Fölveritek itt az embert . . . már le se dülhet egy kicsit. Mit csináltatok a ruhátoknak. Csupa sár, csupa lucsok. Ejnye mordizom adta gyerekei . . . Nos ugyan mi került meg?

— A Csákó . . . a mi Csákónk?

A nagyasszony kidörzsölte apró kék szemeiből az "lmosságot s ásitván egyet, csodálkozva kérdé:

— Hát el volt veszve?

Kriská ámulva hebegé:

Nem mondta meg az Ancsa?

— Nem is láttam. De beszéljeteK már . . .

A lányok összenéztek. Hát miért szaladgáltak ők egész nap kétségbeesve, hiszen épen semmi se történt? s ezen aztán olyan sírásba törtek ki, hogy majd fölverték vele az egész szőlőhegyet.

A tiszteletes asszony megértvén a dolgokat addig-addig törülgette arcukat a keszkenővel, csitítván őket: «no no bolondok . . . legyen eszettek kis macskáim» . . . hogy maga is elpityeredett, s úgy hármásban síratták a szegény Csákót, — mert hátha mégis elveszett volna?

LÁBNYOMOK A HOMOKBAN.

WEGKAPTAM leveledet, melyben írod, hogy egy kötet költeményt szeretnél kiadni a saját költségeden s kérsz, hogy mint gyermekkori barátod én írjam könyvedhez az előszót. Ide szeretnél jönni lakni, mondod, az irodalmi központba, ott hagyván szelid csendes faludat. Nőd is akarja, kész veled indulni. Hova? A dicsőség után, ugy-e?

Nem tudom, mit feleljek erre.

Talán azt, hogy megírom az előszót egy elbeszélésben. Igen, ez lesz a legjobb.

Hát emlékezel-e arra a mogyorófa bokorra, a mely alatt annyiszor heverésztünk ábrándozva? Ha eszedbe jutna az a nap, a mikor egyszer bekergetett az eső a csósz-kunyhóba? Amolyan futó eső volt, a felhő talán csak azért potyogott le, hogy ne lábatlankodjék a napfénynek, mely nyomban megszikasztá a földet. A milliárdnyi homokszemek csillogtak, tündököltek. Sajátságos az, hogy mennyi érdekes dolog van oda bekeverve. Kalásznak a szilánkja, cserebogárnak az egyik lába,

cserép-darab, letiport falevél s mindez elpusztul, elenyészik, csak a kis homok-szemek maradnak örökké.

A megszikkadt homokban a bokor mellett, amint a kunyhóból arra tartottunk, friss lábnyomokat vettem észre.

— Valaki járt itt már azóta — mondám — figyelmesen nézegetve a nyomokat.

— Igen — szóltál — még pedig valami nő járt erre, mert igen piczinyek a nyomok. Fogadni mernék, hogy női lábak.

— Ugyan eredj, kérlek. Ki járna erre?

— Sőt olyan piczinyek és olyan formásak ezek a nyomok, hogy szinte látni lehet a cipőket. Gyönyörű lábacsák, annyi bizonyos.

A rigó elfütyentette magát a szilvásban, a patak vígan csörgött szakadék mellett, mi pedig elandalodva néztük a kedves nyomokat. A homok lilaszínt játszott a mélyedésekben, miket kivájt, a hova lépett.

Igen, igen, nőnek kellett lennie. A kicsi nyomhoz csak a lábat nehéz oda képzelni, a lábikrát már nagyon könnyű, a sugár alak pedig oda áll eléd magától.

A tizenhatodik évben voltunk, mikor te szülemnél töltötted a szünnapokat. Bószavú esztendő; hogy sugdosott a fülcinkbe mindenféle regényes dolgot, hogy megtüzesítette arcunkat, szemünket. Tüdőnk kitágult, szivünk dobogott

s önkénytelenül elindultunk a titokteljes nyomokon mindig beljebb-beljebb az erdő felé.

A hol a gyepek kezdődött, ott a füvek mutatták lábának körrajzait engedelmesen. Letaposva egymásba fonódtak, az esőcseppek átgurultak az egyikről a másikba s ott himbálóztak makacsul, mintha fel akarnák szívni minden fűszálról a port, az illatot, a mit, az ő lába hagyott ott.

— Menjünk! Siessünk utána!

Vajjon ki lehet? Ki tudhatná azt? A sejtelem szövi egy képbe arcját, haját, alakját, mosolyát, nézését; erdő lombjai beszélnek, de nem lehet megérteni egészen.

Egy mókus végig szaladt a selyem mezőn s hosszú farkával felborzolta a föld haját. Egy sötétzöld pántlika maradt nyomában s e szalag tökéletesen tönkre tette egy nagy darabon a nyomokat. Ezek a gyalázatos mókusok semmit sem tisztelnek a világon!

Te most elkeseredve ezen, nem akartál tovább menni, megfordultál. A déli harangszó haza csalogatott a leveses tálhoz, de én már egészen bele voltam bolondulva a lábnyomokba. Meg is találtam őket újra a cserjésen túl s mentem utánuk a merre vittek.

Egyszer balról csengő kacaj hallatszott. Oda sem néztem. Mi közöm hozzá? Az én nyomaim jobbra visznek s engem most nem érdekel más.

— Hahó, hahó! kiáltá egy hang utánam.

Megfordultam. A tiszteletes ur kisasszonykái léptek elő a bozót közül. Egészen össze voltak tépve a ruhácskáik, a nagyobbik a hátán hozta a kisebbiket, ki egy kis garabolyt tartott kezében. A pofácskáik be voltak mázolva feketére. Valóságos kis ördögöknek néztek ki.

— Hát magok mit keresnek itt? Kérdém, kedvetlenül közeledve feléjük.

— Szedret szedünk a mamánknak. Nézze, mennyi sok.

— Látom. Hát nekem nem adnak?

— De adnánk magának is, ha egy madarat fogna előbb.

— Oh, magok neveletlenek, kis csacsik! Lehet is a madarat úgy fogni, mint a guruló gombolyagot.

A nagyobbik Vicza, durczásan fordította el fejét, megneheztelt, hanem Birike nem vette szívére a sértést.

— Pedig nagyon kellene egy madár. Lássá már mindenünk van. Megvan a kalitka hozzá, megvan a vályu, a miből inni fog, zöld cserépből van, ha maga látná... A kalitkán torony is van... a kendermagot pedig elfelejtettem mondani.

— Értem, értem. S milyen madár kellene magoknak?

— Olyan ni... amott röpül, nézze... most meg már leült a jegenyére.

Fölvettem egy követ s úgy taláломra megcéloztam a vörösbeget; biz az szegény nem ért rá testamentomot csinálni, azon módon lefordult a fa tetejéről halva.

— Kell-e még több? kérdém vitézi önérzettel odafordulva a lányokhoz.

De azok már nem hallgatták henczegésemet, oda futottak a madárhoz s hangosan siratták hirtelen bekövetkezett halálát.

A kosarat letették a fűre; felfordult s kiöntődött belőle a szeder, úgy nézett ott ki, mint egy fekete sirhalom.

Tanácskoztak, hogy a veresbeget most már el fogják temetni, a Vicza napernyőjével, mert az ugyis hegyes, egy kis gödröt ásnak a fa alatt, oda teszik le örök nyugalomra a meggyilkoltat.

Birike úgy is nézett rám, mint egy gyilkosra, de Vicza felém futott s gyöngéden mondta:

— Az én kedvemért ütötte agyon. Lásza, lásza, mit tett? Én egy eleven madarat akartam.

Hozzám simult, rá néztem s csodálatos szépségnek találtam most, nagy ragyogó szemével, a kis pap lányt. Ha az én feleségem volna, sohasem engedném mosakodni, hogy így, szedrével bekenve maradjon az arcza örökkön örökké, ha csak én magam nem csókolom le piros szája környékét...

... De a nyomok, a nyomok! Már majdnem elfeledtem!

— No csak temessék el kicsikéim azt a madarat, mert nekem el kell menni.

— Ne menjen! esengett Vicza, maradjon itt kérem, oh mert úgy félek . . . de úgy félek . . .

— Hiszen ha eddig nem félt . . .

— Igen eddig, de most . . . most úgy szeretném, ha velünk jönne, ha elkísérne, mert egész testem reszket. Ha kell, a szederből adok ám!

— Nem kell nekem, mert savanyú. Hanem adok egy jó tanácsot, menjenek le itt a gyalog uton, erre közelebb s a völgyben lent bizonyosan találkozni fognak a barátommal, az majd haza kíséri, ha félnek . . . Nos, mitől fél úgy, kis bohó?

— Hát mitől? monda a kis leány szép szemeit lesütve. Talán ettől a holttesttől!

— Oh, oh! vágtam közbe nevetve, egy madárnak a holttestétől!

S szaladtam tovább a nyomok után.

De a kis lány méla nézését még mindig éreztem, mintha hangyák mászkálnának a tagjaimban.

Visszafordultam s harsány hangon kiáltottam:

— Viki, Viki! Pá, pá, kis Viki!

Az még mindig utánam nézett s mig Biri a sírt ásta lehajolva, ő azalatt fölvette fehér köténykéjét, melylyel ideiglenesen a madár volt letakarva s hívólag lobogtatta.

Habozva álltam meg: Milyen édesen hitt magához, ne torduljak-e vissza? Nem, nem! Meg keil találnom tündéremet.

Az erdő tulsó része felé a puhább agyagos föld már nem volt olyan titoktartó, az már nemcsak sejteni hagyott, de tudni is. Egész biztosan haladhattam. A boróka illat mámorossá tett, nem éreztem sem éhséget, sem fáradságot.

Lihegve csörtettem keresztül bokron, bozóton, töviseken, tisztáson, sűrűsége, sokszor felbukva egy-egy szederindában. Hol egyenesen, hol cikczakosan, már azt sem tudtam, merre megyek, egészen elvesztettem az irányt, csak a nyomokat nem.

Azok vittek, vittek hűségesen, míg egyszer csak ott találtam magamat a jegenyefa alatt... egy piczi sirnál, a hova a vörösbeget temették.

Legyek és apró bogarak gyász zsongással körülröpködték a friss hantokat. Fenn a jegenyefán gunyosan fűtyentett a rigó.

Hohó! hiszen az otthagott Vicza volt az én tündérem!

Hideg szél süvitett végig s megropogtatta a galyakat, a földről mintha fojtó pára szállna föl, az erdei liliumok busan hajladoztak, fölöttem az égen valami megdöbbenő fenség honolt s a kis madár-sír, mintha rám nézne... megannyi szem, a mennyi rögje.

Halálos félelem vett rajtam erőt.

— Viki! Birike? kiáltoztam a kedves gyermekek után. Most már én féltem. Most már én szerettem volna hozzájuk menekülni.

De hol jártak azok már!

Fölszaladtam a dombra, lenézni a falu felé.

. . . Ott mentek lent a völgyben mind a
hárman. Megismertelek. Te karodon vitted az el-
fáradt Birikét, nőd pedig, vagyis akkor még a kis
Vicza, melletted poroszkált s negédesen lóbázta
szedres kosárcáját.

Mondjam még tovább? Magyarázzam is? Mi-
nek? Hagyj békét a csillogó nyomoknak, a mik
kivezetnek nádfödeles viskódból, sem a verseidet
ne add ki soha a tulajdon költségeden.

Az erdei virágok, szerelem és a dicsőség, ma-
goktól jönnek-mennek, nyílnak és hervadoznak.

A TISZA.

MI A GÖRBE országban ritkán hallunk valamit az alföldről. Tót aratók mikor elhozzák a részüket, elejtenek néha egy-két szót: pénzért veszik ott a követ a bolondok, sehol egy hegy, a mely szépen elzárná a vidéket, olyan az egész országuk, mint egy óriási kád, a melynek minden oldala szétesett. Hát tessék aztán ebből okosnak lenni: milyen az alföld?

Alföldi ember soha sem kerül mihozzánk, híres madaraik nem néznek el idáig, sem a daru, sem a kócsag. A miénk egy se kevély, mind elmegy oda is! Csak a nótáikból jut el felénk egy-egy, de az sem egyenest. Valamelyik száraz dajka hozza el rendesen Pestről, mikor már nagyon el vannak koptatva. Nem is sziveket gyujtogat ő azokkal, kanem kis gyermekeket altat velök. Szegény öreg nótáknak az a sorsa!

Oda vágytam pedig már gyemekkoromban, ahol ezek a nóták születnek, hol a tündérek lába tapossa a homokot, regényes fűzesek, a hol nem

csapodnak össze oly zordonan, mint a mi fáink, hanem csak suttognak, mikor a szél azt a nagy szürke pántlikát gyűrögeti, simogatja, amit a mapán Tiszának neveznek.

Hát egyszer aztán ugy esett, hogy a Mari hugomat kellett elvinni Szolnokra nevelőbe. A gyámunk Pély engem is elvitt, egyrészt hadd lássam az alföldet: de másrészt, hogy otthon ne csináljak addig rendetlenséget.

Gyönyörű volt az út persze nekem, mert Gábor bácsi már járt erre egyszer, a hugom pedig nagyon szomorú volt, akkor hagyta el szülőfaluját először. Kendőcskéjét, melylyel a feje be volt kötve, mélyen lehuzta az állaig, nem nézett sem ide, sem oda és csak mikor a kendő egészen átnedvesült szép fekete szemei környékén, arról vettük észre, hogy folytonosan sir. Mert még csak gyermek volt akkor a mi kis Mariskánk.

Pély bácsi különben is fumigálta a vidéket. Egykedvűen pipázott és az óráját nézegette. Vidék, vidék, az isten mind egymás képére teremtette a vidékeket. Egyik bikkfa olyan, mint a másik bikkfa. Őt hát ne is untassam az ilyen ostobaságokkal.

Tengelyen utaztunk, hanem el volt határozva, hogy Tokajtól Szolnokig csónakon megyünk a Tiszán. Mindenki ugy javasolta, kényelmesebb is, rövidebb is. Mondanom sem kell, hogy a tiszai hajóknak még akkoriban hire sem volt.

A fuvarost, Pernye Mihálynak hitták, zömök barátságatlan képű, durva ember, a kit nem vett fel a szapora beszéd. Kelletlenül válaszolgotott kérdéseinkre:

— Mikor indul Tokajból a komp?

— Hát csak indul, indul... a mikor rá gondolja magát.

Tudós ugyan nem lehetett senki a Pernye uram feleleteiből, hanem azért odaértünk Tokajba épen jókor.

Csodálatos szép városnak tetszett előttem; egy főutczája már akkor is ki volt kövezve, hanem mi tagadás benne, olyanformán, hogy Pernye uram mindig a legnagyobb sárban, a széleken evezette echós szekerét, szakavatottan rángatván a gyeplőt ide-oda.

— Gyi Sármány, Tüzes! Gyi te! Hophó! Rá ne menjetek valahogy a kövezetre!

Mondom jókor értünk oda, a csónak épen indulóban volt Szolnokra. Pernye nagy hirtelenséggel lerakott bennünket a parton, s miután rendbe hoztuk vele s a hajósgazdával is a dolgunkat, markos evezős legények berakták czók-mókjainkat az öblös vízi járműre s mi magunk is beültünk kényelmesen.

— Hát ez a Tisza! — fitymálta a hugocskám. Hiszen ez csak olyan víz, mint a miénk!

Péllyi bácsi nevetett, majd nyájaskodva felelte:

— És te ugyan milyennek képzelted fiacskám?

— Én biz' azt gondoltam, rózsaszín vize van, s arany halak uszkálnak benne. Aztán hogy czápák is vannak. . . .

— Oh, te kis bolondom!

És megcsipkedte előre nyuló állát, aztán, hogy mosolyt is fakaszszon, megcsiklandozta egy kicsit.

— Itt futott egy nyulacska . . . erre . . . erre.

A mire aztán kipirult tündöklőnek a mi kis Mariskánk arcza, mert hát nevetni való is az, hogy olyan nagy gyerek az a gyámapa.

No még mit, . . . most meg már fölemelte a levegőbe, mint egy babát, s elkezdte hajsókálni a viz fölött, hogy ugy röpködtek a szoknyácskái, mint a szárnyak, s a selymes haja is egészen körülcsapkodta a fejét.

— Ugy-e félsz most? Gyertek ide czápák, rákok, egyétek meg a Marcsánkat!

— Bácsi mit gondol? tiltakozott szigorú hangon, szemérmes oldaltekintettel az áttellenben ülő, mintegy tizennégy éves fiura, ki anyja, egy kövér asszonyság mellett nézte a jelenetet.

— Ej, ej, azt hittem örülsz neki, ha játszom veled.

— Igen, de nem illik . . . nem nem — s kaczerán rázta összeboglyozott fejét. Mert már . . . hiszen én már nem vagyok épen kis lány.

— Nem vagy kis lány? Hát mi az ördög vagy? Nyolcz éves vagy. No ez nem rossz. Haj jajjaj! Nézze meg az ember a félnapos macskát, . . .

már is nyilozik a szeme. . . . Ha sohasem is, de erre úgy segéljen iszom egyet. Ez nem rossz.

A szeredás és kulacs ott volt mindig a bácsi vállán. A szeredás tele van tömve hideg ételekkel, de biz, a kulacs már üres volt.

— Hüm! Nem kotyogsz kutyahitű? Hm. Jó volna megtölteni valahol. Teringette, hiszen épen Tokajban volnánk vagy mi... Hé, hajós gazda, mikor indulunk? Van e még idő?

— Akár egy egész óra, felelte foghegyről a vén evezős, agyarkodó tekintetet vetve a kövér asszonyság felé. Mert hát nem csónakba termett az ilyen.

Kedvetlenül vakarta orrát untalan s dühösen morogta, nagy fejét csóválva: «Mért nem megy az ilyen a tengerre, vagy mért nem marad a száraz földön? Ojhoj! De sok eső esett ott, a hol ez nőtt».

Pélly bácsi kapott az alkalmon. Egy óra sok idő. Hallod-e gyerek, van e kedved kijönni velem egy kicsit a városba? Vagy tán a piczint is vigyük? . . .

De az már nagy dologban volt, a bársonyos százszinű táskájából mind kirázta maga mellé a játékait, a babákat, a kis siffonér kaszniját, az egész konyhát, egy kis ibrikje épen most gurult valahová, azt kereste a jármű fenekén lekuporodva, de azért ráért hátratekinteni a fiu felé is, hogy vajjon nézi-e az a drágaságait s irigyli e?

— Ej Károly — szólt most a kövér asszony-
ság vékony hangon — (hogy lehet már az ilyen-
nek vékony hangja) miért nem segítesz a kisasz-
szonykának megtalálni az edényeit? Te mamlasz ...

Károly elvörösödött, restelkedve, gyámolta-
lanul odacsuszott a lánykánk felé s ő is nézdegelni,
kutatni kezdett a sok batyu málna között.

— Menjünk, — szólt a bácsi. Te pedig maradj
itt Mari, mindjárt visszajövünk.

Elmentünk gyámapámmal. Nagy meleg volt
és az ujdonat új ünneplő csizmám volt a lábamon,
mely szorított, csak nagy kinnal czammogtam
az öreg után, a ki keresztülkasul hurczolt a vá-
rosban, vagy három-négy korcsmába benyitott,
de a bort sehohsem találta kielégítőnek ... Inkább
megtölteném otthon a Péry Jánosék pocsolyá-
jából — kiabálta, — mint hogy evvel a lőrével
piszkoljam be a kulacsom belsejét. Hát tokaji bor
ez hé? Hát bolond vagyok én hé, hogy engem
holmi korcsmárosok lefözzenek. Te gyerek, talán
nem is Tokajban vagyunk mi? Megnézted jól a
mutató fát a merről jöttünk? Igazán Tokaj volt
ráirva? Hogy a pokolbeli sárkány hengeritse el
innen a szőlőhegyeteket Liptóvármegyébe!

Nagy indulatjában az időről is megfeledkezett,
ugy hogy mire visszatértünk üres kulacsos, ré-
mülten ordított fel; a csónak már nem volt ott.

— Elment! hörgé és elsápadott, azt hittem,
hogy az erős marczona férúu össze fog roskadni.

Szeme vadul, tétován futotta be a kigyózó széles ezüst szalagot . . . Messze, messze a sűrű fűzések tájékán uszott egy fekete valami, az a csónak . . . ott megy, ott . . .

És a szél is simogatja, nem hogy borzolná a hullámokat . . . sebesen megy lefelé minden. Ni ott uszik egy darab zsindey . . . hogy megy, hogy fut . . . de már az se éri utól. . . .

— Mit tettünk! Mit tettünk! tördelte kezeit az öreg, én pedig úgy sirtam, mint a záporosó

Mi lesz a szegény kis Mariskánkából? Oh istenem, istenem! Kétségbeesik az a gyerek . . . megőrül . . . a vízbe ugrik. Se enni valója, se egy garasa, elhagyatva, eltépve tőlünk, mit fog csinálni szegényke? Kihez megy ott Szolnokon?

Az öreg ember megrendült, arcza annyira fel volt dulva, mintha tiz esztendő futott volna el felette néhány percz alatt. A kólika is rá jött. Mindég bántotta az az átkozott kólika. Leült a partra és sirt, zokogott keservesen, mintha a szíve készülne szétszakadni.

Egyszer az égre nézett fel szomoruan, kék volt és ragyogott, nevetett ránk.

— Szegény sógor! motyogá (édes anyánk volt a sógora) látod, látod, milyen jól őriztem meg a gyermekeidet.

S felkaczagott, felugrott.

Hátha . . . szólt és itt megállott újra lecsüggesztvén ősz fejét komoran, — hatha gyors lova-

kon hamarabb oda érnék Szolnokra, mint a csónak? tette hozzá habozva. De nem, az talán mégis lehetetlen!

Hanem azért szaladni kezdett, mint az eszeveszett, a város felé, nem érezte már a kólikáját sem én a csizmámat, sorba jártuk azokat a korcsmárosokat, kikkel az imént összevesztünk.

— Édes uram, — esengett — ha istent ismer, fogasson be nekem, vagy kerestessen egy kocsit... megfizetem drága pénzen, a mit csak kíván. — Nézze, nézze mennyi pénzem van ... (Pedig ugyancsak nem szeretett henczegni a jó Pélyy bácsi.) Hálás, elismerő leszek, még az imádságomba is beszövöm, míg élek, egész háza népét.

De tán gyanus volt a színéből kikelt ábrázatával, meg a csomó bankóval, melyeket csaléteknek fitogtatott, sehol sem kaptunk kocsit. Az egyik fuvarosnak éppen akkor sántult meg a rudas lova, a rossz ut miatt, nem mert vállalkozni rá, hogy a csónakot megelőzze Szolnokon ... egy szóval sehol semmi.

Csüggedten ballagtunk a piacon, most már igazán nem tudva mitévők legyünk, mikor csak honnan, honnan nem, ott terem Pernye Mihály.

— Hát? mondá, de látszott, hogy nehezére esett ez az egy szó is.

— Nagy bajba jutottunk kedves Mihály gazda... szörnyű bajban vagyunk. A csónak elment... pedig ott van a csónakon. Ott van szegény... ott...

Itt a fuldokló zokogás megszakította nagybátyám szavait. A zsebkendője után nyult, de a dohányzacskóját huzta ki szegény, azzal törölgette zavarában a szemeit, minél fogva a dohányportól elkezdett irtózatosan prűszkölni, de ő bizony azt észre sem vette ebben a mindent fölülmuló szerencsétlen helyzetében.

Kocsit akartunk... de már egy órája keresünk... Most már késő... már hasztalan minden... most már vége...

S könyei végig gurultak a deres, sűrű szakállán.

— Hüm? szólt Pernye Mihály. Van-e az urnak taplója?

— Van! mondá nagybátyám fájdalmas hangon, pedig hát csak a taplóról volt szó s aztán csodálkozva meresztette reá jószágos apró kék szemeit.

Megtömte a pipáját, kicsaholt, rágyujtott, megnézte a napot az égen s azután hátrafordult egy ott ácsorgó suhancz felé.

— Vigyázz a két patkányra és a szerszámra is Matykó... a mig én visszajövök. Most pedig jőjjenek már utánam, ha már így van.

Heves disputáló természete volt a bátyánknak, mindenben ellenkezett és mindenben ő akart lenni a legokosabb, de most semmi nyomát sem láttam ennek többé, engedelmesen, szeliden lépegetett Pernye Mihály után, akár egy kezes bárány. Nem

kérdezte minek, sem hogy hová, nem volt semmi akarata, egészen tehetetlenné, gyámoltalanná tette ez a csapás.

Ki tudja meddig mentünk Pernye után földéken, réteken, cserjéseken át, lehet hogy egy óráig, lehet hogy kettőig vagy tán tovább is. Ki tudta, mi okozta, hogy nem is kérdezte a célt, bántuk is már akármi történik.

Pernye mindenütt elől ment, a gyaloguton, az átjárókon, a fűzések közt, csak néha fordult hátra megnézni, ha nem maradtunk-e el s ilyenkor úgy látszott, mintha szólni akarna, de csak mégis meggondolta magát és nem szólt soha semmit.

Egyszer azután egy nádasból átcsapott balra a Tisza felé. Mikor a parthoz értünk, beszurta botját a homokba és rákönyökölt, úgy várta be a míg beérjük.

— No, szólt. Én már most visszamegyek. Az isten megáldja a nemzetes uramat.

— Hát én aztán mit csináljak a fiuval? kérdé Pély bátyám esdő tekintettel.

— Mit? Hogy mit? És a vállát vonogatta Pernye uram. Hát az a hely itt, a hol állunk a rév.

— De mi hasznom nekem abból, hogy ez rév? Fakadt ki gyámunk kesereűn.

— Mi haszna? Hát az a haszna, veti oda Pernye uram nagy durvan — hogy egy jó félóra mulva idejön a csónak és ráülhetnek.

— Miféle csónak?

De már erre haragra fortyant Pernye Mihály.

— Hogy miféle csónak. Ne kinozzon az úr a kérdezősködéseivel! Hiszen hát melyik, ha nem a Tokajból jövő, a min rajta van a kis lány is?

— Lehetetlen! — kiáltott fel nagybátyánk s lelkesedve ragadta meg a Pernye viseltes nyakkendőjét. Ember, ne ámits!

Szemei szikráztak s térdei roskadoztak.

— No . . . no . . . meg ne fojtson az úr! — szólt Pernye uram s elmosolyodott.

— Minek tesz bolondá? lihegte Gábor bácsi tompán. Minek űz csufot az emberből? Hogy jöhetne az a csónak ide? Hol van az már, istenem, azóta!

— Elég csuffá teszi az ur saját magát, ha azt se tudja, hogy a Tiszának máslija van.

— Mije?

— Hát, hogy mikor az isten ideteremtette, máslikba gyűrte össze néhol. Kanyarog, bomlik, hol befordul, hol kifordul, mint a kigyózó pántlika . . . Ni épen hogy itt van a tokaji csónak! Csodák csodája, csakugyan a tokaji csónak volt . . . tulajdon az a csónak. Hahó hahó! A hol a kövér asszony is meg, — biz' isten a Mariska! Nem ölte meg a kétségbeesés hála istennek . . . amott virit a kis piros kendőcskéje.

— Mari, Mari! Hahó!

Kikötöttek a révészek a kurjongatásainkra s

a nagy bánatot egyszerre vidámságnak fordította meg a Tisza kanyargó folyása.

Csak a hugocskám sirt egyre keservesen, hiába csókolgattuk sorba, hogy vigasztalódjék, hogy hiszen már semmi baj, újra feltaláltuk egymást, hiszen inkább örülnie kellene; nem ér semmit, tovább is folydogáltak a könnyei és zihált a kis melle a fuldokló zokogástól.

— De no, legyen eszed már — simogatta vigan Gábor bácsi. Hiszen itt vagyunk . . . hiszen most már semmi bajod többé.

A bácsi keblére hajtotta le szösze fejét s ugy nagy űgygyel-bajjal lehetett csak kivenni egyes elejtett panaszszavaiból, hogy hát mi haszna jötünk — ha azért a kis ibrik mégis eltört? . . .

— Oh oh! nevetett fel nagybátyánk édesdeden és egy fricskát adott a fejére. No megállj, te golyhó, hát most sül ki már, hogy te nem bennünket sirattál, hanem a kis ibriket.

Durczás fejecskéjét felemelte s kezével, mely szintén nedves volt a könnyektől, a Károly fiu felé mutatott haragos tekintettel.

— Ez...ez törte össze! Ez a czudar — sugta aztán a nagybácsi fülébe. Rálépett . . . Képzeld csak, mikor kerestük, ráhágott arra a kedves ibrikemre . . .

Ez még Tokajban volt . . . Tokaj óta mindig azt siratta.

A kövér asszonyság néhány szót mormogott

a félénken meglapult fiú védelmére, de Gábor bácsi közbe vágott:

— No no . . . bolondság . . . nem kell pityeregni, fiacskám. Szolnokon egy egész pohárszéket kapsz, tizenkét apró tányérral és tepsivel.

Erre aztán elcsendesült hugocskám, lihegése mindig halkabb-halkabb lett, míg végre elszenderedett a Gábor bácsi ölében s csak egyszer ébredt még fel az uton; megkérdezte, hogy «a tepsik rézből lesznek-e?» s mikor erre megkapta a kielégítő választ, újra elaludt.

Jóizü szuszogása összevegyült a folyam locsogásával, mely mintha dajkának állna be, szeliden ringatta s belebeszél az álmaiba.

MIKOR A SIRKÖVET HOZTUK.

GVAKORTA jut eszembe arról az utazásról, nem sokkal később, ez a másik, ez a szomorubb, a mit már nem a hugocskámmal tettem meg, hanem csak a sirkövével.

A hogy eltemettük szegénykét, legott megrendelték neki az emléket, vörös márványból. Oh, milyen nehezen vártuk haza azt a sirkövet.

Édes anyám maga járt Pesten, ő rendelte meg, milyen legyen: letört rózsabimbót véssen rá a szobrász, s alul hagyjon egy kis helyet az ő számára, — sőt nekem is jusson a margón. Mind oda iratkozunk lassankint... Vigasztalása volt ebben a gondolatban.

Egész Pestig szekeren kellett menni a kőért. Addig-addig kértem, míg engem is elengedett anyám, hogy együtt mehettem a kocsissal, vitéz Suska Mihálylyal. A nagy Filcsik is velünk jött, egy tarisznya verespénzt hozván magával, mely minden zökkenőnél megcsördült a saraglyában. A bankó-pénz, a mit a kő árában mi vittünk,

Suskánál volt letéve, ki a keszkenő csücskébe kötözte be három görcsre.

Filcsik és Suska hadi kalandokat beszéltek el utközben, szakadozottan, nagy közökben, hanem azért azt lehetett volna kivenni az előadásukból, hogy ők ketten csinálták a revolúciót.

Kemény csontok valának, meg kell adni! Suska Mihály egymaga husz embert kergetett a vízbe a piski-i csatában, s kedvteléssel nézte, mint fulladoznak... Egy krétadarabbal oda is rajzolta menten a komplikáltabb hadi pozíciókat a Filcsik bundájára: itt van a hid... ott áll Bem, — itt állok én a gallér mellett, amott meg az ellenség annál a piros tulipánnál.

Filcsik megértette és a fejével bólingatott. Hanem hát mi ez még ahhoz, mikor ő nemzetőr strázsamester korában tizennyolcz tótot akasztatott fel?

— Aztán miért akasztatta fel őket Filcsik bácsi? — kérdém hideg borzongással.

— Mert nagyon haragos voltam, fiacskám.

Félénken néztem a hatalmas emberre s fojtott hangon koczkáztattam meg:

— Ugyan mit vétköztek szegények?

— Semmit. Elszólták magukat. Épen aratásról jöttek haza s találkoznak az embereimmel, a kiknek az nap osztattam ki az alabárdokat. «Ej no, talán bizony békákat tüzdelték majd ezekre a pikákra?» — kiálták csufandárosan embereimre.

s megröhögték fegyvereiket. Meghallottam
végük lett

Megrázta bozontos fejét s nagy tenyerével
dühösen csapott a kocsi-ülésre.

Meg kellett hallniok . . . Felakasztattam vala-
mennyit.

Azután megnyomkodta a Suska vállát kedé-
lyesen.

— Kegyetlen ficzkók vagyunk, Mihály... át-
kozottul kegyetlenek.

S rettenetes mord arczczal ültek a kocsiban
egész Pestig, csak Vácznál mondá egyszer Suska,
az ostornyéllal mutatva az elszórt dombokra:

— Itt volt . . . a mi volt.

— Ūhüm . . . hüm — mormogta Filcsik s
még mogorvábbak lettek utána.

Egész éjjel utaztunk, hajnal lett, mire bever-
gödtünk Pestre. Itt aztán beszálltunk a város
valamelyik végén (ki nem ismerem magam, merre
lehetett) Filcsiknek valami régi pajtásához, egy
bognármesterhez, a kivel együtt voltak vándor-
legények valamikor, s a ki ugyan nem élt már
akkor, hanem az mindegy volt Filcsiknek. Ūzle-
tét megvette özvegyétől egy idegen bognár, hiszen
bizonyosan megmondta az, hogy Filcsik István
uramnak helye legyen, ha ide száll. Az új tulaj-
donos nem emlékezett ilyesmire. Filcsik dühbe
jött: Micsoda, hát az a bagoly soha sem emle-
getett engem! Lehetetlen ez! Engem, a kenyeres

pajtását? Filcsiket, Kis-Csoltóru! olvasta az ur a testámentumát?

A bognár a fejét rázta, hogy nem olvasta.

— No hát akkor benne volt! — mondá megnyugodva s kezdtek a lovakat kifogni az udvaron.

Ott is maradtunk aztán, mert egy nagy alkalmas állás volt, s az alatt tömérdek hordó és donga felhalmozva.

Filcsik nyakába akasztotta a rézpénzzel telt tarisznyát, szinte nyögött alatta, s mind a hárman elindultunk gyalog a városban, ó kordovánbört s talpakat vásárolni, mi pedig Suskával a kó után néztünk.

Még nem készült el. A kófaragó azt mondta, várni kell délutánig a betűkre, ugy uzsonna táján bátran odaállhatunk a szekérrel.

Suska kedvetlenül vakarta az orrát.

— Még ellopják tőlem ezt a pénzt. Hogy ne lopnák el? Bezzeg mehetnék aztán a nagyszony ábrázatja elé... Már most, hogy őrizzem meg, mi tévők legyünk?

— Talán fizessük ki előre...

Egy rosszaló krákogást hallatott.

— No persze! Az arczából látom, hogy eltagadná délutánra. S hol a pokolba keresem én aztán ebben a nagy városban a szolgabirót?

Azt határozta, hogy mielőtt bővebben szétnéznénk, visszamegyünk a szállásunkra: okos ember otthon tartsa pénzét, ha nagy summa

Ugy is lett. A bognár udvarán nagy fontolgtatás után fölemelt egy üres hordót a félszerben s az alá dugta a keszkenőt. Mire olyan nyugalommal indult ki velem a czik-czakos utcákba, mintha a takarékpénztárba helyezte volna a pénzünket.

Bejártuk az egész fényes városrészt, sorra néztük a csodás kirakatokat, hol ezernyi tündér apróság csillogott: selymek, arany, ezüst és karbunkulus, mert így nevezték Filcsikkel azt, a miről nem tudták, hogy mi.

— Mekkora ablakok, hogy szörnyőség! Eijhoj, de bolondos nagy ablakok!

Filcsiknek derogált bámészzkodni a látott pompán és a nagy paloták fölött, neki csak egyetlen észrevétele volt; szeretné — azt mondja — látni, hogy az üveges tót mikép hozhatta ide abban a keskeny kaszniban a hátán a nagy üvegtáblákat? Mégis csak selymák ezek a tótok! Egész Pestből csak a tótokat csodálta meg.

— Bizony, majszter uram, különös ablakok. Aztán itt nem tesznek ám beléjük, mint nálunk odahaza Csoltón, rozmaring virágot vagy rezedát, hanem drágaságot.

— Pedig az se bolondság, Mihály... egy kis szegfű az ablakban... Teringette Suska... mi-kor még fiatalok voltunk.

A nagy Filcsik egészen elérzékenyült.

— Itt talán nem is laknak asszonyok — toldozgatá Suska az ő együgyűségében.

Pedig iszen ott nyüzsgött előttünk, utánunk a sok szebbnél szebb fehérnép selyemben, csipkében, — hanem ha még sem volt az ablakokban se rozmaring-bokor, se rezedavirág.

Feszesen, félénken mozogtak, senki sem nézte volna belőlük ki azokat a rettentő embereket, a kiket otthon csodál bennük a környék. Különbönd rendén esett minden azután is. Ebéd után ott találtuk a pénzt azon módon a hordó alatt: nem nyult hozzá senki.

A követ kifizettük, feltettük a kocsira s hazaindulóban még csak egy helyütt álltunk meg egy népes utcában. Suska leszállott ostort venni, s ezen ötletből Filcsik is kedvet kapott valami bevásárláshoz. A tarisznyája oda volt kötve szíjánál fogva a lócshöz, nem vitte magával, hanem csak belenyult, s kivett belőle egy marék pénzt. Nagyon az alján járt már...

Magam maradtam a szekeren a gyepelöt tartva, s még utánuk is kiáltottam:

— Ne soká maradjanak, Filcsik bácsi!

— Nem, nem kincsecském! kiáltott ez vissza.

Több percz elmúlt, s még mindig nem jött sem az egyik, sem a másik. Békétlenül tekintgeték jobbra-balra, midőn egyszerre elélem áll egy sárga kabátos ur, s megszólít tótul:

— A bácsi elküldött a tarisznyáért; szüksége van rá!

Természetes hangon mondá ezt, mint olyan ember, a ki sietve átszalad valamiért, gyanutlan kezdtem kioldozni az ócska jószágot.

— No, adod-e már, vagy nem? — förmedt rám türelmetlenül. — Siess gyerek!

Ejha! Engem otthon még a mester se téz! Durczásan hátra vágtam magam az ülésen.

— Már most azért se adom hát a tarisznyát. Nem adom. Jöjjön el érte Filcsik maga.

Nem mondtam már, hogy «Filcsik bácsi»: hadd lássa a sárga kabátos ember, hogy én állok följebb rangban.

— Mi az? Nem adod? Azt szeretném én látni!

— Már pedig azt meglátja. Mert én nem adom.

— Megállj; gaz kölyök! kiáltá távozóban dühösen s még az utca tulsó szögletéről is fenyegetett ökleivel.

Szivem hangosan dobogott, elsápadtam. Kissé megbántam már engedetlenségemet, kissé pedig szepegtem is. Ki tudja, mi vár rám? Mert hallottam ugyan mondogatni apámtól, hogy nekünk, nemes embereknek, csak a palatinus parancsol, de hátha épen ez volt a palatinus?...

Nagy sokára Suska jött az uj ostorral, megátkozván egész Pestet, hogy kő kövön benne ne maradjon, úgy megcsalták ezzel az ostorral: kóczból van az fonva, nem kenderből. Lehetetlenség az, tisztán lehetetlenség, hogy a világ tovább is existálhasson!...

De annál virágosabb kedélyhangulatban toppant oda Filcsik. Félttem pedig, hogy meg fog szidni. Szelid volt mint a bárány, s titkolózva huzott ki a bundája alól egy valóságos kis puskát.

Tartózkodva nyultam utána.

— Hát nem haragszik — kérdém — hogy oda nem adtam? De olyan goromba volt...

— Mit? ki?

— Az, a kit a tarisznyáért küldött.

— A tarisznyáért? dadogott Filcsik ijedten, s hirtelen fölkereste szemével. Hohó: látom oda nem adtad! . . . Nem küldtem én, szivem, egy lelket sem!

— Pedig azt mondta az az ur, hogy maga küldte.

— Oh a csaló! a gazember! Tolvaj volt! Hol van? Merre ment? Hadd üssem agyon. Hogy nézett ki?

— Sárga kabátja volt, tótul beszélt.

Szörnyőség! hörgé, nagy izzadság-csöppeket törülve le homlokáról. Egész Békésmegye tót kézre került volna . . . Te mentetted meg, fiacskám . . .

Megveregette a vállamat s nyájas hangon folytatá:

— Egy nagy megyét, meg ráadásul összes veres pénzemet. S az is megvan: vagy három forint.

Suska kétkedőleg nézett a majszterre.

— Ejh no, az anyósom pöréről van szó. Egész Békés a Laczkó familiát illeti . . . Nem lehet ugyan kipörölni, ma adta vissza a huszadik fiskális . . . de mindegy, a mi megvan, megvan.

Elhelyezkedtünk, Suska közbe vágott a lovaknak . . .

— Fordulhat a törvény . . . szötte nézeteit Filcsik . . . Miért ne fordulhatna?

Dicsért is egész uton hazafelé. S minél jobban kisebbedett Pest a láthatáron, annál nagyobb lett ő maga s értékesebbek a Laczkó-iratok a tarisznyában.

Suska is fölélénkült apródonkint, s újra kemény hősökké váltak, míg szekerünk lassan haladt a homokos uton terhével. A szülői táj levegője ismét átgyurta őket . . .

Alkonyatkor megindult az eső is, s nagy csöppekben verte a ponyvát, mellyel a sírkő volt letakarva. Filcsik aggódva jegyzé meg:

Még bizony lemossa az a czudar lucsok az aranyos betűket!

Levetette bundáját, Suska is a ködmönt, s gyöngéden, gondosan ráterítették a köre, — inkább ők áznak meg.

— Megfázik, Filcsik bácsi, hideg van. Hisz a kőnek ugy sem eshetik baja.

No — no dűnyögte. Nem hagyhatom megázni a kis kisasszonyom jószágát.

Ránk feküdt az este. Benépesült a levegő, — kísértetekkel nekem, csatákkal nekik. Elgondolkoztak, keveset beszéltek, mert sokat láttak a semmiben: én pedig behunytam szemeimet s elszenderedtem, míg egyszer csak nagyot zökken a szekér s felriadok.

— Hophó! Eltört a tengely! hangzott a Filcsik szava.

Suska leugrott. Csakugyan leült a szekér hátulsó fele.

— Nagy baj — dohogta fejét vakarva. Megroppant biz az, kátyuba estünk. Már most mi az ördögöt csináljunk?

— Ha legalább valami fa volna, valami husáng, hogy aláköthetnők vele.

— Van is itt? Kutyatartomány ez erre! Sülyedne el mindenestül Amerikába.

— Nem nő itt meg a fa, csak a nadragulya.

— Kivették már a föld erejét a papok. Haj, haj! mihez fogjunk, mihez?

— Emelem én a szekeret — ajánlkozték Filcsik — fel is tartom addig, míg fát érünk. Kend pedig vezesse lassan a lovakat! Csak az a szegény fiucska ne ébredne fel, mert megijed.

Tettem magam, hogy alszom, pedig nyitva volt a szemem, segitettem nekik fát venni észre a sötétben, de bizony jó darabon kellett vinni a jármű hátát, s fa még sehol se volt. Filcsik hangosan lihegett a fáradságtól.

— A hol ni! rikkant fel Suska. Ott bólingat egy kis vékony topoly. Nekünk való épen.

Csakugyan egy karcsú fának az árnyéka feküdt tánczó fekete csiknak a szántóföldön, mindjárt az ut mellett. A hold épen most bujt ki, s látni hagyta nekik a tájat. Több fa se volt ennél.

— Itt még fel sem akaszthatná magát az ember — szólta Filcsik, megvetőleg nézve szét a széles völgyön. Hanem iszen ne legyen ez az egy sem . . . Kiváglak kutya!

Előkereste, óvatosan kihuzta alólam a szekerczét, s átugorván az utszéli garádot, neki vágott a növendékfának.

Az összerázkódott, recsegve, hajladozva rá-sirta harmat könnyeit leveleiről . . . gallyai megropogtak a fejszecsapás alatt. Egy madár fölszállt róla megriadva, s kétségbeesve röpködte körül. Madárfiak idétlen csipogása felelgetett a felkergetett öregnek.

— Jó lesz-e tengelydorognak? — türelmetlenkedék Suska.

— Jó biz az — szólta Filcsik kedvetlenül — csak hogy baj van.

— Már megint?

— Hát izé . . . fészek van rajta . . .

— No és aztán?

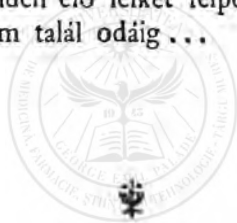
Teringettét! Hát csak nem vághatom ki! Mi lenne az apróságokból? Nem hallja kend, milyen szomoruan csipognak?

— De bizony hallom szegénykéket. Csakhogy aztán velünk mi lesz?

— Mi lesz? Hát mi lenne? — felelte durván. Majd tolom én még a szekeret egy darabon.

Szerettem volna rákiáltani, hogy csak szedje ki őket, jók lesznek nekem, de nem mertem, mivel haragosnak látszék.

S valóban szörnyen mérges volt, a mint megint a tengelyt fogta kétrét görbülve. Szidta a környéket, s fenyegette a következő falut, hogy felgyújtja, minden élő lelket felpörköl benne, ha egy élőfát nem talál odáig...

A ROSSZ MATÉRIA.

MOLNÁR ANDRÁS uram kis emberke volt természetre nézve, de kis emberben is gyakran található nagy virtusokat. Volt benne is; legalább az az egy virtus kétségkívül megvolt: hogy mindenben túl akart tenni Nagy Pál uramon, a kivel már évek óta erősködtek.

Ez a kötekedés pedig attól az időtől mérgesült el csodálatos irányban, a melytől ez az elbeszélés kezdődik.

Ugyanis mind nagy Pál, mind Molnár András uraimék kosztos diákokat tartottak és pedig nem lévén rászorulva egyik sem a tizennégy forint havi kosztpénzre, eleinte mind a ketten ugyszólván abból az indokból, hogy ezek az átkozott gyerekek legalább elevenné teszik a házat. Persze még akkor senki sem gyaníthatta, hogy e körülmény sajtászeru versengésnek magvat fejlesztgeti.

Egyszer valami nagy megfigyelő tehetség (aligha nem nemzeti Csomaine asszonyom) azt a futó megjegyzést tette, mikor a gimnázium

összes gyerekeit látta kiömleni az iskolaépület nagy kapuján:

— Nini, ezek a Nagyéék kosztosai mégis mintha kövérebbek volnának, mint a Molnáréké.

Azért volt ez futó megjegyzés, mert még az nap délutánján keresztül futott az iskola-utcán sőt az egész Palánk-városrészen át a Molnár Andrásné asszonyom fúleibe, rémitő megbotránkozást keltve a Molnár familiában.

— Mi? hogy a Nagyéék diákjai a kövérebbek? De már olyan nincs! De már ezt nem szabad engedni! Forgós teremtette, ennek nem szabad megtörténni.

— Elölne a szégyen — kiabálta maga Molnár András teli tüdővel. Meg kell eresztetni a zsiradékot. Mit fősvénykedtek? A mi becsület dolga, az becsület dolga.

A derék Molnár-pár egészen megvolt hökkenve. Délben az ebédnél aggódva nézegették a diákokat. Mind jó husban van, hála istennek. Aztán milyen pirosak, frissek, szinte repedeznek az egészségtől. Ni, a kis Kermely Laczinak még tokája is van! Jaj be szép, jaj be gyönyörű tokácska! Gyere ide fiacskám, hadd simogassam meg a kedves, gömbölyű állacskádat.

A familia mindjárt délután sessiót tartott, melyen részt vett még Mucsiné asszonyom, mint szakértő, (valamikor szakácsné volt a prépostnál) a szolgáló Répási Zsuzsánna, sőt maga kis Molnár

Anna is, a ki legtöbbet ígérő rózsabimbó volt akkoriban a felső-városban. S a felső-városnál már csak a móra-városrész ékeskedik külön női ábrázatokkal.

Mucsiné asszonyom vitte a szót, mint tapasztalatokban bővelkedő, ki a gyakorlati téren is eredményeket mutathatott fel.

— Tésztás ételeket kell csinálni, ha mondom. A bélesek, rétesek és marczipánok adják meg a módját. A főtt tészták meg kiváltképen. A csik meg a derelye, kedves Molnárné asszonyom... a derelye...

— Ejh mit derelye! vágott bele Molnár András uram fitymálódva. A husban vagyon az erő, meg a halpabrikásban.

De már a Mucsiné asszonyom tudományát ne halványítsa senki, mert az nagy violentia.

— Nem tud ahoz kegyelmed, Molnár uram, hát ne üsse bele kegyelmed az orrát, ha én beszélek. Ott van a megboldogult prépost ó nagysága, két mázsa tizenhét font volt a kezem alatt... isten nyugosztalja meg. Én tápláltam, nem kegyelmed. Én tudom hát, mitől vitte annyira.

Ezt már nem lehetett megczáfolni. A tények imponálnak. Molnárné szeme felcsillogott ennek hallatára. Két mázsa tizenhét font! Istenem, ha az ó diákjai legalább másfélmázsáig gyarapodnának! Tudom, elvinné mérgében az ördög Nagy Pálnét, ha ugyan kellene neki, mert az se olyan bolond már.

Denique elhatározták a tésztás ételeket s ettől fogva rendszer szerint hizlalták azokat a gonosz kölyköket, kiknek ugyis olyan az étvágyuk, mint a sárkányé.

Hanem iszen nem maradhatott ez titokban Nagy Pálék előtt sem. Huh! milyen dühbe jött erre az a mérges ember egyszeribe. A nemzeti asszonyról nem is szólok, mert az valóságos furiában rohant a piacra, fűszereshez, kertészhez és a csemege-árosokhoz. Az ő kosztjukon akarnak túltenni, az ő kosztjukon! S kik akarnak túltenni egy Nagy Pálnén? Oh, oh, ügyefogyott Molnár Andrásné hiszen nem is áll jól kezében a főzőkanál! Nincs az a szegedi lélek, a ki valaha jóízűt evett volna a főztéből. Ha van valaki, álljon elő, hadd nézzen a nemzeti asszony a szemé közé!

Teljes dühhel indult meg a versenyzés, mert nem is hagyhatta a becsületét egyik sem. De volt is látható nyoma; mire a diligentia bevégeződék a diákjaik úgy néztek ki, mint valami gombolyagok, zömökök lettek és nagyképűek. Kermely Laczinak kettős tokája támadt, Horváth Gyuri alig bírta huzni a lábait potroha miatt, Kis Palinak pedig egészen benőttek a szemei a kövér ábrázatába, úgy hogy csak az apró karikájuk maradt látható. Erre ugyan rá nem ösmer az édes anyja — az examenen!

Molnár Andrásné asszonyom nem tudott hová lenni a kevélységtől, mikor végig nézett rajtuk.

Szive lázasan dobogott örömében. Nemzetes Molnár András uram pedig mikor már a vakációk közeledtek, elvitte valamennyit a vámoló hivatalba, tekintetes Huszár Mihály uramhoz, — a kivel két atyáfigyerek — hogy a város hiteles mázsálóján mérje meg az ő diákjait s tegye hivatalos testimonium alakjában írásba az utókor számára, mennyi vala az ő testi sulyuk, isten kegyelmes jóvoltából.

S a merre vitte — pedig vitte a Nagyék ablakai alatt is — minden ismerősét megállította utközben.

— Hová, háová? Én meg ezeket a gyerekeket viszem megmérni. Szépen meggyarapodtak, hüm! Csak egy falás volt ez a szöszke, mikor hozzám hozta az apja, most valóságos medve. No de nézze hát meg őket. Az ott czérnaczingár legényke volt, most meg már vaságyban hálatom... mert letörne alatta a faágy. Hiába a koszt, a koszt!... Olyan levest a római pápa sem eszik, mint minót a feleségem főz — nem azért mondom, hogy az én feleségem, ... hanem a mi ugy van, az ugy van. Nohát lépkedjeteK gyerekek egymásután!

Visszajövet Nagy Pálék előtt, maga a nemzetes asszony állott a kapuban a sárga virágos kaczabájban s a helyett, hogy bedugta volna a bobítás fejét elszontyorodva, a helyett mondom kaczkiasan még kijebb jött az utczára s gunyosan nézte végig a diákokat, mikoron pedig Molnár András uram tisztesség tudással megemelinté a

báránybőr süvegét, alig biczzentett neki viszonzásul.

— Hol jár erre sógor? szólítá meg végre, de azt is csak amolyan immel-ámmal.

— A diákjaimat mérettem meg — mondá a sógor hetykén.

— Én tegnap fényképeztettem le az enyimeket. Azután közönyösen hozzátevém:

— Na és nyomnak-e valamit az apróságok?

— Ha nyomnak-e valamit? Ha apróságok-e? gyuladozott sértődve a sógor. Három mázsa tiz font a három együtt! becsületemre mondom.

— Szép, szép, — sziszegte Nagyné gunyosan. De hát a negyedik diákja hova maradt?

A negyedik diák? Ez ez! mintha éles kést dőftek volna Molnár uram szívébe. Ez a negyedik diák volt a gyenge oldala, az egyedüli sebezhető része. Hogy kitudta választani az a gonosz aszszony!

— Rossz matéria . . . dűnnyögé. A negyedik diák rossz fundamentum.

S gyorsított léptekkel párolgott el a Kárász-közbe. A fiuk alig győztek utána poroszkálni nehéz testükkel. . . .

A negyedik diák pedig ezalatt otthon tanulgatt a veteményes kertben a petrezselmek, répák és georgina-rózsák között. De a szeme bizony csak akkor volt a könyvön, mikor a gyomlálógató Annáé lopva rajta pihent.

No, de ez szerencsére nem volt gyakran, mert Anna még nagyon félénk s csak épen akkor fordult meg egy pillantásra, ha valami gazt kellett kihajtani a barázdára, ne rontsa ott a virág ágyának puhaságát, vagy ha a Bodrit küldözgette el — mert a vén eb ott settenkedik a kis gazdaszonya mellett s a kezeckéit kezdi nyalogatni.

Elrémülve dugdossa azokat a köténye alá, meg a háta mögé. Olyan gyönyörűség azt elnézni. A kutya felmordul berzenkedve s ide-oda kapkod a fejével.

Zavarában, félelmében szelid, majdnem nyöszörgő hangon kérlelgeti:

— No, Bodri... Ne bántson engem!

Erre a vézna diák elmosolyodik s meghajítja az oktalan állatot a Virgiliussal — fut is az tőle, — a mi különben korántsem arra magyarázható, mintha nem becsülné a klasszikusokat, hiszen nagyrészt őseinek bőre védi őket az enyészettől.

— Oh kis bolond! Hát még a kutyát is magázza?

S ezen azután mosolyogni kezd maga kis Anna is, mert olyan nevetséges is az, hogy ő nem merte te-nek szólítani a Bodri kutyát, nehogy még jobban megharagudják.

Mosolyától elfut a káposzta levelek és a dinyaendák ónszine, az árnyék megriadva ugrál a pázsiton, minden tündöklik, minden ragyog, még a Tóth Gyula sovány arcza is.

S ha már egyszer be van csapva a Virgilius — had pihenjen. Sok olyan érdekes dolog nincs ám meg abban, a mit ők egymással megbeszélgethetnek.

No maga okos, ha olyan okos, — mondja Anna, hát csináljon ma megint egy hajót, hanem vitorlásat.

Ugyan nagy dolog is! A hajó kitelik egy iv fehér papírból, a vitorlákat is könnyű hozzáragasztani. Az enyves bögre mindig ott van az orgona bokorba elrejtve, hogy a pajtások meg ne találják, csak egy kis tüzet kell előbb alágyújtani száraz ribizke-ágakból.

Mig a hajó készült, Anna egy cserebogarat fogott meg, annak ott ágyat vetettek, illatosat, rózsaszirmokból s beültették a kis vízi-járműbe, úgy, hogy csak a kis fényes barna háta látszott ki, aztán lementek a Tiszához, ott a kert végében folyik, méltósággal, csendesén s vízre eresztették a hajót a cserebogárral együtt, rábizván sorsát a kedvező szelekre.

A parton összebujva nézték, hogy indul meg, hogy megy, aggódva a mint fennakadt egy-egy beálló fűzágba s tapsoltak örömmel, a mint a hullám szerencsésen kiemelte onnan s mindig beljebb-beljebb vitte a Tisza medre felé!

— Cserebogár! — kiáltották utána. — Kis cserebogarunk, köszöntsd a tengert!

Az pedig oda se hederített nekik. Olyan egy-

kedvüen hagyta magát utnak indíttatni, mint akár az operettbeli Menelaus király.

— Mikor fog ez vajjon odaérni, a hová akarjuk? — tündött a kis leány s egészen elszomorodott, mikor Gyula azt felelte, hogy talán soha sem. Ki tudja mi lesz vele utközben? Szél leborítja a hajót, belevesz a vízbe, vagy zátonyra kerül.

Nézték, a míg csak láthatták, míg csak egy fehér pontocska látszott belőle, messze, messze, azután mikor már semmi sem látszott, úgy elfelejtették, de úgy elfelejtették azt a szegény utazó cserebogarat, mintha sohasem lett volna.

Közelebb hajoltak egymáshoz. A víz locsogott a lábaiknál, a fűzek suttogtak a fejök fölött.

Annácska látta azt a mamájától, hogy mikor vasárnap délután pihenő van, az akkor kezébe veszi a Molnár István uram nagy fejét, simogatja, játszik a hajával, a mitől az édesdeden pislog a szemével s lassan-lassan elalszik, mint a csirke. Valami nagyon jó lehet, mert a nemzetes asszony arcán is boldogság, megelégedés fénylik ilyenkor. A kicsinyeknek olyan ellenállhatatlan vágyuk utánozni a nagyokat, kivált a leányoknak. Hát bizony az Anna ujja is odakerült a Gyula szőke haja közé s ott kotorászott azok között a delejes fűrtök között, a melyek susognak, mint a selyem, csiklandoznak, mint a hangya és égetnek, mint a parázs. Nem gyermekeknek való játék az!

— Mit is akartam csak kérdezni? Igaz-e Gyula, hogy magának hat apja van?

Gyula azt hitte, csufolódik s ráütött a kezére pajkosan, a mire az duzzogva elfordult s eltaszította magától.

— No, ne nehezteljen. Tudja, mikor az iskoláimat bevégeztem, inkább eljövök magáért. Jó lesz-e Anna?

A kis leány engesztelődve bólingatott, hogy jó lesz, jó lesz, és a lekapcsolt köténykéjével legyezte magát, úgy hogy a piruló arczába ne lásson.

— Hát az jó lesz-e, ha elbeszélem a hat apámat?

Persze, hogy az is jó lesz, s elbeszélte aztán a történetet.

Apja egy makói korcsmáros volt, a ki utközben halt meg, mikor borokért járt valahol Pálócziországban. Mikor hírét hozták a szomorú esetnek, ő még kicsiny volt, nem értette. Hanem ott ült éppen akkor is az ivóban egy korhely-kompánia, azok letették a poharukat és így szóltak: «Ennek a szegény fiucskának nem maradt semmije, nincs senkije. Neveljük fel gyerekek ezt a porontyot, legyen a mi fiunk». Hatan voltak, felosztották havi részletekre a költséget s pontosan küldözik a kosztpénzt Molnár uramnak minden elsején.

Néha bevctődik egyik-egyik az apák közül

Szegedre s fölkeresik otthon vagy az iskolában. A vén tisztartó mindig egy ezüstpénzt csusztat a markába, a fiskális (az jár be legtöbbször), egy-egy baraczkot nyom a fejére és hátba üti: ebből áll a szeretete. A sertéskereskedő, a kihez a vakációkra jár, fejét csóválja. «Nem sokáig fizetünk ezért a gyerekért . . . nem sokáig!» Vagy felkiált: «Mit csinálsz fiu, hova fogyatkozol, mit csinálsz? Legyen eszed, ha mondom!» A negyedik apa egy törvénytörő ülnök, a ki az ócska ruháit mind neki küldözgeti, soha se jön, de szorgalmas levelezést folytat, egyrészt az igazgató tanár urral, másrészt Molnár András urammal, a «gyermekük» iránt.

Az igazgató mindig azt feleli, hogy a Gyula nagy találat, jeles ember lesz valaha; Molnár uram pedig mindig azt feleli: «Nem lesz belőle semmi, nagyon rossz fundamentum . . . egyébiránt igen jó magaviseletű fiucska». Ki az ördög tudna azután eligazodni?

— Istenem, de boldog volnék — sóhajtott fel Anna, — ha nekem is hat apácskám lenne!

. . . Naiv volt, kicsi volt még elérteni, mikor kevesebb a hat az egynél!

— Aztán ugyan lássuk, Annácska, mi lenne az a maga nagy boldogsága?

— Hát, hogy soha se kellene járnom délután iskolába. Mert mindennap másik-másik apám hívna meg ebédre a tanító urat.

Amint ebben volt is valami igaz, mert Molnár András uram minden héten meginvitálta egyszer ebédre Anna tanitóját, Csapanka János urat s ez akkor főbenjáró okoknál fogva, soha sem tart-hatta meg a délutáni leckeórát.

De ha Annának nem szerzett örömet a dili-gentia, a szegény Tóth Gyulának az is keserűség volt, a mi másnak boldogság: a vacatió.

Vége szakadt a játékoknak, a tündér alkonya-toknak, a Tiszaparton. Neki is meg kellett írni a levelet: «Kedves szüleim» — mert így czimezte a «czimeres korhelyeket» közelednek a szünnapok, hová lesz szabad elmennem?

Ezuttal a fiskálisra került a sor, az jött el érte a vizsga után, mert épen dolgai is voltak akkor; kifizette Molnár Andrásnak a hátralékot s így szólt a fiuhoz:

— Szedd össze a czókmókodat, de gyorsan! Azután Molnárhoz fordult:

— Hogy leszünk hé? Jövöre hé?

Molnár András uram kijelentette, hogy a gyer-meket nem szándékozik visszavenni többé.

Mély és kínos hallgatás következett. A Molnár szavai oly borzalmasan süvitettek a szobában, mint egy halálítélet.

A fiu leejtette kis batyuját s nem mert sen-kire ránézni többé. Azt hitte, a szive hasad ketté, mindjárt meg fog halni. Anna fekete szemében könnyek gyülemlettek meg s kifutott a szobából.

— Mi? nem kell többé a fiu? — förmedt fel a fiskális, ki nagyot hallott kissé. — Talán nem fizettünk rendesen, hé? Vagy rossz a gyerekek, mi?

— Nem, nem! — sietett beleszólni a nemzetes asszony. — Jobb lesz, eredj ki édes fiacskám, a kocsira.

Megsimogatta fejét. — Ne félj semmit — biztatgatá az ajtóig kísérve, de az lehorgasztott fővel, reszketve tántorgott ki. Sovány alakja még jobban összeesett, a hátgerincze meglátszott a kabátja szövetén át. Szegény kis bogár, majd eligazítjuk azt még! Ne félj, eligazítjuk...

— A gyerek nem telelni való — vette fel most a szót Molnár uram. Azért hát ne is hozzák vissza az őszre, vigyék Nagyékhoz. Az is jó hely. Nekem nem kell. Mit csináljak én vele? Csak a becsületemben gázol. Nem fog azon semmi, de semmi. Ha menyei mannával etetnök, se lenne különbség a kinézése. S ezért a kinézésért engem szólnak meg uram...

A méltatlankodás keserősége ömlött el szavain. Érezte a mit mondott, meg volt győződve, hogy csak a saját becsületét oltalmazza s ezért kellett a «rossz fundamentumnak» odahagyni a régi helyét — talán örökre.

Elment, elment! S mikor visszajött két hónap múlva, beadták Nagy Pálékhoz. Hiszen az is jó hely! Itt van vagy ott van, e miatt

bizony nem igen megy ki a világ eddigi formájából.

Nem is ment ki, de a fiu azóta még jobban fogyott, szemlátomást lett halaványabb, gyengébb. S ami a legcsodálatosabb, feléje se nézett a Molnár-portának.

De miért is nem jön? Törték a fejüket rajta Molnárék kövér diákjai. Sőt néha fölemlegették a nemzetes úrék is. Csak nem tart talán örökös haragot? Ej no, hová is férne bele? A hova a lélek is már csak hálni jár, mit keressen ott állandóan a nehezteles.

És mégis, mégis nagyon fájhatott neki, mert egyszer, (vasárnap volt, azt hiszem), egy délután arra látták s még csak oda se nézett a zöld redőnyös ablakokra, a sorompós udvarra, az ismerős házfedélre, úgy lépegetett el hidegen, mintha valami közönyös, nagyon közönyös vidéken járna. De látszott mesterkéltséget fejtartásán, hogy erőtetve teszi a szegény Gyula.

Más alkalommal rá egy-két hétre, maga Molnár néni fogta elő valahol az utcán s behitta egy kis friss pogácsára. Kissé vonakodva ugyan, de bejött, inkább bevánszorgott, nagyon rosszul nézett ki s gyakran köhécselt beszéd közben, mialatt piros, kerek foltok gyultak ki az ábrázatán.

A néni megkérdezte, hogy van megelégedve az új helylyel, mit főztek tegnap, tegnapelőtt?

Gyöngé, elfátyolozott hangon felelgetett neki s annyi szemrehányás volt a szemeiben, annyi bánat, hogy a néni elfordult, nem nézhetett rá tovább.

A pogácsából letört egy darabot, de lopva azt is a zsebébe csusztatta, nem ette meg... pedig milyen pogácsa volt!

Feszesen ült a széken, csakis az egyik csücskén... mintha idegen helyen ülne s ez oly szomorúan vette ki magát. Az óra siri csendben ketyegett s a nemzetes asszonynak nem jutott eszébe semmi szó, semmi kérdés.

Az ajtók nyíltak az épületben s e nyíló ajtók megreszkettették. Mintha attól félne, hogy bejön valaki, a kit vár, vagy a kit nem vár. Senki se jött, csak a cselédek jártak ki s be az épületben.

Egyszer mégis kinyílt a szobaajtó s bejött a Bodri. Rá nézett, de nem ismerte meg. Megszorgolta a padlót, azután kiment.

Gyula is felkelt.

— El akarsz menni, fiacskám?

— Elmegyek, néni... mert...

Végig simitotta sovány, hegyes ujjait fehér homlokán, melyet kék erek szeltek át oly sűrűn, mint valami sok folyamú országnak a mappáját.

— Mert már elmegyek néni... tette hozzá zavartan s lehajolt, megcsókolta a nemzetes asszony kezét.

S az érezte, hogy egy könnycsepp gurul végig kezefején s egy vékony csikban megmelegíti.

Óh ez már elég, óh ez már sok volt! Atfogta a fiu fejét s szívéhez szoritotta.

— Visszaveszlek fiacskám, visszaveszlek. Nem hagylak ott aranyom, ne félj semmit. Fodormentát iszol minden reggel. Az ezüstpoharamból itatlak.

Az udvarra is kikisért a néni, s ott maga gombolta be a téli kabátját, hogy ne fázzék az uton, pedig igazán nem fázott, melege volt ez egyszer.

— Gyere el holnap is, gyere el mindennap.

Bágyadt derű jelent meg arczán s olyan halvány piros volt most egészen, mint átlátszó fűlei.

— A bácsi is itthon lesz holnap, az Anna is...

— Az is — hebegé elhalványodva s zavartan babrálta tarka nyakkendője csokrát. Elmentek? De miről is beszélünk?

És lesütötte a fejét.

— Ő róluk. Az öreg Szatymazon van, Anna pedig a diákokkal játszik valahol.

— Ugy... igaz — szólt elhalóan s sietve eltávozott.

Játszik a diákokkal — suttogá fájdalmasan utközben. Egy helyütt előfogta a köhögés, de már menni sem birt. Egy házhoz támaszkodott pihenni s ezalatt fekete krétát huzott ki a zsebéből s önkéntelenül oda írta a falra: Molnár Anna — és még egyszer: Molnár Anna. Kétszer akarta látni a nevét.

Azután kivakarta mind a kettőt s tovább ment. Mikor hazaért, rögtön az ágyba feküdt.

— Nem megyek többé oda, nem, nem!

Másnap is az ágyban maradt, de föltette magában, vasárnap fölkel, hogy oda mehessen.

Nem kelt fel sem vasárnap, sem azután soha többé. A novemberi ködös napokig huzta ki csak. Akkor szép csöndesen elaludt egy éjjel.

Lucskos idő volt reggel. Az őszi felhők párákkal sűrűsíték meg a levegőt s e fehér foszló párák ráfeküdtek az ablakokra. Ugy nézett ki a végtelen hullámozó fehérség, mint a tenger.

Anna mosolyogva ébredt.

— Talán álmodtál valami szépet? — kérde nemzetes Molnár András uram kellemezettve magát.

— Anna szemeit dörzsölgette rózsaszín tenyegeivel.

— Egy kis bogárról, a ki papirhajón beérkezett a tengerbe . . .

— Oli, kedves lányocskám, neked mindig olyan kis bogarak motoszkálnak a fejedben.

Mucsiné asszonyom, a ki korán reggel czimertért ment a kosztosok borlevesébe, most érkezett meg s szánakozó hangon ujságolta a konyhában:

— A sovány diák meghalt az éjjel.

Anna szive megdobbant. Meghalt! Minden ezt látszott zúgni körülötte.

A szolgáló okoskodva jegyzé meg odakünn:

— Bevégezte az iskoláit.

E pillanatban kelt a nap s tündöklő sáv, égből ereszkedő híd, tört át a ködön és az ablakon.

Anna remegve bujt a paplan alá. Jaj, azt ígérte, hogy érte jön, ha iskoláit bevégzi.

— Kár a gyerekért, — vélte Molnár uram elkomolyodva, — de hiába, rossz matéria volt.

Azután elgondolkozott:

— És mégis jobb, higyjétek meg, sokkal jobb, hogy ott halt meg, mintha nekünk csinált volna galyibát!

A nemzeti asszony, a kit fésülködés közben ért a hír, kikiáltott a szolgálónak:

— Zsuzsi, poroljátok ki a fekete ruhámat. A pléhje el van szakadva alul. Nézd meg, varrd fel. Elmegyek a temetésére.

Zsuzsi helyett kevés vártatva Mucsiné asszonyom felelete hangzott be:

— Abból ugyan semmi sem lesz. A fekete ruha mosásban van!

— Szegény fiu! — sóhajtott fel a nemzeti asszony. — Mindenben szerencsétlen! Hozza csak be a hajolajat a pohárszékből Mucsiné!

— Mamám! — szólt Anna halkán, szomorúan, fejecskéjét felemelve. — A kosztosoknak mégis kellene talán kivásaltatni egy-egy inget holnapra...

S ez volt, ez az intézkedés volt az egyedüli pompa a vézna fiu temetésén.

AZ ÉN ELSŐ PRINCZIPÁLISOM.

MIKOR az iskoláimat elvégeztem, apám hazavitt szolgabírónak... Az apám annak vitt haza, hanem a főispán nem tett meg csak tiszteletbeli esküdtnek: a minnek az igazi neve «szalma esküdt».

De hát jó volt nekem ez a szalma titulus is — abban a korban, a mikor minden széna, még a szalma is.

Nagy tisztelettel viseltetem a megye iránt s ez mai napig sem halt ki belőlem. Ma is nagyobb urnak tartom még a viczispányt, mint a minisztert s ma is elszorul még a lélekzetem s szinte hallani vélem a föld dübörgését, ha egy alispán lépked el mellettem, már t. i. egy igazi alispán, a régiekből való

No de nekem semmi közöm se volt az alispánhoz. Engem csak a szolgabíró mellé tettek. Nagy ember volt nekem az is. Arra gondolni se mertem, hogy én egy alispán mellé jussak valaha. Jobb azt messziről csodálni. Talán el is ájulnék, ha egyszer úgy bolondjában megszólítana.

A szolgabírói irodában mintegy három-négy tiszteletbeli esküdt volt még s néhány írnok meg a hajdu, a ki nem csak a pálczát kezelte odakünn a deres mellett, hanem a tollat is megbirta: vétjegyeket állítván ki vele. Mert kezdett már átöltözködni egy kicsit a biráskodás mostani modern formájába. Legelőször is a nyakkendőt vette fel.

Az esküdt kollegák mind gyakorolt emberek voltak már, a kik souverain göggel, lenézőleg bántak velem, semmiben sem segítettek s én ott botlottam, csütlöttem köztük gyámoltalanul, árván, összeszorult szívvel, elkeseredve a világ ellen.

Három napig nem történt velem semmi, a negyedik nap azonban az egyik öreg esküdt ráhagott a lábamra.

Ez volt a szerencsém.

— Bocsánatot kérek — mondám halkan föl-sziszszelve.

— Nem tesz semmit, fiacskám — szólt az öreg esküdt és megsimogatta a fejemet. Azután a helyére ment és sokkal nyersebben dűnnyögé: «Mit ténfereg a lábam alatt».

Majd nyakon fogta a ludtollat, (csak ő irt még ludtollal az egész kanczelláriában), de az nem fogott jól, minélfogva ráfordult a hajdúra:

— András, hozzon ide tollat!

Rozsdás fényű szemeit dühösen hordozta körül s rajtam állította meg. Én félénken húzódtam össze a tekintete alatt.

— Ennek az úrnak pedig miért nem állit egy asztalt? Micsoda rendetlenség az!

Milyen boldogság egy asztal! András csakugyan begurította. Kopott, rozzant jószág volt, a sorompócskái kitördelve, a zöld posztója kiszaggatva s az egyik lába is erővel megakart válni a megyei szolgálattól.

Hanem azért mégis csak asztal volt az, a vármege asztala, melyhez nagy tradíciók tapadnak.

Valaha tán a viczispánok irtak rajta! Az ezer meg ezer tintapecsétje mind megszólalt előttem s kevély dolgokat mondott.

Aztán ennek az asztalnak az a nevezetessége, hogy tulajdonkép szék. Hiszen így írjuk: «megjelenvén birói székünk előtt».

Már t. i. a kik írják, mert nekem nem volt még semmi dolgom. Pedig, hogy égtem a vágytól ott láthatni nevemet egy akta alatt «t. esküdt». Hányszor irtam le napjában így, de csak a makulatura papirosra! S gyorsan kitörültem elpirulva, nehogy a többiek észrevegyék.

A szolgabíró, tekintetes Nicsy István uram, naponkint tizszer is kijött a szobájából, mert ő külön szobában tárgyalt és dolgozott s az esküdtök a kész ítéleteket, végzéseket a szobájába viték naponkint egyszer aláíratni.

Benezett gyakran a nagy kancelláriába, de engem nem vett észre.

Fenséges alak volt, tojásdad nemes arczczal, nagy beszélő szemekkel, roppant urias modorral. Legalább nekem uriasnak tetszett. Ilyennek képzeltem én a királyt, csak hogy hermelinpalástnak kell még rajta lenni.

Fájt, hogy észre nem vett, óhajtottam, hogy bárcsak megszólítana; de mikor bejött és szénézett mégis összereztem . . . az ünnepélyes pillanat közeli eshetősége mégis megdobogtatta szívemet, eltölté félelemmel s úgy meglapultam asztalomnál, hogy ismét elkerültem figyelmét.

«Majd holnap . . . talán holnap!» Holnap már bátrabb leszek. Odalépek közel hozzá. Akkor okvetlenül észrevesz, s ha észrevesz, lehetséges, hogy meg fog szólítani. A többi aztán az isten dolga: a jövő titka.

Hát egy ködös napon, még most is előttem áll minden, a mint az előszobában volt, balról a hajdu asztala, jobbról az óriási állvány az aktáknak s az állvány tetején a spirituszba tett korpus delikti, valami elvágott ujj — egy ködös napon a mint kifelé mennék az előszobában át, szembe rámnitja az ajtót a szolgabíró.

— Alázatos szolgája.

— Szervus öcsém! Hát már itt vagy?

— Itt vagyok már három hete, Pista bácsi.

— No az derék.

— Hát van-e sok dolgod? Mi?

— Nincs — hadartam szemlesütve.

— Igaz, igaz, — mondá szórakozottan — még nem szignáltam rád semmit. No gyere be! Adok egy csomó friss ügydarabot.

Olyan biztató hangon volt mondva a «friss» szó, hogy szinte arra helyeztem a fősulyt, mintha kényeztetnének vele.

Nyolcz keresetet adott ide az urambátyám, rámásolva azokra veres czeruzával az «M» betüt.

— Ezekre tárgyalási napokat tűzöl ki, — dörögé és a szemöldökeivel eleresztett.

Mozdulatlanul maradtam ott, a nagy boldogság elkábitott, de a nagy feladat megijesztett.

— Tárgyalási napokat? — hebegém — hogy ... én hogy ...

— Nézd meg a többi esküdtekét, abból meglátod.

Kevélyen vittem be hónom alatt nyolcz aktáimat s azonnal hozzáláttam az idéző végzések tanulmányozásához. Az öreg esküdt megmutatta a magáéit, miközben megvetőleg nézett rám, mintha mondaná: «Te soha sem fogsz így fogalmazni!»

Ennek kapcsán alkalmat vett magának elpanaszolni az «iktató úr» előtt, hogy hitvány idöket élünk ... soha még olyan korrupció, mint mai napság ... most már nincs semmi szent az emberiség előtt ...

— Még a stylusomat is ellopják — mondá szörnyülködve. — Képzelve, amice, micsoda pom-

pás szavam volt harmadéve: «Jeleztetett általam» Fölséges szó . . . mindig ezzel kezdtem a nagyobb szabásu dolgokat. S ime ma már az irnokok is ezt használják. Borzasztó dolog!

Az iktató, a kit tréfásan «percsósz»-nek neveztek, helyeslőleg bólingatott a haragvó hatalomnak.

— Vérlázító erkölcsök, amice! Mondok magamban tavaly, már csak nem irhatok egy stílusban az irnokokkal. Elmegyek a saját szavamtól, ott hagyom martaléknak . . . isten nek Előveszem az «elétüntetett általam» Hát mi történt? Ma már a dijnok is ezzel kezdi, ha szerelmes levelet ir is. Nem lehet megélni, amice! Mindent ellopnak az okos embertől.

Én ezalatt megnéztem a többi esküdtek czitáló végzéseit nagy figyelemmel, mindnyája máskép volt fogalmazva — minélfogva azt gondoltam, miszerint legjobb lesz nekem is csak a végzések értelmét venni ki s minél érthetőbb, egyszerűbb alakba önteni s ennek következtében a következő végzés irattatott általam a nyolcz aktáimra.

«Jelen ügy tárgyalására augusztus 10-ének délelőtti 9 óráját tűzzük ki, a mikoron a felek prts III-ik §-a terbe alatt idéztetnek».

Nagy diadalérzettel vittem be a princzipálishoz, hittem, hogy meg fog dicsérni. Igyekeztem, hogy az irásom is szép legyen. Ha Kuvik Mihály, az egykori tanítóm meglátná, tudom el volna ragad-

tatva. Olyan szép fonatu volt az irás, mint a vízi boglárak indája.

A szolgabíró megnézte az egyik végzésemet, elolvasta, letette s azután engem nézett meg.

— Hol jártál iskolába? — kérdé.

— Selmeczbányán — válaszoltam félénken.

— Sohasem lesz belőled stiliszta — mondá zordonan. — Nincs irányod.

Látván, hogy nagyon elszomorodtam e fölött, miközben végig kitörülgette gondos végzéseimet fekete krix-kraxokkal, a vigasztalás egy morzsáját lökte oda.

— Iszen majd meglátom különben, mit faraghatok belőled. Most egyelőre ide írom neked a helyes formulárét.

S oda írta nyomott erős nagy betűivel, mik mind úgy álltak ott, mint megannyi fegyveres pandur:

Jelen ügy tárgyalása megtarthatása lehetőségének szempontjából, kitűzve augusztus tizedikének . . . stb.».

— Ez az igazi szép stílus, fiacskám! — veté oda némi kevélységgel. Ehhez tartsd magadat jövőre.

Ettől a naptól kezdve sokszor ért gúny. Olyan plánta lettem, melyről azt szokás mondani, hogy vagy a plánta nem jó, vagy a föld nem jó neki, nem fog megfogamzani. A vén esküdt látta a kitörülgetett fogalmazványt s rám vicсорította a fekete fogait.

— A talentum, talentum — mondá czélzással — a talentumot nem lehet erőszakolni. Hja, hja . . .

Az «utolsó lúdtoll», ezt minden áldott nap ismételte példázólag különféle alakban, de mindig bizonyos pártfogói színezettel. Sőt egyszer, midőn a szolgabíróval beszélgetne, a következő hangsúlyosabban kiejtett szavak ütötték meg füleimet:

— Utazó esküdtnék kell használni szegénykét. Ez aligha nem reám vonatkozott.

— Jó, jó, majd — szólt a princípális, ki igen kurtán mérte a feleleteket s egy percz alatt tíz tárgy fölött szeretett átsikamlani.

Rendkívülinek, majdnem csodásnak tetszett nekem. Minden szava úgy hangzott mint valami isteni kijelentés. Az óriási hatalom, melyet képviselt, annyira megaranyozta előttem.

A legelső kirándulásnál a kerületbe csakugyan engem vitt magával. Utazó esküdtnék lenni nagy kiténtetés volt máskülönben, eddig mindig csak a kedvenczek jutottak hozzá. A vén esküdt ravasz ficzkó volt: engem segített rá erre a pozícióra, mert tőlem legkevésbé félthette befolyását.

Ott künn állt a bricska, a cifra tarsolyos huszárral a bakon. Repesett a szívem, mikor felültünk. A nagy bádög szelenczét az aktákkal feltette a saraglyába az otthon maradt hajdu, az öblös tajtékipipát pedig meggyujtva nyujtotta át a tekintetes úrnak. A kocsis csak a nyelvével

csetentett s elkezdtünk repülni. A négy tüzes sárkány tudta talán kit visz, soha életemben nem láttam még lónak kevélyebb járását.

A szolgabíró alig ejtett ki egy-két szót útközben, csak a deregi domboldalnál emberelte meg magát.

— Csináljunk, öcsém, egy kis örömet ezeknek a lovaknak. Szálljunk le.

Ugy lett, gyalog mentünk a partnak fölfelé, a keskeny ösvénykén, mely nagy görbeséggel kerülgette a szakadékokat és vizmosásokat.

Szép verőfényes nyári nap volt. Tündöklött minden. Pásztorok egy vályút ácsoltak össze a domboldalba, azon át csurgott a víz egy másik vályuba alább s abból ismét fokozatosan egy alatta levőbe egész addig, míg lejött a forrás, a hová akarták, le a völgykatlanba. Lent a legutolsó vályunál apró bárányok oltották a szomjukat s vidám ugrádozással legeltek a kövér pázsiton.

A hol össze nem dült, meg nem repedezett a föld, ott aztán igyekezett kipótolni, ami kárt az a talaj okozott a tulajdonosoknak, a melyik szó nélkül elszaladt az eke elől. Búza, luczerna zöldült a szabálytalan szántókon, halványpiros virágokkal kirakva. Az ösvény két széle még tarkább, szebb volt; ott senki sem szántott, vetett, hogy rá erőszakolja a szótfogadó fekete agyagra, milyen növényeket hozzon: azért hozott a szabad akaratából szeszélyesen ezerféléit.

A bogáncs, farkastej, vadrózsa dongóknak, darázsoknak elég jó, nem mindenki olyan kényes, mint a méh... Ambár volt azokon méh is elelendő.

Sőt a szolgabírónak fel is tűnt az egyik, megnézegette nagy figyelmesen.

— Ejnye — szólt s kivette pipáját a szájából — ez mégis furcsa!

Rátékittem a csodálkozó arczára, de felelni csak akkor mertem, ha kérdezett.

Lehajolt a csipkebokorhoz, összefogta a vadrózsa négy kis függönykéjét s rabul maradt ott benn a szerencsétlen méh. Átfeketedett teste a finom virágszöveten.

A princípális benyult ujjával érte s azután közelről is megnézte, megforgatta.

— Nem hittem volna öcsém...

— Mit nem hitt volna urambátyám?

— Azt, hogy ezek az én méheim olyan meszsze elcsavarogjanak otthonról.

Ránéztem, nem tréfál-e? Az ő faluja legalább is másfél mértföld innen. De különben is, csak nem akarja velem elhíttetni, hogy megismerte a saját méhét, mikor a világ minden méhe egyforma.

Komoly volt az arcza s a mint gyöngéden lerázta ujjairól, látszott, hogy azt egészen a saját jószágának tartja. A szemeimből olvasnatta ki, hogy nem hiszem: azért még hozzá tette.

Becsületemre mondom, a tulajdon méhem, hiszen csak ismerem az ebugattákat!

Olyan természetes volt a csodálkozása a fölött, miért csodálkozom én a fölismerésen — hogy gyanum támadt, vajjon nem hiányzik-e az egyik kereke.

S mikor újra felültünk a dombon, a mint kissé élénkebben kezdett beszélgetni egyről-másról, bizonyos gyanakodással hánytorgattam szavait, megjegyzéseit.

Szilkére tartottunk ebédre, ott kellett fölvenni hagyatéki tárgyalásokat.

— Hát tudod-e jól a perrendtartást? Kérdé, a mint beereszkedtünk a szőlők alatt a faluba.

— Tudom meglehetősen.

— Csakhogy azt úgy kell tudni mint a miatyánkot.

— Sok szó az arra, hogy az ember bevágja.

— Én bizony még nem láttam mennyi.

— Akkor honnan tudja urambátyám?

— (Mert azt már sokaktól hallottam, hogy az öt ujjában van.)

— Honnan tudom? Szólt bizonyos keserűséggel. Hát mikor a kaszinóban tarokkozom a többi asztaloknál ott disputálnak a fiskálisok, hol az egyik, hol a másik paragrafusról. Egy év alatt lassankint összefogdostam az elmémbe az egész törvényt.

Nagyzol és henczeg — gondolám magamban.

Harmadfél napig időztünk Szilkén egy igen kedves úri háznál, a hol már ott találtuk a princzipálisom családját is: mert a familia ide közel lakott, Csetényben; maga a tekintetes asszony gazdálkodott az ősi kurián, míg a földesúr évek óta benn hivataloskodott a városban, a megyei urak szólása szerint csak szombatonként rándulván haza, a hogy tréfásan mondták: «tisztát váltani».

A családbeliek értesülvén, hogy az «öreg» ide érkezik, meglepetést csináltak neki. Álltak pedig a családbeliek a tekintetes asszonyból és két szemre való hajadon leánykából. Erzsi volt a nagyobbik és szebbik, egész sarkáig ért a lány fekete haja, ha kibontotta s egész a veséig perzselte az ember idegeit a tekintete, akire rávetette. A kis Nellike is csinos volt, de hát ahhoz nekem semmi közöm: hadd beszéljenek ő róla azok, akiknek ő volt a szebbik.

Addig a harmadfél napig nem cseréltem volna a főispánnal sem. Édes órák, melyeknek emléke még ma is megcsiklandozza öreg szívemet s fájón rezg benne, mint egy régi szép dal elmosódott ismerős melódiája.

A princzipálisom nem sokat törődött a családjával, könnyelmű ember volt, azok közül való, kik az egész világot jobban szeretik, mint önmagukat. A népszerű emberek végzetes természete, hogy többre becsülik azt, ami nincs még meg, mint a mi már megvan.

Uj meg új hódításokra iparkodott. Ha száz ismerőse volt jelen, biztosra lehetett venni, hogy a százegyedik idegen irányában lesz a leg-szeretetre méltóbb. S valóban ő benne voltak úgynevezett hódító tulajdonok, a közszeretet kaczer pillangói körülröpködték mint a sáska s ezek miatt nem látott semmi egyebet, a mi még körülötte van; vakon ment a pillangók után . . .

A mikor nem tarokkozott, örökké dolgozott, de többnyire tarokkozott, tehát épen kevés dolgunk volt. Mindössze tíz hagyatékot vettünk jegyzőkönyvbe s mintegy tizenkét más ügyet intéztünk el. A jegyzőkönyveket én vezettem — de ő diktálta könnyen, folyékonyan, az ő sajátságos kurta kifejezéseivel.

A délután a tarokké volt — és a miénk.

Bolyongtunk a kertben, én meg a lányok, kik ezerféle dolgokat csevegtek. És hogy tudott beszélni az Erzsike!

Istenem, milyen okos, milyen okos! Minden szavában volt valami él, valami magasabb értelem, mélyebb czélzás! Én legalább visszaidéztem azokat sorba azután és mindenikben megtaláltam a méreg morzsát vagy a mézcsöppet! És a hogy az egyes szavakat kimondta, a hang, a hangsúly ezerszinű festéket tudott azokba vegyíteni. Ha ugyanazt mondta is, az mindig más meg más volt! ..

Első nap meg voltam magammal elégedve. Erzsike sokszor megszólított, megkülönböztetett s én mindig helyesen válaszoltam neki. Meg is csodáltam aztán magamat e miatt harmadnapra s minden hajszálam égfelé meredt, ha meggondoltam, hogy ugyan hol vehettem azt a szertelen ügyességet és lelki erőt?

Isten tudja, hogy volt — de úgy volt.

Ott ültünk egymás mellett egy gyieppamlagon egészen közel, kék perkál szoknyácskából egy darabka a csizmám hegyét horzsolta. Nelli, mint afféle kis lány a pázsitra telepedett és lánczot csinált a lyukas bélű pitypangokból. Azt mondta, addig be sem megyünk a kastélyba, míg olyan hosszú nem lesz, hogy minket kettőnket az Erzsivel körülérjen.

Erzsike mosolygott, aztán megfenyegette Nellit és azt mondta neki:

— Ugyan, ugyan te kis csacsi.

Mire Nellige méregbe jött és ráhajította a készülő lánczot Erzsire, észnélküli futásnak iramulva a merénylet után.

Egyedül maradtunk, ketten egyedül. Csak a kert lombos fái néztek ránk, de ők se beszéltek semmit. Szélcsend volt. A virágpadokban nem lóbálóztak a tulipánok tölcsérei, a liliomok sisakjai. Ugy rémlett, az egész természet arra ügyel, mit fogok szólani Erzsikéhez most.

Nem is tudom, hogy jutott ez eszembe, de a

mint eszembe jutott, kéjes félelemmel töltött el. Ránéztem a leány piros arczára és lesütöttem szemeimet, szívem pedig elszorult. S a mint másfelé fordult tekintetem, egyszerre homályban maradt minden, minden, erdők, mezők, hegyek. Pedig a nap hevesen sütött ott fönn. Nem ért semmit. Ugy látszott nekem, hogy a világ az a másik oldala, a melyiken Erzsike áll, mintha ragyogóbb lenne.

Szólni, okvetlenül szólni kellett valamit.

— Ősmeri kisasszony a többi esküdteket is?

Ez volt az első nem idevaló ügyetlen kérdés. Azontul aztán egyse volt ügyes.

Erzsike elbiggyesztette duzzadt piros ajkait.

— Az esküdteket? Azokkal a többiekkel szóba sem állok.

Azokkal a többiekkel! Oh de végtelenül jól esett ez a szó. Hogy ki van most már egyenlítve minden! Engem a lenézett embert, a ki a többieknél sokkal kisebb, egyszerre a többiek felébe tesz a principális kisasszonya!

Másnap délután kimentünk gombát szedni; a lányok megvártak, míg elvégeztem a hivatalos dolgokat. Gombát ugyan reggel szokás keresni, de mi ezzel nem törődtünk sokat. Kis kosarakat hoztak magukkal, a másik kezökben a parazolt tartották.

A szerencse nem igen kedvezett. Nelli találta az első gombát s kevélyen mutogatta. Szép vö-

rősbőrű királygomba volt, de nem fiatal, mert már a héja hámlani kezdett. És mégis irigyeltük tőle.

Kivált Erzsi, ki most kettőzötetett figyelemmel szegezte szemeit a földre s engem is korholt:

— Magának valahol másutt jár az esze... Hát a földre nézzen ha találni akar.

— Inkább nézem én magát — mondám hirtelen elszánással, tompa hangon.

Könnyedén elpirult s ernyőjét hirtelen erre az oldalra fordította, hogy ne láthassam. Mikor pedig később leültünk a csőzkunyhónál uzsonálni és pihenni, fehér tüllkötényét felhajtotta a fejére; semmit sem láthattam az arczából.

Ez ingerelt. A kötény finom szövete átnedvesedett a szájánál s folytonosan rezgésben volt. — Nevetett a kis gonosz, hogy nem láthatom.

Pedig még bájolóbb volt így. Szép fejlődő dereka, a vakító fehér alsószoknyák, melyek kilátszottak a csinos bokák körül, egészen elvették az eszemet s önkénytelenül hozzá nyúltam a kötényhez s elrántottam az arczáról.

Hirtelen ráütött a kezemre s sértődve kelt fel

— Soha sem fogom többé megmosni a kezemet — dadogám felhevülve.

— Mit akar maga én velem? szólt hidegen.

— Én?... Semmit. Hát bántom én magát?

Nem felelt. S mert nem felelt, lesújtva s újra félénken álltam mellette. De elhatároztam, hogy

csak lassan vonulok vissza, nehogy azt tartsa, ő utasított rendre: jobb lesz, ha úgy tűnik fel, mintha fokozatosan magamtól hagynék alább az érdeklődéssel.

Szerencsétlenségemre éppen akkor kellett kijönni a csószék tarka macskájának s az épen a mi lábainknál futott el a suhogó kukoricza szarak közé.

— De furcsa macska — mondá közömbösen.

— Az én édes anyámnak is épen olyan macskája van.

— Ah! szólt ő és úgy tett mintha ásitana.

— Oh kisasszony — mondám átrezgető melegséggel hangomon — higgye meg, hogy arról a macskáról mindig eszembe fog jutni... míg csak élek.

Erzsike elkezdett erre kacagni olyan édesdeden, hogy az üres kosarat is elhajította nevetében.

— A macskájokról fogok eszébe jutni? Haha-haha! Ugyan menjen, hihihí! Hiszen maga nagyon ostoba!

Ugy tudott kacagni, mint egy zuhatag a tündér erdőben.

Végem volt. Ezt többet ki sem bírtam köszömrülni, amíg ott voltunk. Most már én ostoba leszek hát előtte.

Leverten, feldúlt kedélylyel utaztam vissza másnap principálisommal a székvárosba. Lelkem tele volt keserúséggel, nyugtalansággal.

A szép Erzsi még akkor is nevetett, mikor

búcsút intett szép fejcskéjével, de ez a nevetése már nem volt bántó: inkább nyájaskodó volt, mintha azt mondaná: «Szegény kis ostobám, hát minek mégy még el?»

Zavart fejemnek köszönhetem, hogy a nagy bádóg szelenczét, a melyben az akták voltak s melyet én gondoztam, az uton elvesztettük valahol. Mai napig sem bírom elképzelni, mikép csuszhatott le a kocsiból.

Kétségbe voltam esve. Istenem, istenem, mi fog már most történni? A szolgabírónak a világért sem mertem megmondani. Azt hittem, mindjárt lenyakaztat ha megtudja.

Mikor a holmit leszedtük a kocsiról, akkor vettem észre, hogy hiányzik. Reményem volt, hogy hátha visszahozzák, valaki megtalálja. Hiszen a ki felnyitja, mindjárt meglátja, hogy megyei akták. Ki merné azokat elsikkasztani.

Hanem nap-nap után inuit s a pléhszelencze nem került meg.

A hetedik napon bejött egy szilkei fél és megappellálta az egyik néletunket. A főlebbezést benyújtotta a szolgabírónai.

A szolgabíró kijött a kancellariába s mogorván kérde tőlem:

— Hol vannak azok a szilkei akták?

Remegtem. Egész testem lúdbórzott, szívem öszszeszorult s asztalomba fogódzva hörögtem, mialatt arczomat nalálsápadtság boritá:

— Nem tudom .. Elvesztek ... Ugy gondolom. Bocsánatot kérek. ...

— No no no ... ne félj, fiacskám — mondá jószágosan a helyett, hogy dühbe jött volna. Hát nem hoztad le a szelencét a kocsiról? Gondolkozz csak rajta.

Nem hoztam.

— Ejnye ejnye ... az már baj — dörögőgé — bizonyosan kiesett a szelencze a saroglyából a deregi zökkenőnél. Már most hát dologra gyerekek, míg eszemben van még. Hadd diktáljam le nektek ezeket az aktákat.

S kelletlenül kezdte vakarni a fejét.

Majd előszólitotta az irnokokat és lediktálta sorba elejétől végig mind a huszonkét jegyzőkönyvet az emlékezetéből.

— No — mondám csodálkozással magamon kívül — most már elhiszem urambátyámnak a *deregi méheket*.

Ez a virtus cselekedete közelebb hozta hozzám. A huszonkét lediktált jegyzőkönyv dicsőségének én voltam élő monumentuma. Megszeretett csupa merő hiuságból s lassankint én lettem a kedvence.

Erzsikével még igen sokszor találkoztam, de a princípális észrevevén az én lázasnak induló érdeklődésemet, nem vitt ki többé falujába s csak extra muros kedvelt. A familiától elszakított végképen.

Egyszer, egyetlen egyszer tettem még kísérletet.

Mint gyakorlottabb esküdtnék később látatlanba szokta aláírni a végzéseket, a miket hozzá bevittem. Aláírta volna az még a saját halálos ítéletét is. Az a vakmerő ötletem támadt, hogy végzésileg kimondatom általa, miszerint az Erzsike tartozik engem holtig szeretni. Ő ugy sem veszi észre, hanem mikor az aláírt aktát megkapom, beteszem egy hivatalos borítékba s elküldöm Erzsikének. Hátha megfogadná a vármegye parancsát. Ereje van annak még a szívekre is.

Az öreg azonban, mikor már aláírta, hirtelen belepillantott — talán az ösztöne súgta meg — s a mint végigfutotta, nagy szelid szemeit rám emelte. (No, ha akkor sem süllyedtem el — meg nem égek már én a tűzön sem.)

— Micsoda bolondozás ez?

Egy szót sem lettem volna képes kiejteni a mentségemre.

Megint felvette a tollat, miközben a másik kezével alácsúsztatta a furcsa végzést, az íróasztal tulsó oldalára:

— Ez pedig itt marad. Ezt még majd megappelláljuk a királyi táblához.

Ugy rémlik, még egyszer egy bálon felhevülve a bortól és a bál izgalmaitól, hozzáléptem:

— Ejh, emlékszik-e még? Mi van azzal a végzéssel urambátyám?

— Légy türelemmel, öcsém. Még mindig nem jött le a királyi tábláról.

... Biz az le nem jött — egész a mai napig, a mikor ezeket a sorokat írom. Az ember szinte hajlandó hinni, hogy csakugyan a királyi táblán van.

RÓZSASZINŰ ROZSDA.

KAPORNOKI János uram ökrökkel kereskedett. Ezek a kétszarvu oktalan állatok már akkor is hálával viselkedtek a hóhéraik iránt s úgy felgazdagították Kapornokit, hogy mikor egyszer megharagudott a feleségére, istentelen hivalkodásában egy szakajtó ezüstpénzt vitt ki a répás földjére s elvetette bele a szép lázsiás tallérokat.

— Hadd nőjön már pénz is egyszer a litkei határban.

A felesége persze legott felszedette a szolgálókkal, a falusi gyerekek még mai napig is pénzkeresni járnak a répás földre.

Nőtt is a pénz, de nem az, a mit elvetett, hanem az, a mit otthon hagyott, elannyira, hogy Kapornoki uram sokszor mondta dölyfösen:

— Az istennek is csak egy pár forinttal van többje.

De még pénzénél is kevélyebb volt lányára, Juditra, s a mint csodás szépségben növekednék eladóvá, kezdett megijedni attól a gondolattól, hogy valamelyik fiatal ember belebotlik, (nagyon

utban van az arcza is, az erszénye is) s elveszi feleségül.

— Nem, nem, ezt nem kapja meg csak vagy egy alispán, vagy pedig egy herczeg a király familiájából. Más fajta embernek nem adom, isten engem úgy segítjen.

Annyiszor elmondta, majd kedveskedve a gyermeknek, majd keserűen a lehető elválásra gondolva, hogy később rögeszméje lett.

Minthogy pedig királyi familiából származó herczegek nem igen jártak Litkén, az alispánok pedig feleséges emberek voltak, a szép gazdag Kapornoki Judit pártájára kezdett apródonkint rászállni a rozsdá. Pedig beh sok szem nézte vágyakozva nyulánk, egyenletes növését, beszédes szemeit, kívánatos piros száját, szelid nyájás mosolygását.

De mit ér, ha olyan szeme legfeljebb tán a palatinus lányának van, hogy a mosolyából alispánok támadnak...

Alispánok pedig ez időben valának Bükky István és Libercsey Ádám. Mindakettő hatalmas ember. Arra ugyan gondolni sem lehetett, hogy ezeket valaki eltolja onnan, a hova beültek. Olyan potentát csak egy van: a halál.

A megyei rendek nem szerették ugyan Bükkyt, de akkor még nem volt kieszelve mint most, hogy az olyan hivatalnokot, a ki nem tetszik otthon, felküldik képviselőnek.

Ugy álltak tehát a dolgok, hogy vagy az öreg Kapornokinak, vagy az alispánoknak okvetlenül meg kellene halniok, hogy Judit férjhez mehessen. A mire azonban egy csöpp kilátás sem volt, mert friss jó egészségben valának. Sőt mintha összebeszéltek volna, még tokát is eresztettek mind a hárman.

Igaz, hogy ha a betegség nem teszi is, nekem, mint e krónika írójának, jogom volna elpusztítani tetszés szerinti halálnemmel akármelyiket, de én se teszem, mert soha embert nem öltem — még elbeszélésekben sem.

Ilyen viszonyokon, mindenki láthatja, csak véletlen fordíthat s ez abban következett be, hogy Bükký egyszer haragjában valami jelentéktelen feleselés miatt arczul ütötte Bory Mihályt, a megyei iktatót és elkergette a hivatalából. (Pedig kár volt belekóstolnia a Bory familiába, mert az visszaharap).

Nem rossz fiu volt Miska, csak egy kicsit hó-bortos és makacs. A hivatalát is jól vitte. Tessék megnézni az iktató könyvet, rendesen van bevezetve minden. A magyar «beadványoknak» még a rövid kivonata is odacsapva velősen. Azért mondom magyar beadványoknak, mert ha németnyelvű ügydarab érkezett az iktatóba, arról szokás szerint csak annyit jegyezték be: «Német írás». Hogy mi a tartalma, az a régi vármegyének mindegy volt.

Igazságtalan eljárást még az ég is büntet; kezdtek azóta mindenféle csodák történni.

A kékkői várban penészes pergamenen (maga az öreg Bory Gábor vakarta le róla a penészt) megtalálták a háromszáz esztendő előtt élt Laurenczius barát jóslatait, melyek szerint a vármegye felerészét akkor öli el a kolera, mikor egyszer olyan alispánja léssen, a ki a feje bubján viseli a térdekalácsát. (A hívők nyomban kitalálták borzadózva, hogy ez aligha nem a kopasz Bükky István.)

A hol a litkei erdő összeér a talpadi pagony-nyal, a híres sziklai forrásnál az történt, hogy az ott őgyelgő Bory Mihály előtt ketté vált a szikla s egy hófehér szakállu aggastyán lépett ki belőle megszólítván őt imígyen:

«Kedves atyámfia, Bory Mihály! Én az isten képibe jövök hozzád, kit ő szent felsége kiszemelt az emberiség megmentésére a közel romlástól. Én ezentul minden pénteken megjelenek előtted, ha egyedül jössz s közlöm veled az Ur akaratát. Gyűjtsd össze a népeket s te is közöld ő velök!»

Bory Mihály elvállalta a mandatumot; beállott szentnek. Nem olyan rossz hivatal volt az most, mint valamikor Loyola Ignác korában.

A babonás hegyi nép közt gyorsan terjedt a csoda eset. Ezrek és ezrek sereglettek a szent sziklához csütörtöki napokon, mert ezeket rendelé ünnepeknek.

A papok ijedten szaladgáltak a vármegyére, tegyen valamit az istentelenség ellen, de a vármegye lassan mozdult, mikor az isten dolgáról volt szó, — bezzeg mozdult aztán, mikor majdnem a megyeház fedeléig harapódzott a veszedelem.

A szent aggastyán kijelentette: utakat nem kell csinálni, mert minden uton kiviszik Magyarországból a kincseket; egy napon megjósálá, hogy éhség, dőghalál lesz, ha Bükkyt tovább is megtűrik az alispáni széken . . .

Csodálatos bigott rajongás lepte meg a tömegeket. Mintha a levegőben lett volna, mindjárt beszivta mindenki. Szinte megmagyarázhatatlan. Kaszás, vasvillás emberek szervezkedtek a falvakban. Apró táborok indultak mindenünnen a litkei erdőbe, hogy onnan a székváros felé nyomuljanak Bükky halálát követelni.

— Hova mentek? kérdé egy ilyen dühödt csoporttól Gáloson Farkas András uram.

— Megyünk lerombolni a megyeházát és bevetni sóval a fundusát.

— Más alispánt kívánunk; — kiabálta Litkén az öreg Bory, kinek a keze alkalmasint mélyen benne volt a fölkelés szervezésében, mint a hogy benne volt a Kapornoki pénze.

— És ugyan kit akarnak, Bory bácsi? — puhatolá Judit.

— Kít-e hugocskám? — veté oda negédesen az öreg. — Ha csak akkora bajuszkád lenne is a

szép piros ajkad fölött, mint az egérkéé, hát bizony mindjárt téged választanánk meg!

De Kapornokinak volt jelöltje, az elpusztult Dezsery urfiakból az idősebbik. Az rögtön elvenné Juditot.

Csakhogy annak meg a szíve összeszorult arra a gondolatra, hogy ő valaha másé legyen, mint a Miskáé, a ki most olyan rossz utra lépett. Bizony szomorú vége lesz, ha meg nem őrzi az az isten, a kiből ő csufot csinál.

Atyja nem is gyanította, mi viszi Juditot a processziókra; hogy egy növekedő szenvedély, ő azt hitte, az alispánbuktatás játékát csinálja, beletűzeli a fiatal Boryt; az ugyan eszében sem fordult meg, hogy esdő szavakkal lebeszéli:

— Hagyj fel Mihály e népbolonditással! Meglásd, nagy szerencsétlenségbe visz örült boszú terved. Mindig megborzadok, valahányszor az öreg asszonyok a kabátod szélét csókolják.

S míg Mihály a sziklára állva prédikált a hívőknek, azalatt ő csendesen letérdepelt magányos fa alá és visszaimádkozta a bűneit azon nyomban.

— Ne hallgass rá, istenem, ne hallgass, ki mindentudó vagy, ne tudd ezt az egyet!

Csütörtök délután gyültek össze a litkei erdőben a lázadozók, kaszával, vasvillával a kezükben, olvasóval a nyakukban, asszonyok, férfiak, gyerekek vegyest zajongtak.

Valaha csata volt e helyen, Rákóczy verekedett ott a labanczokkal. Egy-egy csontdarabot vet ki a föld néhol. Valami lóé volt, vagy labanczé — mert a kuruczét ki nem vetné... Záporosó után sűrűn fehérlenek szerte ezek a régi könnyű csontok s a mint végig fut a szél az erdön, gurítja őket, zörögnek a haraszt között...

S a fák, ha zúgnak, holt katonáknak altató talán, de élő embereknek sokat beszélnek a zugó galyak, — hát még hallgató csontok!

Hanem hiszen eleget beszél Kapornoki uram is, a ki izgató dikenziót tart a kaszásoknak, ekképen végezve azt:

— Csak bátran viselkedjenek kegyelmetek. Ha a vármegye nem enged, felmegyünk magához a királyhoz és tőle kérünk új alispánt.

Felkapja ezt az ideát Szomor Ferencz uram Kis-Kérből.

— Ha már a királyhoz megyünk, ne fáradjunk hiába. Azt mondom én kigyelmeteknek, minek nekünk ez a ringy-rongy megye köröskörül a tótokkal, mintha darócczal szegnék be a selyembársonyt. Ha már benne vagyunk repeszszük ki belőle a magunk országát és csináljunk egy külön vármegyét a palóczoknak. Maradjon meg azoknak Bükky István, mi akkor ugyis két külön alispánt választunk!

Szomor Ferencz terve leirhatlan lelkesedést

szült. Az öreg palóczok kalapjaikat hajigálták fel a levegőbe örömben.

— Meglesz, ha addig élünk is — kiabáltak
Éljen a litkei vármegye!

Kapornoki János a mellére ütött kevélyen.

— Én építtetem fel a megyeházat a saját költségemen, ötvenkét ablakkal, tizenkét kémény-nyel.

Halápi Imre Kesziből imigy szólt:

— Olyanok vagyunk a tót szájában, mint a cukor-koczka. Minden lélekzetvételnél odaragad nyelvéhez valami, míg egyszer egészen elolvadunk. Legyünk külön ország atyafiak!

— A király is örülni fog neki — jegyzé meg rekedt hangján litkei Tóth Pál — legalább lesz egy elkerített virágos kertje emberekből.

Száz meg száz meglóbázott kasza csillant meg a levegőben minden új beszédre s lelkesült kurjantások verték fel a karancsi hegy visszhangját. Közel és távol tüzek égtek a pázsitos tisztáson, gúnyosan pislogva s nagy füstöt eregetve, mely ott koválygott a fejük fölött, mintha a felhőknek lenne árnyéka. A tüzek mellett gulyáshúst főztek katlanokban az asszonyok. Körös-körül a hegyi utakon és az ereszkedőkön folyton gyülekeztek közeli falvaktól a palóczok, a király kertjének virágai.

Mert a kronikák e gunynéven tartották fenn első és utolsó elszakadási mozgalmuk történetét.

Hanem keltett is rémületet mindentelé a parasztlázadás nagyított hira.

Nosza rögtön összeverődött megyei urakból egy küldöttség, mely fölkereste Bükky Istvánt, hogy mondjon le az alispánságról. Sok vért megkimél, ha lemond. A nép lecsillapszik, ha kitér utjából. Hozza meg azt az áldozatot a közjóért. Hiszen az okosabb enged.

— Az okosabb engedhet — felelte Bükky István ridegen — de nem a hatalmasabb!

— De a kastélyainkat dulják fel.

— Fölépititek!

— De magunkat is lemészárolhat a tömeg.

— El foglak temettetni.

— De a te életedre vágnak legfőkép.

— Hát akkor oda viszem nekik.

S kiszólt, hogy a négylovas kocsija előálljon, husz pandúr és huszár nyomban lóra üljön.

Mig a lovakat befogták, előhivatta a várnagyot.

— Várnagy! Ha vissza nem találnék téрни, az új alispán-választásig mindennap egy parasztot fogat a megyeház előtt s déli harangozáskor tizenkettőt vágat rá. Ez az én alispáni végrendeletem. Megértette?

Jól esett elgondolni, hogy még a halála után is botoztatni fog.

Őnök mosolyognak úgy-e, hogy ezek a kis királyok ilyenek lehettek. Rozsdás kor, mondják, rozsdás emberek, rozsdás intézmények!

Ha rozsdá is, de rózsaszinű! Oh, be kár volt leszállni hagyni rájok olyan hamar...

Óreg, korhadó hidak mellett még most is gyakran van egy oszlopra akasztott fekete tábla e felirattal: «A sebesen való hajtás tilos». A stílusról látszik, hogy ezt még a régi vármegye rendeli így. Jó lett volna azt megfogadni az egész országnak!

Az alispán még abban az órában elindult szembenézni az izgágákkal és szétverni őket. Uzsonna táján ért oda, de az elől poroszkáló huszárok lovai visszahököltek a csillámló kaszaerdőtől.

— Forduljon vissza tekintetes uram, — kiálták a hátráló lovasok.

— Csak hajts előre — parancsolá a kocsinak s mint hajdan Imre király, megfenyegette ujjával az ingerült tömeget. — Majd meglátom — kiáltá harsányan — ki meri kezével érinteni a vármegye első alispánját.

— Mintha megjuhászította volna őket a vakmerő löllépés, leeresztették a kaszákat s a négy tajtékzó paripa lassan átkezdett hatolni.

— Miért nem takarodtok haza? ordított rájuk Bükky. Hát illik ez okos magyar emberekhez?

— Illik vagy nem illik — süvítette vissza Bodajki Matyás, az óriás, Barkanyról s odaugorván, megfogta az ostorhegyes zabláját. A lovak fölágaskodtak.

— Vágd el a kezét — parancsolá az alispán az egyik huszárnak.

Az kirántotta kardját s egy nyisszantással elvágta a zablát tartó kezét.

Hanem iszen nem is kellett egyéb, csak hogy vért lássanak a király kertjének virágai. Mintha a levegőből potyogtak volna egyszerre, palóczpalóczra gurulva, boglya támadt belőlük minden pandur testén. Egy pillanat alatt lefegyverezték, legyűrték valamennyit s vitték be őket a közeli pinczékbe elcsukni.

Ez a váratlan diadal egészen elrontotta a megindult mozgalmat. Hiszen nincs itt már jóformán semmi tennivaló. Az alispán el van fogva, nem kell lerombolni a megyeházat. (Most már legalább a sőt is meggazdálkodik Bory Gábor uram, a mivel be kellett volna vetni a fundusát.) Most már akár haza is mehetünk! Nem lesz se éhség, se kolera többé!

A ravaszabb palóczok, csillapodván mérgők, hazaszéledtek, a többire bizván, üssék agyon Bükkyt.

Voltak, kik legott törvényszéket akartak tartani.

— Én a halál ellen szavazok — hajtotta Pekry Barnabás Szelényből, hanem vigye ki a tekintetes urat egy deputáció Amerikába s ott el kell adni rabszolgának. Még csinos, izmos ember, jól megüzetnek érte.

A legtöbben azonnal akartak végezni vele, mert ki tudja mi történik; a megye hatalmas hátha kiszabadítja?

— Az nem lehet — ellenveté Kapornoki, az én pinczémre rá nem akad idegen élő ember, de ha ráakad is, kulcsa a profétánknál van.

A nagy tusakodást eldöntötte végre a szép Judit, látván az alispán életét veszedelemben, a leglármasabbakat is elhallgattatta azzal: várjanak holnapig, míg Mihály a szent öregtől kér tanácsot. Nem volna illendő nélküle cselekedni.

Napszálltakor szétoszlott a tömeg a litkei erdőből; ki haza ment végképen, ki pedig csak Litkén huzódott meg, bevárni a holnapi eseményeket.

Czudar, fürgeteges éjszaka következett. Még a hold se világított.

Hiába is világított volna ma, az alispán ur úgy sem élvezheti vala ábrándos sugarait. Ott feküdt a pinczében a puszta földön s fejét egy hordó dongájához támasztva, elmélkedék, vajjon van-e ennek az esetnek mása a történelemben?

Nincs! Királyokon, hercegeken megesett már, hogy fogságban kinlódtak, haltak, de egy alispánnal talán a világ kezdete óta se történt még ilyen dolog.

No ezt megíratom a főjegyzővel, ha haza érek és beteszszük örök emlékezetül a levéltárba.

De hátha nem érek haza? Hm! Hátha agyon ütnek ezek a gazemberek?

Ugy éjfél táján elkezdett dideregni, fogai vaczogtak. Majd a szive szorult össze s ajka imádságot rebegett. Ó, ki annyi folyamodást dob el kedvezőtlen válaszszal naponkint, most maga is folyamodást intézett az istenhez, hogy mentse ki ebből a bajból.

Hogy még egy alispánnak is folyamodni kell! A saját szájával! Borzasztó!

S im' alig végezé, megcsikordul künn a zár. Megremeg; egész teste ludbórzik. Tán veszteni viszik?

— Alispán ur! — suttogja egy hang lágyan, kellemesen. Jöjjön, szabaduljon meg!

— Ki az? Ki van ott? riadt fel gyanakodón.

— Pszt... lassan! Mindenütt hallgatódzhatnak. Egy leány van itt, a ki ki akarja menteni. Erre, erre!

Az alispán remegve, reménykedve botorkált ki s tele tüdővel szivta magába a friss éjjeli levegőt.

— Meg akarják ölni... siessen innen!

A rab ránézett az előtte álló alakra, de a sötétben csak körvonalait láthatta. Sugár nővéssü volt s fiatalnak, szépnek kellett lennie. Lihegett szegényke s aggodalmasan nézett szét az éjbe. Egy nagy kendő volt a fején, azt összébb vonta a válla körül fázékonyan. A szoknyája, ha mozdult, csicsogott a csataktól. A megázott füvek utközben mind beletörölték a könnyeiket...

— Köszönöm lelkem, a mit értem tett. Hogy jutott a kulcshoz?

— Ne törődjék azzal. Két kulcsa van ennek a pinczének, de az egyikről senki sem tud, csak én.

S hogy ezután se tudjon senki, kihúzta a zárból s eldobta messze a hegyszakadékba.

— Mondja meg, ki maga — sürgeté az alispán hálateljesen — tudjam nevét legalább, hátha megszolgálhatom valamikor.

— Nem lehet — hadarta a leány — és mégis, mégis lehetne egyszer egy kérésem nagy kérésem.

— Esküszöm, teljesitem, akármi. De nevét tudnom kell, ha meg akarom aztán ismerni.

Megrázta fejét daczosan, haja kibomlott a kendő alól s mint egy tejút csillámló fehérén futott le a derekán.

— Oh nem mondhatom meg — azonban... Egyet lépett s hirtelen elhatározással szólt!

— Hajoljon le hozzám!

— Mit akar?

— Lejebb . . . no még lejebb!

Félretaszította a kendőt válláról s gyorsan kikapcsolá a mellénykéje két felső gombját: látni lehetett a sötétben is gömbölyű nyakának hattyu-fehérségét.

— Harapja meg a nyakamat — mondá a fejét elfordítva.

— Én? hökkent meg Bükky István uram. — A nyakát harapjam meg? Mire lenne ez jó magának?

— Elég, ha én tudom, harapja meg, siessen!

Hát mit tehetett volna mást, mint hogy kivicsoritotta a fogát s hozzá értette a nyakához. Olyan sima volt az, olyan édes volt az, hogy szava sincs annak!

— Jobban... ejh hát jobban — sürgeté a lány türelmetlenül.

— Félek, nem fáj-e majd? Ejnye — de jóizű!

— Még erősebben egy kicsit! Elég, elég! — szisszent föl. Most már csak menjen ezen az úton balra! *Most már rám fog ismerni a fogai helyéről*, ha oda megyek, isten áldja meg!

S ő maga is futásnak eredt a falu felé, ott hagyván tünődve az alispánt, hogy milyen ördögösen leleményes leány ez és milyen jóizű nyaka van . . .

Utána nézett, míg csak láthatta, mintha egy szétfoszló álom lenne . . . Majd megindult ő is keresztül-kasul a földeken torony irányában, a város felé.

Nem tért be sehova, nem csapott zajt, nem szólt senkinek. Hadd legyen az is csak álom, a mi az alispánnal történt. S reggel, mikor a többiek keltek a megyeháznál, már ő is talpon volt s úgy osztá a parancsait, mintha semmi se történt volna.

No de nem is valami nagy eset. Hisz az egész dolog csak egy levágott kéz és egy megharapott nyak! . . .

De hát a hús pandúr? Ezeket már csak azért se lehet ott hagyni, mert csupa ujdonat új ruha és fegyver volt rajtuk. Az ember olcsó, ingyen terem a vármegyének, de a ruha méreg drága!

Két század katona ment másnap a litkei erdőbe megfékezni a hóbortos mozgalmat.

A vezető kapitány, egy jó öreg úr, mindenek előtt barátságosan kihirdette a megye üzenetét, hogy mindeki haza mehet, a ki békét akar, a ki azonban nem akar békét, az álljon ki, mert azt meglövik.

A jó palóczok megigazgatták erre a fésűiket hosszú hajukban s szépen elpárologtak erre kasszáikkal, ki erre, ki arra.

Csak az egyik csapatvezérben, Halápi Imrében volt annyi vakmerőség, hogy odaállt kihívó arccal a kapitány elé:

— Hát a külön vármegye dolgában nem hozott az úr üzenetet?

— Nem mondtak nekem erről, édes fiam, semmit, hát én se mondhatok.

— Tökéletesen igaz — felelte Halápi Imre és ő is hazament fejcsóválva.

Ezzel a fejcsóválással ért véget a palóczok néhány napos forradalma?

Csupán Bory Mihály elfogatására volt még kiadva kemény parancs. Fejét veszik nyilván, ha megcsipik. Hat napig üldözték hiába. A nép azt beszélte, a szent aggastyán vitte magával a sziklába. Hanem az asszonyokban legyürte a pletyka a babonaságot: kitalálták, hogy bizonyosan vele bujdosott Kapornaki az nap eltűnt leánya is. Hisz csak a vak nem látta eddig, hogy élnek-halnak egymásért.

Igazuk volt, hetednapra együtt fogták el őket a csaláncái csöszházban. Az első alispán ebédnél ült otthon nagy társaságban, mikor jelentik, hogy épen most kísérik be a főkapun a szeretőjével elfogott prófétát.

A vendégek közül nagy kíváncsiságot mutatott némelyik, kivált az alispánné.

— Hadd jöjjenek hát be — intézkedék az alispán. Addig lássuk őket, míg a börtön penésze le nem sorvasztja. Mert bizony megülik jó darabig.

Beléptek. Daczosan, gyűlöletteljes tekintettel az egykori iktató, szelid megadással Kapornoki Judit.

— Nos, ide értünk? mondá Bükky István gúnyosan. Hosszú keze van a vármegyének ugy-e?

Bory elvörösödött, felelni akart, de a Judit egyetlen óvó pillantása megnémitotta.

Az uraságok és a dámák megbámulták őket, nevetgélve és sugdosva.

— Vigye őket, várnagy — mond a házi gazda, látván, hogy már a hölgyek beteltek velök. Zárja külön-külön czellába!

Judit felemelte bágyadt fejét s egy lépést tett Bükky felé:

— Egyetlen szóra kérem . . .

A megszólított vállvonogatva ment közelebb.

— Bocsásson bennünket szabadon — esengett halkán.

— Ejh szép leány, az esze ment el?

Judit lesütötte fejét szégyenlősen, majd sólyom tekintetet vetve a társaságra, néz-e oda valaki, egy gyors rántással felszakítja nyakán ruháját.

S ott látszott a vakító fehérségen négy kék petty, négy fog harapásának a helye . . .

A viczispán gyengén elpirult.

— Várnagy — szólt tompán. — Eressze őket szabadon. Ezennel rendelem!

A vendégek csodálkozva ugráltak fel helyeikről.

— Mi történt? Hogyan tehetted?

— Viz oltja a tüzet — mondá a hatalmas úr, — ti talán nem értitek, de így kívánja ezt a közjó.

Az alispánné idegesen vágott közbe:

— Mit mutatott neked ez a személy? Mi volt az a nyakán?

Bükky félig kelletlenül, félig mosolyogva felelte:

— A «sigillum secretum». A titkos megyei pecsét.

A BECSÜLETBIRÁK ELŐTT.

MÉLTÓZTATNAK tudni, hogy aljegyző voltam a megyénél. (Engedelmet kérek tisztelt becsületbiróság, rágyújtani egy cigarettre.) Éppen a képviselőválasztások közeledtek. No a mi kerületünkben nagy csönd lesz most — gondoltuk. Pálly gróf ellenjelölt nélkül állt s a czirkumstanciák olyanok voltak, hogy nem léphet fel ellene senki.

— Az idén nem isznak kendtek — rémitgették a népet a községi nótáriusok.

Maga a központi szolgabíró, amint elhajatott egyszer a málnai üveghuta mellett, lekiáltott a kocs ülésből a hutásra:

— Csupa befőttes üvegeket fuvasson az ószre Kirner úr!

Mind e mondások úgy terjedtek el hegyeink közt, mint a tűz, ejh dehogy úgy — mint a pernye, mely feketén üli meg a tájéket.

Nem lesz választás! Hát miért nem lesz?

A tót falvakban mindenféleképp okoskodtak. Hogy a király, azt mondják, ráíratta az országot

feleségére. A felséges asszony pedig nem szereti a verekedéseket: azért nem lesz választás.

A másik verzió ellenben, hogy az urak a mult választáskor sok adósságot csináltak a korcsmákban, most pedig már nem kapnak addig hitelbe, míg ki nem fizetik a régit. Ezért kell a szegény embereknek szomjuhozni. No ebben legalább volt valami igaz is.

A lehangoltság olyan nagy volt, hogy csak kevesen iratkoztak be a választási lajstromba. «A voksnak nem lesz ára» sopánkodának oly arczczal, mintha a zabról vagy más terményről volna szó.

Csak a kis-libercsei Terepetye Mihály, a híres vereshaju kortes állította váltig: «Nem lehet az, hogy semmi se legyen. Fű nem nő meg eső nélkül, atyafiak!

Bolond beszéd! Pálly gróf oly biztos lábon érezte magát, hogy ráért Bécsbe menni s ott kényelmesen amputálni az egyik lábát, melyet a medve harapott meg. Haza se jön, ugy volt Nagy Tamással, az alispánnal kicsinálva, csak a mandátumot küldik fel neki egy ajánlott levélben. Tíz garasba kerül neki a kerület. No ez már mégis csak szörnyűség!

Igy álltak a dolgok, mikor egy délután az alispán hivatott. Az ember szive (ha az ember csak aljegyző) félelemmel dobban meg, mikor a vármegye hatalmas ura elé idézik.

Egyedül van az alispán úr? kérdém a hajdutól.

— Az egyik kisasszonyka van nála.

— Melyik?

— A hitvány — felelte közömbösen.

A hajdu azt akarta kifejezni, hogy a soványab-
bik, a délczeg növésű Anna van bent apjánál s
nem a testes szőke Mari.

Az alispán hivatalaszobái a megyeház tulsó
szárnyában vannak. Egy ódon folyosón kellett
végig menni. A téglák sajátyszerűen kongnak itt
s a vastos oszlopok kísértetiesen visszhangozzák;
a boltivekről téglaszinre festett bőrvedrek lógnak
alá. A levegő fülledt s mindenütt penészszag
terjed. A szögletekből, fülkékből árnyak suhannak
elő. Minden komor, ünnepélyes és méltóságos.
Mintha a kövek is éreznék, hogy az alispán közel van.

Félénken nyomott hangulatban nyitottam be.

— Szervusz — szólt tovább beszélgetve leá-
nyával, ki háttal állt az ajtónak. Kis fehér szal-
makalap volt a fején, haboskék szalaggal átkötve
állta alatt.

Egy album hevert az asztalon, mi tisztviselők
adtuk az alispánnak nevenapjára. Azt lapozgattam
szórakozottan, míg észrevesznek.

Éppen a saját arczképekre nyitottam rá, midőn
az alispán odaszólt hozzám.

— Igaz, igaz. Hiszen én hívtam önt. Hát ak-
kor talán magad mehetnél el lányocskám, mert
egy kis dolgom van az izé... az amiczével.

Anna most felém fordította űde arczát s kísé-
lányos bosszankodással bigyeszté el ajkait.

— Nem, nem — szólt fejét megrázva, lenyirt
szénefekete haja sustorogva csapkodta vállait. —
Inkább megvárlok apa.

Szürke köpenykéjét lecsatolta s otthonosan
dobta egy székre.

— Akkor mi meg a másik szobába menjünk
s előre bocsátott az ajtón.

Furcsa kinézése volt; szertelen hosszú fej, nagy
kiálló fogak. Haja már egész deres, de szemei
fiatalosak. Összevont szemöldje, szögletes ajka
ravaszágot árult el. Azt beszéltek róla, nagyon
okos ember, de soha se mond igazat.

— Bizom az ön hallgatagságában — kezdé
ridegen, szigorúan.

(Istenem, miról van szó? — töprengtem ma-
gamban.)

Nem kíván ő tőlem egyebet, folytatá, minthogy
egy pár vig estét csapjak magamnak a korcsmában.
Ennyi az egész, ha úgy vesszük.

Ismeretlen szorongás, nyugtalanság fogott el.

— Nos ehhez természetesen pénz kell, mint
a hadviseléshez. De én nem is mondom, hogy
ez szintén nem hadviselés! Meglehet kitudódik
valaha! De jobb, ha ki nem tudódik. Én megadom
a hadi-költséget hozzá.

— Leült mellém egy karosszékre s kurta husos
lábait törökösen felszedte maga alá:

— Már én így szoktam ezt hehehe... Mert fiatal koromban sokáig voltam Törökországban s sokra becsülöm azt a népet, ahol minden embernek több anyja van, hehehe...

Rámnézett fürkészőleg, majd vállon veregetett kedélyesen.

— Az van a dologban, amicze, hogy nincs pénzünk. Tartozunk, koldusok vagyunk. A vármegye se zsiros bődön már, hanem csak palacsintasütő. Magok a nemesek is pusztulnak. Milyen más volt az én fiatal koromban! Minden volt. Most már a cukor sem olyan édes. Micsoda urak voltunk mi akkor én istenem! Mikor egyszer Bécsben az udvari színházban ott üldögéltem egy páholyban, hát a második felvonás alatt benyit hozzám a Ferdinánd király komornikja, hogy — azt mondja — kéret ő felsége (aki épen szemben ült velem) fordítsam befelé a gyűrűm kövét, mert a szemét rontja a csillogása.

— És befordította a tekintetes ur?

— Be biz én, öcsém — mondá szeliden — mert loyális ember vagyok s aztán nem is voltam még akkor viczispán.

Olyan ártatlan képet tudott vágni a nagy mondásaihoz, vakon hitt benne az ember, a meddig látta.

Most megint átcsapott a tervére. Nem sokból áll, csekélység, csak a czimboráimat kell összehívni néhányszor s becsiptetni, éjjel egy kis lármát

csapni a csőcselékkel s kikiáltani valami követjelöltet.

— Követjelöltet? Hiszen van!

— Ne törődjék azzal amicze. Nem a maga dolga az. No miért néz rám olyan különösen?

— Mert nem értem...

— Nem is fogja. Nagy politika ez magának. Ha megértené, legott elcsukatnám, vagy oda ültetném a helyemre, mert a vármegyének unosuntig elég egy okos ember.

E pillanatban nyikorgott az ajtó s Anna dugta be fejcskáját.

Menjünk apa — sürgeté türelmetlen hangon.

— Mindjárt, mindjárt — felelt az öreg fészkelődve.

— Nem várok.

— Csak egy kicsit még.

— Egy csöppet se. S makranczosan toppantott ott künn a lábával.

— Ejnye de mérges gyík, nini, nini. Tudja mit, amicze, várjon meg itt addig, csak a boltba megyek le.

Anna a fejével biczzentett felém, mikor kiment. Ugy tetszett nekem, mintha mosolygott volna, ragyogó nap vöröfénye mintha besütne. Minden vér fejemnek tódult. De hát miért? Hiszen csak köszönt.

Fáradtan estem bele egy karszékbe. Ez az egy mosolya kifárasztott. Valami sajátságos illat, va-

lami friss l h maradt ott haj b l, ruhája suhog s b l, megéreztem a mint küzködik a szivarf sttel és az iratok dohos szagával. Itt állt, itt, itt, erre járt — megéreztem, hogy arra járt.

S a mint ott  ltem bágyadtan, álmodozva, önkénytelenül kezd m lapozni újra a «tisztikar albumát». El m csapódtak a megunt ismerős arcok, a másodalispán, a nagy memori ju szolgabiró, a juhszem  levéltárnok, az  ln k k, jegyz k ... istenem a szemem káprázik vagy mi ... hová lett innen az  n arczk pem? Hiszen m g itt volt, magam láttam, fogtam egy  ra előtt!

Lázasan, izgatottan forgattam az albumot el lr l. De nem volt ott. Semmi kétség többé. Anna vette ki, a kedves Anna. Hiszen senki sem járt más a szobában!

A boldogság mámorossá tett, nem birtam magammal.

Futni akartam innen, magam sem tudom hova. Egy tubus hevert egy karossz ken. Az alispán azon szokott beszélgetni Kiczk val, az  reg süket irnokkal. F lragadtam a tubust, mint egy bolond és beleki ltottam: «Szeret, szeret».

Elismerem, hogy gyerekség volt, mert éppen r m t tt az alispán s megütközve k rdez :

— Nem kiáltott  n?

— A tubust próbálgattam — feleltem elpirulva.

— Persze elunta magát. Holmi asszonyi csebecs ket vásároltam az útra, mert a riki f r-

dóbe viszem holnap a familiát. S ezek a kereskedők még az ördögöt is megcsálnák, ha nem vigyáz, pedig az édes testvérei. Holnapután visszajövök. Addig mindent elintéz. Itt van egyelőre száz forint.

— És kit kiáltunk ki? kérdém nyugtalanul.

— A kit akar. Csak arra kell ügyelni, hogy ne legyen se nagyon okos ember, se nagyon oktalan ember, punktum...

Átláthatatlan ködben gomolygott minden. De végre is rám nem tartozik. A mit tőlem kívánnak, az nem nagy dolog s egy kis sikerült éji zenebona után, reggelre meg volt az új jelölt, egy politizálni szerető jámbor polgár, névszerint Tóth Péter uram. Biz én magam sem tudom, hogy jutott épen akkor eszembe.

Csak kétszer-háromszor kellett zeneszó mellett elkiáltani az utczákon. A szolgálók, a kik még nem feküdtek le, kiálltak a kis kapukba, a homályos utczaszögletek és sikátorok önteni kezdték mindenünnen a sok inasgyereket, kiknek visító vékony hangja belevegyült becsipett czimboráim rikácsoló kurjantásaiba: «Éljen Tóth Péter követjelölt». Az egyik inas két hatost kapott, amiért felmászott a piacon levő szobor derekáig s egy czédulát tett Nepomuki János kőmarkába, melyen nagy betűkkel feketedett: «Keresztények tartsatok Tóth Péterrel». Biztos, hogy ez reggelre nagy hatást tesz a babonás öreg asszonyok előtt!

Aztán a «cserző-utczából» a «fazekas-téren» át az «Ocskay-uton» végig a folyton szaporodó tömeg elért a Tóth Péter háza elé s elkezdett ott tüntetni.

Kis vártatvást megnyílt az ablak s egy fehér hálófőkötős női fej jelent meg benne.

— Miféle lárma ez hé? rikácsolá.

— Éljen Tóth Péter követünk! A cigány ráhúzta a Rákóczyt.

— Megbolondultak kegyelmetek vagy mi? riadozott Tóthné asszonyom az ablakon. Szerencsések, hogy a sötétben nem látom miféle szerzet, hanem eltakarodjanak, mert biz' isten két fazék lóg rotyog a tűzhelyemen.

— Tóth Pétert akarjuk hallani!

— Tóth Péter nincs itthon. Tóth Péter elment sertéseket venni Moldvániába. De ha Tóth Péter itthon volna is, Tóth Péter szunnyadoznék most. És ha nem szunnyadoznék is Tóth Péter, sokkal tisztességesebb perszóna, mintsem az ilyen gézenguzokkal összeálljon. Hagyjanak az én házamnak békét. Mert ha kitalálok rohanni kegyelmetek közé a lapáttal, tudom megemlegetik az uram követségét.

Becsapta az ablakot haragosan, de a Tóth uram követsége már megfogamzott. Másnap az egész város erről beszélt, természetesen mosolyogva.

Harmadnap az alispán is mosolygott ravaszul,

mikor megjött s hallotta. Megbiztatott: «csak rajta, folytatni kell» s nyomban leült sürgönyt fogalmazni Pály grófhoz:

«Baj van, az ellenzék Tóth Péter népszerű polgárt fölléptette».

Estefelé megjött a válasz:

«Mennyi pénzt küldjek?»

Mindezeket én csak később tudtam meg. Nagy Tamás sohasem árulta el senkinek a «megyei politikát». Ő osztott, ő emelt és ütött: a kártyáiba sohasem engedett belenézni senkit.

Megírta az ágyhoz szegzett Pállynak, hogy ez a dolog nem megy ám olyan kurtán; a pártnak a mult választásokról tizenötezer forint adóssága van, addig pedig moczcanni se lehet. Tessék talán előbb azt a tizenötezer forintot kifizetni.

Hát mit lehetett volna tenni egyebet, mint elküldeni posta fordultával huszezer forintot. Tizenötöt a régi bizalomért a régi követük iránt, ötöt pedig az új bizalomra előlegkép.

Hiszen egyéb se kellett Nagy Tamásnak. A tekintetes úr ezt akarta csak: kibuzhatta a pártértekezleten a tárczáját, hogy tessék vele kifizetni a pártadósságot, mely annyi nyugtalanságot okozott a megyei uraknak három esztendő óta. Apró kékes szemei diadalmasan csilloghattak: «No, ugye mégis valami az, ha okos ember ül az alispáni széken?»

És ezzel aztán véget ért volna a komédia, ha most meg már a gróf nem kezd nyugtalankodni.

Hiába irkálta neki az alispán, hogy elcsendesedett a Tóth-féle léhaság, nincs semmi baj, minden nyugodt, a gróf nem tágitott többé, hogy így, hogy úgy, hátha csak taktikából hallgat Tóth Péter, hátha titokban szervezkedik s az utolsó perczben galibát csinál. «Határozottan követelem, hogy minden választó behozassék a költségemen».

(Ő nem tudhatta, a mit mi tudtunk, hogy Tóth Péter uram most sertéseket vásárol Moldvaországban — mi pedig nem tudhattuk, a mit Tóthné asszonyom tudott, hogy ő kegyelme soha se látta Moldvát, hanem otthon ül elzárkozva az emberek és a nagy szégyen elől.)

És az alispán végre is nem árulhatta el magát végkép, hanem ha a gróf kívánta, komolyan kellett vinni a drága védekezést a külszin miatt.

S így lón igaza a kis-libercsei Terepetye Mihálynak, hogy a fű nem nő meg eső nélkül...

Engem biztak meg, hogy hozzam be a felső vidékről a választás napjára a szavazatokat. Mindössze kétszázharmincz votum van. Több nem iratkozott be, nem tartotta érdemesnek. A kerület alsó részébe pedig kiküldték a süket Kiczka irnokot: ott meg épen csak kilenczven választót találtak. Husz kocsira felfér kényelmesen.

Érdekes ut volt. A tót falvak lelkesedéssel fogadtak mindenfelé. Persze két társzekeren vittem

a spirituszt, dohányt és az élelmi cikkeket. A zelenyei kurta nemesek a falu közepén vártak dikcióval. Kis-Lebercsen többed magával a háttárig jött elém Terepetye Mihály lóháton, dolmányosan, mentésen, még a rozsdás fringiát is felkötötte s egy ócska zászlót hozott kezében magasra emelve.

— Tudtam én azt, tudtam — kiáltá könybe lábbadt szemekkel. Van hát még isten atyafiak!

Azután felajánlta a szolgálatát életre halálra.

— Köszönettel fogadom Mihály bácsi. Segit nekem szekereket fogadni?

— Miféle szekereket?

— Hát a melyeken a választókat beviszszük holnap éjszakára a székvárosba.

Terepetye Mihály nagy szemeket meresztett és elégedetlen arcot vágott:

— Mi? Holnap viszszük be az embereket? Lehetetlen az! Hiszen arra idő kell, míg a lelkek meghiznak. Mert a választó csak akkor puha, ha meghizlalják. Már pedig annak éppen négy hét az ideje, mint a ludnál.

— De ha holnapután reggel van a választás.

— Hajhaj! sóhajtá fejkavarva. Aztán kicsoda az uraság?

— Mindegy az most, bátyó. Most a név nem koczka! Csak egy a jelölt!

— Ūhüm... no! Van-e benne elég hazafiság?

— Megjárja. Pálinkát, dohányt kap minden

ember, enni, inni valót míg ott lesz, azontelül öt forint diurnumot.

Nem volt eléggé innyére «Soványka» — mondá fitymálva, de nagy sóhajtások és hűmögések közt, azért csak mégis odakötötte lovát a saroglyához s ő maga felült a másik társzekérre.

Mert egész a Lopata hegységig nyult a körület s a legfelsőbb falunál kellett kezdenünk kocsira rakni a választókat. Zsarkóczán hajnalra fölveltünk négy embert. (Ezekért ugyan nem volt érdemes idejönni — dörmögte Terepetye. S ezekből is hektikus az egyik, meghal mire beérünk.) Csánkán harminczhat választót találtunk. (Megerézték a dörmögést ezek a ravasz csánkaiak!) Bátyon ellenben, csak két szavazó vala, a két Csipkányi, de eadem, édes testvérek, hanem azért külön kocsira kellett ültetni mindeniket, pedig csak egyetlen pár csizmájuk volt a gazembereknek, egyik a sarkantylus jobblábát, másik a ballábát lógatta ki nagy kevélyen.

E miatt aztán a csicsóiaknak kellett megszenvendniök, a kikből tizenhatot raktunk fel egy szénásszekérre. A hlinai pusztán a számadó juhásznak volt voksa, de az meg kikötötte magának, hogy a fölplántlikázott szamara hátán jöhessen és hogy a szamara is olyan diurnumot kapjon, mint egy választó.

Ezer vesződéssel végre felczihelődtek valamennyien. Nőttön-nőtt a menet és minél jobban

közeledtünk a székvároshoz, egyre tarkább, festőibb lett. Egy-egy jómódu paraszt négy szilaj csikót fogott be, utána kenderhámos szekér, majd nyirkó ökrös jármű: a lovakra kendőket kötöttek, az ökrök jármába virágokat tűztek és galyakat.

Így mentünk-mendegéltünk végig a falvakon, hol visitva és «vivát»-okat kiabálva futott ki a nép. A lelkek nyihogtak a szekereken vagy kurjongattak. «Éljen» . . . rivalgák, de nevet senki sem talált hozzá. Igaza van Terepetye Mihálynak, hogy nevelni kell a lelket, legalább annyira, hogy tudják kiéi.

Az egyik társzekér megállapodott negyedóránként, a voksok leugráltak bögréikkel, kulacsaikkal és a pléhítzéseitekkel, megtölteni azokat a spirituszból. Éppen el is fogyott az egyik hordó uzsonnáig.

A másikkal pedig az történt, Travnik mellett a ríki fürdővel szemben, hogy a mint a nehéz szekér feldült a «Zsizsik» patakban, hordó és a dohányládák kifordultak belőle, sőt a hordónak az abroncsa is szétesett és a spiritusz beömlött a patakba. Pipogya ér volt csak, féларasznyi langyos vizével, mely piszkos füvek közt szaladgált, zöldes sárnyeregben s ugyancsak nem álmodhatta meg, hogy valaha pálinkává változik.

A travniki tótok mihelyt észrevették, eszeveszett fővel, lóhalálban nyargaltak a Zsizsik felé. Férfiak széles kalapokkal fogdosták a vizet kószolgatva.

— Valami fölséges! — kiáltá az egyik s lehasalt a patakhoz, úgy szürcsölte.

Meg kellene keverni — szólt egy másik.

— Bolond kend sógor. Minek kedveznénk az agyagnak...

A szép tót leányok is oda szállingóztak a kender-tilók és kartácsoló kefék mellől. Kis bögrékkel és kékvirágú kannákkal jöttek, zöld szoknyáikat föl-emelve kicsinyt, módosan lépkedvén hattyúfehér lábacskaikkal.

— Jaj, jaj a kis halaknak! Meggyulad a gyomruk a pálinkától.

Aztán megmerítvén az edényeket, szájukhoz érteték kaczer röstelkedéssel. Csupa gyönyörűség, hogy összerázkódik tejszín válluk tőle s hogy szalad ki képük kedves formájából.

Egy öreg anyóka kéztördelve fut az ér mentében.

— Hohó emberek, hová lett az eszetek? Ide lejebb hamar, mentsük meg a pálinkás patakot a talunak! Csináljunk neki gátat! Ne ereszszük tovább a vizet! Ide! ide!

Tetszik a tótoknak a fölséges tanács; tizen is, huszan is szaladnak eltorlaszolni a pálinka folyását.

Hanem Terepetye, ki búsan látszik nézegetni a nagy romlást, míg a többiek a felborult szekereket rángatják helyre, magasabb szempontból fogja fel a dolgot.

— 'Iszen adok én nektek gátat mindjárt! Majd bizony, ha ti itt a Zsizsiket megállítjátok, még

egyszer ki talál önteni a víz e miatt valahol Lengyelországban. Tűzzel vízzel nem jó tréfálni. Én ugyan nem veszem a lelkemre.

Ekközben hozzám fordult nagy páthoszszal:

— Már most itt megakadtunk. Végünk van a hordó nélkül. Mivel megyünk odább, ugyan mivel? Oh jaj, pedig még eső is lesz ma!

Majd keserűen megcsóválta bozontos vörös fejét.

No még ilyen baj sem ért engem soha a haza szolgálatában!

Sasszemei észrevették ekközben, hogy a pálinka sorsa csakugyan szeget ütött az egyik szavazat fejébe s kezdi a kocsi rudját visszafordítani.

— Megállj ne mozdulj — rivalt rá.

— Mi közöd belém, te veres? fortyant fel amaz.

— Veres? kiáltá Terepetye keserűen. Ha veres is, jól van! Tudd meg, hogy most veres a tromf. (És mellét verte fenhéjazón.) Mindjárt ütök, ha rendet bontasz.

De csakhamar visszatért kortesi higgadtsága s nyájasan szólta oda két karcsu tót leánynak, kik nevetgélve nézegették a tarka jeleneteket. Piros szattyán csizma volt a lábaikon s egyforma fehérpettyes kendő egész a szemükre huzva.

— Hej lányocskám! Ti, ti, kedves gyerekecskék benneteket szólitlak. Jertek csak idébb, fiacskám, mondjátok meg nekünk, van-e itt a környéken

vagy a riki fürdőben valami helyes korcsma a hol sok, sok pálinkát kaphatnánk jó pénzért? Nem hiszem egyébiránt, mert ez a travniki árendás valóságos koldus kutya, bögrében hordja a szeszt a városból...

A leányok összenéztek és el akartak szaladni.

— Ohó bohó galambok! Még majd azt hiszik rólatok, elloptatok valamit a szekerekről.

S utánuk loholt nagy lépteivel pajzán nevetéssel elfogta és megszorongatta selyma módra mind a kettőt. Az egyik sirva fakadt, a másik ellenben belemarkolt a Terepetye vörös hajába, s a körmeivel védte magát, miközben ugy rémlett nekem, mintha a nevemet kiáltaná.

Odaindulok fejcsóválva.

— No mi az Mihály, nem kell bolondozni a leányokkal.

Terepetye káromkodott.

— Ereszd el a hajamat, te sárkány.

De a sárkány nem eresztette; a mint megfordult s a pettyes kendő lecsuszván sötét hajáról a vállára, elémtűnt kigyult, bős arcza, azt hittem, elájulok az ijedtségtől és örömtől.

Nagy Anna volt, az alispán leánya, a másik meg Mari, a testvére.

— Anna kisasszony! Kegyed az, Anna kisasszony? kiáltám fojtott hangon?

— Én hát. Hiszen láthatja. Mentsen meg ettől az ördögtől. Vagy gyáva?

Nagy fekete szeme zöldes fénynyel villant felém.
Rávettem magam fürgén, mint a gyík Terepetyére.

— Ereszd el a kisasszonyokat, te gazember, mert a börtönben rothadsz el. Tudod-e, hogy az első alispán leányai?

A kortes ijedten hőkölt hátra.

— Lehetetlen az! Száradjon el a kezem, ha gondoltam, kezét lábát csókolom alázattal a nagyságos kisasszonyoknak.

— Takarodjék tüstént a szekerekhez.

Mire először megjuhászodva, mikor tovább volt lassu morgással, majd végre panaszos kifakadásokkal sompolygott vissza. Bántotta mégis a csufság és kivált a röhej a melylyel a szekereknél fogadták.

— Szép két muskátli. Teringette, ki hitte volna, hogy liliomok. Az alispán leányai? Jó, de azért én mégis Terepetye Mihály vagyok. Még sem kellene velem úgy bánni! Hiszen ha jobban meggondoljuk, hát ki csinálja az alispánokat alispánokká? Én, Terepetye Mihály!

A leányok szerencsére nem hallották. Mari nevetni kezdett az elmúlt veszedelmen, Anna pedig most fakadt sirva.

— Istenem, hogy jutottak ide kegyetek? Ebben az öltözetben?

— Virágokat szedünk és madárfészkeket keresünk. És erre nekünk ilyen ruhánk van. Tegnap

varrtuk. Annának tetszett meg az itteni népviselet. Igaz-e, neked tetszett, te mondtad?

Anna a fejével bólintott szomoruan.

— De minek jönnek ilyen messzire?

— Anna mondta, menjünk megnézni a korteseket.

— Hogy tudták jövetelünket?

— Anna tudta.

Anna most hirtelen kitörülte szemeiből a könnyeket.

— Nem igaz, én nem tudtam — mondá daczosan, megfogván kötényét, melyről tótos módra piros galandok csüngtek alá hátul, szájába vette, harapdálta a szélét.

— Már most hát én haza kísérem magokat, utánam igazitom a szekereimet, ott etetünk a fürdőben s pálinkát veszünk a fogadóstól.

Ugy is lett: a szekerek utánam jöttek lassan, én pedig a két lánykát kísértem a réten és mezőkön át. Langyos szél futkározott a füvek fölött, a kukoricza száruk kedvesen suhogtak körülöttünk. A nap bágyadt őszi derűjét öntötte a természetre. Minden mosolygott, még a felhő is, a mint boldozék fenn, hol szétfutott száz kis darabra, hol összefutott egy szövetbe. A lányok mégis féltek tőle. Ejh, nem is felhő az tán, hanem az angyalok csipkekendője . . .

Némán mentünk egymás mellett. Egy-egy mondatot ha kiejtettem, az mind rossz tárgy lett

egyszeribe. Akadozottn, szaggatottn beszéltünk. S valami nehéz, rideg fagy ült a szavainkon.

— Nagyon meg voltam lepetve, kisasszony, hogy a nevemen szólított, azt hittem, nem is ösmer.

— Ah, hiszen találkoztunk már — azt hiszem . . .

— Igen, igen, egyszer az alispán urnál, de én azelőtt is sokszor láttam kegyedet.

— Igen? szölt vontatóan és ismét hosszú hallgatás következett. Mari valami dalt dudolt nem törődve velünk.

— Hanem tudja-e kérem, hogy ebben a ruhában nagyon csinos.

— És? kérdé lesujtó tekintettel.

— És . . . hogy . . . mondhatnám . . . tulajdonképen elragadó szép.

— Mondhatná? Ah! (Gunyosan felkaczagott.) Hát ne mondja kérem.

— Szent mennyei szüzecke — kiáltott fel e pillanatban Mari, hogy megyünk itt át?

Ahá . . . a kedves Zsizsik patak úgy kanyargott a riki réten, hogy épen benn voltunk a hosszú patkójában. Elöttünk szaladt visszafelé egy nagy darabon és nem eresztett át tovább száraz lábbal. A pallója is nagyon messze lehetett.

Anna először nézett rám bizalmasan — de meghökkenve.

Mit csinálunk?

— Jaj a piros czizmaink sóhajtott Mari.

— A lábuk a csizmákban is megfázhatna, nincs más mentség kisasszonyok, mint, hogy én viszem át magukat egyenkint.

— Hova gondol? — szólt Anna ijedt hangon és fülig pirult.

(De nem félhetett nagyon, mert legott hozzátette bizelkedve, pajkosan: «Ugyan idejött-e már a magok pálinkája».)

— Rajta kisasszonyok, ne kötekedjenek. Nincs itt más mód. Ha a pallónak kerülnénk, könnyen nekünk szalad az este.

Mari rögtön ráállt, feltogtam s átvittem szerencsésen. Pedig nehéz volt, a Zsizsik alja meg nagyon ravasz, térdig süppedtem bele.

De bántam is én! Dobogó szívvel tértem issza Annáért.

Hátraszökött mint a zerge.

Nem megyek! Kezeit elhárítólag emelte fel.

— Nem jön? feleltem s végtelen szomorúság tükröződhetett arczomon.

— Nem, soha? Ajkait összeszorítá, mialatt az arcza olyan sápadt lett, mint a marmancs virág.

Lesujtva álltam meg, nem birva szóhoz jutni. Ugy éreztem, hogy mindjárt meg kell hálnom. Kezeimet leeresztettem, mintha el volnának törve, lábamat lassu reszketegség fogta el

Anna rám nézett mereven s elkezdett lassan, csendesen felém lépegetni, mint az árny egészen közel lehelletét éreztem arczomon.

— No hát vigyen át — suttogta, szemeit rám emelve szeliden, álmodozón.

— Anna — rebegtem fülébe, felemelve őt. Anna — folytattam hörögve, lázasan — elvitte ugy-e az arczképemet?

Keze nem volt szabadon, mert én fogtam mind a kettőt, fejét szorítá oda roppant erővel ajkaimhoz, hogy ne szólhassak többet.

— Tudja? Oh hát tudja? Kiáltá szívzaggatón s megeredtek szemeiből a könnyek, a mint a kis Zsizsik patakon átvittem.

Oh, hogy egyszerre kellett átéreznem azt, a mi külön is egy életre elég gyönyörűség. A meleg könyecseppeket, a mint kezemre folytak szép arczáról, a karcsu derék szorításának édességét, a lábamhoz csapkodó kurta szoknyácska ingerlő csiklandozását.

— Szeretem Anna és örökké fogom szeretni. Mari vidáman szaladt felénk egy fogoly lepkével.

— Feleljen kérem, feleljen hamar.

Szemeit lesütötte és sóhajtott.

— Igyekezzék valami lenni, hogy szerethessem.

Ezek a szavak ugy csengtek a fülemben, mint a harang, hallottam őket a riki malom kelepelésében, sugta minden fűszál, a melyet megtapostam a Zsizsiktól a fürdőig, hol már teljes rendben álltak a szekereink s hol bucsut vettem a leányoktól.

Igyekezzék valami lenni? Igyekeztem? Mintha már nem igyekeztem volna eddig is! De mivé

lehet egy szegény ficzkó, míg egy alispán lányáig fölér? Rendes aljegyző tán négy év múlva. S mi az még?

Fejem égett, a gondolatok egymást kergették agyamban.

— Hej, Terepetye Mihály, jöjjön ide!

— Mit parancsol, ténsuram?

— Számítsa csak össze jól, hány szavazatunk van.

— Összeszámoltam már. Százkilenczven lélek. Bizony vékony választás leszen . . .

— De jön még ahhoz a kerület alsó részéből is vagy nyolczvan, magában a székvárosban lehet negyven . . . összesen százhusz. Hm. Sokkal több a mienk . . . több is, mint kellene.

— Mit csináljunk velök, ténsuram, ha mind el akarnak jönni?

— Hogy mit csináljunk? Járja be őket sorba utközben s tanítsa be, hogy legalább jól ki tudják mondani reggelre — a nevemet.

— Hej, haj! rikkantott fel. Hát miért nem mondta, hogy a nagyságos ur a követ, legalább meg nem eresztgetem akkor a hordóabroncsokat.

— Mit? Hát maga eresztgette szét és tán maga fordította is fel a szekeret?

Terepetye Mihály büszkén hunyorított a szemével, hogy bizony ő volt.

— Aztán miért tesz ilyeneket?

— Miért? felelte megütközve. Hogy az uraké hadd fogyjon, — no meg tetszik tudni, a pompa végett.

Éjjelre szép lassan beérkeztünk a székvárosba. Minden rendben ment. Szavaztak a lelkek másnap, mint a parancsolat. Hatvan többséggel lettem meg képviselővé.

... De hisz ezeket már méltóztatnak tudni a lapokból, eljegyzésemet is Annával. S ime most felgyógyul Pálly és nyilvánosan gazembernek nevez a klubban.

Én a segédeimet küldöm hozzá; de ő megtagadja az elégtételt.

Elmondtam hiven az esetet. Mert egy golyóról van szó, tisztelt becsületbiróság! Vagy Pállynak irányzom, vagy a mellemnek.

A becsületbirák összenéztek, az elnök rideg hangon mondá:

«Kényes dolog minden esetre. Legyen szives képviselő úr elhagyni néhány percze a szobát!» ..

A mi aztán a határozatot meg a többit illeti, az már — bocsánatot kérek — egy másik elbeszélés.

AZ ELVESZETT NYÁJ.

KI NE ISMERNE Csath Gergelyt Ujfaluból
a félkegyelmű Csath Gergelyt.

Valaha okos ember volt még a juhászok közt is . . . pedig hát a juhász mégis csak különb rangú ember a parasztnál.

Az ilyei gróf juhait őrizte. Hej! micsoda nyáj volt az! Sem azelőtt, sem azután soha ilyen ezen a vidéken . . .

Hanem hát egyszer elaltatták-e éjjel Csath Gergelyt, boszorkányok térdeltek-e a mellére, lidérczek csukták-e be a szemeit, vagy hogy mi történt vele? . . . mikor a Kaszka dűlőben volt a kosár, — mert bizony nem bánatusi föld ez, kosárolni kell, hogy teremjen, — mondom, a hogy a kosárban volt a nyáj, reggel csak arra ébredt föl Csath Gergely a bundán, hogy nincs ám ott egyetlen juh sem. Valami alávaló gazemberek elhajtották éjjel az egész nyáját. A csen-
gőket leszedték a vezérürükről s oda hányták a «kosár» mögé. Még a Gergely botját is elvitték.

Elképzelni Gergely kétségbeesését. Ellopták! Már most mit csináljon, hova legyen. Felakaszsa-e magát, vagy elinduljon a világba azt a nyáját megkeresni, mert ha el nem indul, bizony nyakig vasba ülteti az ilyei gróf rendeletéből a vármegye.

A felakasztás lett volna a legegyszerűbb — ha azzal megkerül vala a nyáj, de így utána kell menni, ha a világ végére is, ki kell kutatni a földkerekség minden zugát s nyomára jönni a hitvány tolvajoknak.

El is indult Csath Gergely, kereste a nyáját faluról-falura, vármegyéről-vármegyére s mindig komorabb, sötétebb lett, mert sehol sem találta meg. Hire, hamva sincsen, a kik ellopták, tán mindjárt azon módon meg is érték. De hát az a tömérdek bőr mégis csak meg volna valahol? S megszólalna, ha megvolna.

Tőprengett, emésztette magát, holló mardosta a szívét: az önvád, hogy nem vigyázott jól.

S ebben az önvádban folyton sötétedett lelke is.

Egyszerre azt vette föl a fejébe, hogy azokat a juhokat, minthogy éppen Boldogasszony éjszakáján történt a lopás, a szentek vitték el mennyei bárányoknak.

Az emberek nevték, meg szánták is — de Gergely megmaradt, sőt folyton erősödött meggyőződésében. Mert már annak úgy kell lenni és nem máskép. Hiszen ott van a zsoltároknak, meg a szent képeken a mennyei bárány s ha ott van,

azt csak mégis veszik valahonnan a mennyeiek magától nem támad, nem nő meg, mert az égben talán legelő sincsen. Hát ott veszik, a hol találják. Százat lehetne tenni egy ellen, hogy az ő szép nyája most valahol odafönn van a menyországban.

Aztán miért hinák a felhőket bárányszerűeknek, ha nem azért, hogy éppen akkor hajtatnak föl egy-egy juhalkát innen a földről.

Biró uram és a tisztelendő úr is azt mondták, hogy szegény Csath Gergely tökéletesen megbolondult a juhai miatt, hanem azt mégsem lehetett elhinni, mert bár nagyon zavarosak voltak a szemei, de olyan igazán állította a dolgot, mintha tudná, mintha meg volna róla győződve.

Nappal, éjjel mindig az eget bámulta gyanus szemekkel. Az utolsó időben pedig egyenesen felkészült az égbe.

El is indult egy sötét estén, magára szedte az ünneplő ruházatját s a mint ment, mendegélt a tejúton, egyszerre csak ott termett a «kapitány» csillagnál, mely ott fekszik, a hol a tejút két-felé válik s irástudó emberek «hattyú-csillag»-nak nevezik.

— Jó reggelt kívánok, kapitány uram:

— Adjon isten, Csath Gergely! mondá a csillag. Hát nagy jöttél ide, édes fiam?

— A tejúton, kapitány uram.

— Ejnye akasztófára való... majd ad neked Kacsó Istókné asszonyom, a miért a vásznát összetapostad.

— Miféle vásznát?

— Hát a mit ti odalenn tejútnak hittok, azt itten az égben «a szép asszony vásznának» nevezik. A szép Kacsó Istókné vászna.

A kapitány megsodorintotta a bajszát rangosan, hogy im a szép asszonyra gondolt. Tudom, bámulnak most odalenn az emberek, mert e kisodrott bajusz üstökösnek nézhetett ki — onnanról.

— Nos, mi hir a földön, édes fiam?

Gergely csak sóhajtott erre és lehorgasztotta a fejét.

— Mi járatban vagy?

— Nagy az én bajom, tekintetes főkapitány úr! Ellopták a nyájamat a pajkos szentek. Egy leereszkedő felhőben felhozták aztán ide, azért jöttem föl.

— Én hozzám hiába jössz. Én ha ellopták sem birom megkeríteni. Mert én semmit sem tudok, mióta a rendőrségi ügyeket kezelem ide fõnn. Azelőtt mindent tudtam, míg «fehér hattyu» volt a czimem, de mióta kapitány lettem...

— Kihez utasítana tekintetes uram jó tanácsért?

— Csak eredj tovább a vásznon... nemsokára ott találod balra a «Szent Péter pálcáját», a mit ti magyarok sascsillagnak neveztek s az arabok «atair»-nak. Tudakozódj a pálczától.

— Köszönöm szépen jó indulatját.

— Szívesen, édes fiam! Járj szerencsével a juhaid után.

Gergely csakhamar megtalálta «Szent Péter pálczáját». Az ám, csak hogy nem a Szent Péter pálczája volt az, de az ő tulajdon juhász-botja, ólom szegekkel szép czifrán kivert botja, melyet a nyájjal együtt csentek el.

Most már föllélekzett, most már nyomon volt.

Utána nyult a «Szent Péter Pálczájának», de bizony úgy oda volt az ragasztva az égbolthoz, hogy nem lehetett kivenni, mert Szent Péter nyilván úgy cselekedett, hogy az igazi csillagot kivette s ezt helyezte oda hamisnak.

Szólingatta, fakgatta Gergely a saját botját, de csak nem felelt, mit is felelt volna, hiszen csak nem lehet több esze, mint a hajdani gazdájának.

Ment, mendegélt megint egy darabon, mignem a fiastyúkhöz ére, hát lát ott egy halavány bágyadt csillagot.

Ejnye, de hitvány csillag ez, gondolja magában Gergely, hogy összegémberedett, hogy pislog, no ilyen odahaza is van a generálisok mellén.

— Hova megy kelmed, Csillag bácsi? szólítja meg Gergely.

— Az ételt viszem a «Kaszás» után, édes fiam.

— Ejnye, ejnye, nem tudná bátyám uram, merre hajtották az én nyájamat?

— Bizony nem tudom én. Gyanakszol tán valakire?

— Nem másra biz én, mint magára Szent Péter uramra. Mert a saját botomat kiadta a magáénak.

Az ravasz ember, ahhoz nehéz hozzáférni. Aztán tudnod kell, hogy a mennyországba csak együgyű emberek jutnak be s ezekkel könnyű elbánni, ezek észre nem vesznek semmit.

— Nagy baj, mondá Gergely s a fejét vakarta.

— Hanem tudod mit? Innen nem messze van a Berenicze csillag, vagyis a hogy az égben hívjuk: a «tündér kútja».

— Értem, bátyám uram.

— Ott leülsz és bevárod Kacsó Istóknét. Mert csak az az egy okos asszony jutott be, az is büntetésből. Ötszáz esztendeje van itt már s még ezerötszázig lesz, hogy folyton ne tegyen egyebet, mint abból a kútból meritgessen s öntözze a vásznát.

— Aztán mi haszna van ebből a világnak?

— Mi haszna? Hát arról a vászonról csepeg le nektek esténként, reggelenként a harmat. Bizony vékonyan lesztek odalenn, ha abba találja hagyni az öntözgetést.

Gergelynek elállt a szeme-szája bámulatában; ejnye no, hogy ezt talán még a tiszteletes úr sem tudja otthon.

— Miért büntették meg úgy azt a szegény asszonyt?

— Hosszu és szomorú történet, elbeszélhetném sebtiben, de nem mostanra való. Most te csak eredj a szép Kacsónéhoz, mondd meg neki, hogy újfalusi ember vagy, ő majd útba igazít a juhok dolgában. Mert az mindent tud. Annál minden pletyka megakad.

Egész vigan ügetett Gergely a Berenicze kútjához. Éppen szerencsére jött; a szép Kacsóné, akkor is ott meritgetett egy aranyos vödörkével.

Módos menyecske volt, szép apró lábai, mint a fehér hattyú, hát még igéző lábikrái... rózsaszínű lett a menny ott, a hová lépett, kigyult, vérvörös lett a hová nézett.

— Adjon isten szépasszony hugom!

— Jó napot, Gergely bácsi! Hallom, hogy a juhait keresi kend. No 'iszen keresheti azokat.

— Hogy-hogy, hugom?

— Hát úgy, hogy sohasem találhatja meg. Mikor kelmed odalenn a földön van, akkor a juhok itt vannak a bárányfelhőkkel, felhúzza őket Szent Péter.

— Ejnye, ejnye!

— Mikor meg kend idefent van, akkor leereszt a nyáját ugyancsak a bárányfelhőkkel.

— Csak nem bolondult meg? Ne beszélj lelkem, ne keseríts!

A szép Kacsóné csipőjéhez szorítá kezeit s hetykén mondá Gergelynek:

— No hát nézze meg Gergely bácsi.

— De nem látok ám ki innen!

Majd lerugok én mindjárt egy csillagot, — szólt mosolyogva s a mint kisújjával meglökött egy fénylő apró csillagocskát, egyszerre lyuk támadt az égbolton... az apró csillag szállt, szállt lefelé...

Csath Gergely egy pillantást lövelt ki a hézagon s ime ott látta elveszett nyáját, a mint a ködben gömörödött.

Éppen az ilyei nádas mellett volt, még a nádasban is meglátszott birkáinak szép szelid alakja. A víz tükre is mutogatta.

— Ott van, a hol van az egész nyáj... Két sötét alak ott hajtja ni... Fák elfedik a nyáj elejét, de a többi az ott legel egymáshoz bújva, harapják a selyem gyepet.

Gergely egy óriási erőfeszítéssel egyszerre legrott az égből, a mi neki baj nélkül sikerült úgy, hogy egyszerre csak otthon találta magát, az ablaknál könyökölve s kibámulva az éjszakába.

Az ablaktábla ki volt törve (vajjon ki az ördög törhette ki?) a téli szél hatalmasan süvített be a csószházba s zörgette a lombtalan ágakat.

De a juhok még most is ott legeltek.

Gergely kiszaladt meztláb, ködmön nélkül, de a mint odaért, szétfutottak juhok, juhászok...

Nem volt ott semmi, csak a kőd, az az ostoba bolond kőd, mely mindenféle szürke alakokat mutogat.

. . . A ravasz Szent Péter hirtelen fölvitte megint a nyáját . . . pedig már oly közel volt hozzá a szegény együgyü Csath Gergely.

AZ ALISPÁN KISASSZONYOK.

HIRTELEN leeresztették vasvilláikat, a mint a kocsiban megösmertek bennünket, vagyis hogy csak az urambátyámat, az alispánt.

— Hogy állunk Barkás Mihály? kérdé az alispán az egyik vasvillás embertől, ki a megfordított pipaszárat rágta kegyetlenül.

— Hát csak állunk még a hogy állunk.

— Haltok-e nagyon?

— Hát halunk a mennyire lehet. Ma is kilenczet temettek. Ámbátor . . .

— No, mit akarsz mondani!

— Hogy hát mi lutheránusok még megvolnánk eddig, egy halt meg közülünk, az is csak tévedésből.

— Miféle badarságot fecsegsz itt össze-vissza?

— Már az pedig úgy van tekintetes uram, hogy itt minálunk a katolikus részt kezdte meg a kolera. Ebben az egyben szerencsések vagyunk, hála istennek.

— Vén bolond! kaczagott fel az alispán ezüstös tajtékpipáját a bricska sárellenzőjére verve ki.

— Hiába nevet pedig a tekintetes úr. Ugy körülbelül négy-öt napig még eltart bennök, azután mi jövünk. Ha nem tetszik hinni, megmondhatja a bíró is.

— Hol a bíró?

— A bírót mondtam? Igaz a, majd elfelejtettem, hogy meghalt.

— Mikor halt meg?

— Most uzsonna táján.

— Akkor hát szólítsd elő a törvénybíró.

— Hiszen az már mikor halt meg! Hajnalban. Azaz hogy még tán nem is virradt, ugy-e Muszur sógor?

A megszólított Muszur sógor sötéten bólintott a fejével.

— Pedig milyen derék ember volt ez a Hártya Pál, — sajnálkozték az alispán.

— Az volt, — dünnyögte az öreg Muszur.

— Maradt-e valamije?

— Négy lánya maradt. Ott benn sirdogálnak szegények, majd fölveszik a házat. Egyik szebb, mint a másik.

— Vagyonuk nincs?

— Nincs. Éhen fognak meghalni, ha a kolera el nem seprí. Nem főz azoknak senki ma sem, ha ugyan van mit főzni. Egy lélek sem néz oda a halottas portának.

— Hány évesek?

— Nyolcz és tiz között. Ikrek a két idősebb.

Hm, köhintett az alispán s mogorván intett a két vasvillásnak, hogy el vannak bocsátva.

Azok megint odaállottak az országút két szögletére, katonásan föl s alá járkálva annak a nagy feladatnak a tudatában, hogy ők a vesztegzár fentartói s agyon lehet szúrniok, a ki a tekintetes vármegye rendeletének ellenére erőszakkal akarna keresztülmenni a nemes helységen, a melyben a fekete halál most a viczispánynál is nagyobb úr. Még tán bizony büszke is volt rá egy kicsit Barkás Mihály, hogy ilyen nagy úr lakja Nemes-Várbokot.

A bricska lassan indult meg a dőczögős, kátyus úton, melyet alacsony, szalmafödeles házak szegtek be kétfelül.

Egészen kihaltnak látszott a megyei bocskoros nemesség ez a százados fészke. Imitt-amott a kerítésnél kinézett egy bubánatos arczu ember s még csak meg sem emelte a kalapját a vármegye mindenható ura előtt.

Hátam borsózott. Magam is érezni kezdtem, hogy közel kell lenni a világfelbomlásának.

Egy óriási fenyőfa-ládát hoztak velünk szembe. Az alispán odaszólt:

— Mitéle jószág az barátim?

— Koporsó, hat embernek.

Hatáva! temették az embereket; rokont, nem rokont, ellenséget, adóst, hitelezőt együvé. Milyen furcsa scénák lesznek majd ebből a feltámadás napján!

Az alsó-soron, a hol nagyobbára a katolikus-ság lakott, az egyik nemesi kuria előtt, egy malacz beleszabadult a ház előtti kis kertbe. Az egész nemes Laczfy familia ott nézte. A szent korona tagjai máskor köveket hajigáltak volna a malacz után, lármáznának, pörrel fenyegetnék a torkos állat gazdáját, most egykedvűen nézték, hogy teszi tönkre a drágalátos dinnyeágyakat. Hadd teljék öröme a szegénynek!

Az alispán hallgatagon ült mellettem, holhol kivette zsebkendőjét és homlokát törülgette, izzadott. Majd a pecsétgyűrűjét húzta le, azt a levegőbe hajította, meg elfogta. Ezzel mulatott. Egyszer véletlenül rá néztem, úgy tetszett nekem, hogy arcza sápadt kissé s nincs rajta a rideg fenségből semmi. Nem is vármegye alispánja ez, hanem csak egy szelid öreg úr.

A harangláb táján egy hosszú fehérlő selyem szál hálózta át az országútat, mint valami szabályos kordon. Békanyál volt. A nyári szél idehajította a rétekről s két ellenkező akáczfához fogódzott, a között ringott-repkedett alig láthatólag, jelélül annak, hogy már napok óta nem ment erre szekér, mely elszakította volna a mezei tündérek czérnáját. Ezek a ficzkók mégis derekasan tartják meg a vesztegzárt.

Az öreg úrnak éppen az orrát csiklandozta meg, mikor elszakadt s rajta maradt az ábrázatán,

úgy kellett leszedni a szakálláról, bajuszáról, pedig illett oda a színe miatt.

— Látod öcsém, ha most ez a békanyál drót-ból lenne, ugyancsak megállított volna minket, még az orrunkat is leszeli, hümm...

Nem birtam megérteni, miről gondolkozhatik. Hanem 'iszen megmagyarázta ő azt a következő zökkenőnél.

— Hop ho! Állj meg Imre! Te pedig Ambrus fiam ugorj le s gyere időbb, hadd magyarázzam meg, mit akarok.

A cifra tarsolyos hajdú egy pillanat alatt lent-termett az alispán mellett.

— Menj vissza fiam s eredj be ahhoz a Hártya Pálhoz, aki ma reggel meghalt. Négy kis lányt fogsz ott találni. Összeszeded valamennyit, kiviszed őket a határra s ott azután...

— Értem tekintetes uram. De instállok alás-san az éles kardomat otthon hagytam, a tompa van velem.

— Nem kell a gyerekeket kardra hányni, te szamar! Borókával kifüstölitek őket a falu végén. Kocsit rendelsz magadnak s áthajtasz Csomádra Csuzy Miklóshoz, azt mondod neki, hogy tisztel- tetem s küldöm neki ezt a négy lánykát, az egyik nála marad örökben, válaszsza azt, a melyik neki tetszik. Ha pedig nem volna hozzá kedve, mondd meg neki, hogy ezt a vármegye... én rendeltem így; punctum.

— De hát a többi három?

— Innen Csalárnak fordulsz. Ott bemegy özvegy Bogátnéhoz, de jól vigyázz, mert két kastély van szemben s a másikon is özvegy lakik. Bogátnét kérdezd. A három lány közül kiválasztod magad a legszebbiket, a másik kettőt ott künn hagyod, szép illedelmesen benyitsz és így szólsz: «az alispán úr kezeit csókoltatja és ezt a kis lányt küldi prezentbe».

— Igenis tekintetes uram!

— Csalárról átszaladsz Keszibe, Kovács Mihály uramhoz. Annak elmondod a dolgot úgy, a mint van, hogy a gyerekek anya, apa nélkül voltak egy kiháló félben levő faluban. Valahogy ne említsd neki, hogy ez megyei rendelet vagy hogy én intézkedtem, mert Kovács Mihály uram már azért sem tesz meg valamit, mert rendelet. Mindjárt rád uszítja a kutyákat. Hanem kéz alatt elpletykázod, hogy én sehogy sem akartam hozzá küldeni a leánykát, csak az esküdt úr beszélt rá, még fogadtunk is száz szivarban az esküdttel, hogy hasztalan fáradság lesz, Kovács uram nem fogadja be örökbe a gyereket.

— Igenis, tekintetes uram!

— No most pedig eredj és jól végezz. Imre hajts.

— Hát a negyedik gyerek tekintetes uram? kérde a hajdu.

— Igaz a... több eszed van fiam, mint a viczenótáriusaimnak. Magam is majd elfelejtettem

Hát a megmaradt gyereket, azt a melyik már senkinek sem kell, haza viszed a feleségemnek. Annak az is jó. Azt üzenem neki, hogy jól gondját viselje, mert a leány a miénk. Szombaton délre magunk is otthon leszünk.

Szombatig még nagy útat kellett megjárjunk a kerületben. Nemes-Várbokról átmentünk Pentelére és a többi kolerás helységekbe, a hol a megyei főorvos is hozzánk csatlakozott. Rétiben ott találtuk a szolgabíró is, tekintetes Berei Pál urat, aki hagyatéki tárgyalásokat intézett el. Éppen az ő segítségére vitt ki engem a körutat tevő alispán, mert Berei Pál volt a princípálisom.

Igazán gyerek voltam én még akkor, midőn a vármegye urai közé kerültem. Nem adom sokért, hogy éltem még a régi táblabírák között s hogy szemem láttára fogyott el az utolsó fény, a mit a mult dicsősége vetett még a kevély megyei czimerekre.

A hagyatéki tárgyalásokat elvégezve, Csomádra hajtattunk éjszakára, Csuzy Miklóshoz. Az volt a főtanya a kerületben. Már megterítve várt a «zöld asztal». Mert a zöld asztal elkerülhetetlen kelléke volt a táblabírói világnak.

— Ki oszt? kiáltá az alispán, a mint a kocsirol leugrott.

Hát biz' azt mindjárt kezdték, az időnek drága voltára hivatkozva. Folyt is derekasan egész éjjel. A «háromszor, négyszer, re-besszer» felkiáltások

közt, csak néha-néha tett egy másfajú megjegyzést az alispán.

— Igaz ni, Miklós! Nem volt itt nálad a huszárom?

— De bizony itt volt tegnapelőtt.

— Megkaptad a küldeményemet?

— Izé... köszönöm — felelt Csuzy kedvetlenül.

Nagyon derék! No hadd lám, milyet választottál! Hívd be.

— Baj van vele — tagoló a gazda zavartan. —
Eltűnt. Tegnap dél óta sehol sincs... restellem pedig...

— Eltűnt? vágott bele az alispán. — Nem szeretem a dolgot — tette hozzá, homlokát ránczba szedve.

— No, no, hiszen majd előkerül. Azért csak ne aggódjék bátyám.

Minthogy a viczeispán éppen huszonegyes blattot kapott, hát csakugyan letett az aggodalomról s neki fogott a zsinór-növesztésnek. Pogány szerencséje volt, okvetlenül ő huzza be ezt is.

De már ennél fogva is nagy malheur-ben uszott az én princzipálisom. Éjfél tájban bizony egyszer azon vette magát észre, hogy egészen üres a nagy fekete tárcza.

— Hozzátok ide a paktáskámat! parancsolá az egyik ott ácsorgó inasnak.

A kis bőröndöt előhozták, Pali bácsi belenyult s kihuzott belőle egy csomó aktát, a hagyatéki

ügyeket s azokból kezdte előkotorászni a — depositumokat.

— Most már a vármegye pénzével játszom — szól, mosolyogva szedegetvén ki egymásután a százásokat.

Biz' azok is mind elsétáltak. A vármegye pénze is az alispánhoz huz szivesebben, nem maradt abból hajnalig egy forint sem. Istenem, mily különös világ volt az. Nem fogta rá Pali bácsira senki, hogy sikkasztó.

És nem kapitulált meg egyhamar. Másnap délben újra kezdték. Pali bácsi az asszonyoktól kért pénzt kölcsön. A kis Csuzyné még az öreg harisnyából is kiöntögette a penészes tallérokat; asszonypénz szerencsét hozhat.

A játékot persze nem lehetett félbenhagyni, míg Pali bácsinak kedve van — ha két hétig tart is. S az alatt az egész vármegyében szünetelhet a közigazgatás s dulhatott a fekete halál, a viczispán, a szolgabíró és az orvos miatt! Valljuk be no, hogy sokszor voltak könnyelműek azok a lelkiismeretes emberek is!

Hanem azért szombat estére mégis hazaértünk «tisztát váltani» (ez volt a hivatalos kifejezés a szombati megérkezésekre).

No iszen nagy «ne mulass» várta az alispán urat.

— Ejnye János, János! Hát mid vagyok én neked, János? kiabálta az alispánné csipőjére tett

kezekkel. Hát micsoda galibát küldesz te a nyakamra, he! Hol szedted fel már megint azt a porontyot? Hát szolgálód vagyck én neked, vagy mid, mordizom adta, hogy csak ugy az országot közepéről intézkedel?

— No no Anna, legyen eszed, kérlek!

— Halgass! Hát azt gondolod te, hogy én is olyan vagyok, mint a vármegye, hogy szép szóval minden ostobaságokra rá lehet venni!

— De kérlek Annám, hiszen neked akartam örömet okozni.

— Hallgass! toppantott az alispánné a lábával. Szép örömet szerezted, mondhatom. Hisz az egy sárkánykölyök. Látod ezeket a kaparásokat az arczomon, tegnap, mikor mosdattam, nekem esett a körmeivel. Valóságos pokol fajzatja? Büntetésből becsuktam a nappali szobába, mind összetörte a porcellán edényeimet. Nem adtam volna oda a lelkiüdvösségedért a két füles porcellán csészémet a stafirungból.

— Micsoda? A két Rákóczy-csészét törte össze? sóhajtott fel az alispán félénken.

— Azt hát, mi közöd hozzá? Az enyim volt. Hanem azt megmondom, hogy azt a gyereket elvidd innen, mert ma meg a virágpalántáimat tépte ki a kertben . . . Elvidd innen, tedd a hova akarod, de én ne lássam.

— Jó jó, csillapodj édes Annam, minden ugy lesz, ahogy akarod. De ni, micsoda bolondság ez!

A divatárusnő jött, csipkés finom ruhát, kalapot és mindennemű gyerek-piperét hozva egy nagy kosárban.

— Hogy ez mi? — felelt aláeresztett hangon a tekintetes asszony. — Ruhát rendeltem neki, igenis mert nem tűrhettem, hogy meztelenül legyen valaki az én házamban. Reggel ráadom, aztán fel is ut, le is ut, nekem ugyan nem kell. Jöjjön kedves Spenczerné, hadd fizetem ki.

Haragosan becsapta maga után a folyosó-ajtót, az alispán pedig csendes morfondírozásba merült szüllyeszékében.

— Hejh, hol van itt valami szobaleány, — ocsudott fel egyszerre mélázásából, — hadd hozná ide azt a gyereket.

Elővezették. Olyan vad volt, mint egy medvebocs. Szöske selyemhaja össze-vissza kuszálva csüngött domboru homlokán. Nagy kék szemei morcososan forogtak, parányi kezei piszkosak voltak.

— Hogy hinak lányom? kérdé az alispán gyöngéden.

— Nem mondom meg — szólt a kis leány s fejét daczosan hátraszegte.

— Gyere közelebb, piczike!

A szobaleány erőszakkal előre taszigálta, az alispán szépen átfogta derekát, mire a kis ördög olyat ütött a kezére, hogy szinte belesziszszent.

— Jézus Mária! Kiáltott fel a szobaleány ijedten azon hitben, hogy tán azonnal fejét veszik a gyerekeknek ezért a vakmerőségért.

Hanem az alispán a helyett, hogy méregbe jönné, elkezdett édesdeden nevetni, hogy szinte rengni látszottak bele a tornác oszlopai. Furcsák ám ezek a hatalmas urak!

Tetszett neki a kis paraszt lány; igaz is, hogy nagyon szép volt, felső rózsabimbónak is a szebbekből való. Babos szoknyácskája csak térdig ért eredetileg, de ahol kiszakadt a ránczában, ott a földet seperte, csak oldalt hagyva láttatni gyönyörű idomu napégette lábszárait. Szobrász se faraghatná különbeknek... Rozmaring virág nő arra, a hová ez lép, ha fölcserepedik.

— Na ez ugyan megjárja «maradéknek» Ambrus fiam? szólítá meg az alispán kedvencz huszáriját.

András megsodorta ősz bajuszát s ravaszul kacsintott:

— Volt eszembe, tekintetes uram. Nem maradék ám ez! Előre magunknak szántam, vagyis hogy a tekintetes asszonynak s eldugtam a saroglyába, hogy meg ne lássák. Mind hitványabb már a többi!

— Elhelyezted-e a többit is mind?

— El én egy lábíg. A Kovács uraság erővel kettőt akart, mikor megmondtam, hogy a tekintetes ur egyet sem akart küldeni.

— Pedig talán jó lett volna ott hagyni ezt a másikat is. Nagyon meggyült vele a bajunk. Az asszony haragszik.

— Pajkos, rossz a gyerek, tekintetes uram s nem tud itt megszokni. Pedig látom, tejbe-vajba fürösztének...

— No majd ránczba szedem én reggel.

Hanem 'iszen szedhette már azt. Híre hamva se volt a kis Erzsikének reggelre. Eltűnt, sehol se találták, mintha a föld nyelte volna el. Hiába dobolta ki a nagybajszu Pista hajdu minden utca-szögleten: «adatik tudtára mindenkinek», senki sem hozott hírt felőle. Az alispán az egész parkot beszaladgálta. Erzsike nevét kiáltva, de még csak a visszhang sem felelgetett neki.

Még a tekintetes asszony is sopánkodott ugy déltájban.

— Mégis restellem — mondá — hogy épen nálunk vezett el. S elkezdett, mint már azt az asszonyságok szoktak, — mindenféle skrupulusokat csinálni. Hátha az Ipolyba ugrott? Hátha az oláh-czigányok lopták el? Ki tudja, még tán arra is gondolt, nem-e a zsidók ölték meg, hogy szűz vérét megigyák?

Ambrus huszár lóra ült. Az alispán megparancsolta, hogy élve, halva megkerítse, még a föld alul is kiássa, nélküle haza ne térjen.

A tekintetes asszony sehol sem találta helyét egész délután, valahányszor atment a «kék szobán»

s meglátta ott a rózsaszín gyermekruhát a dívánon kiterítve, mintha szomorubbá lenne mindannyiszor.

Estefelé jött meg a huszár, csatakosan, tajtékos lovon.

— Hol a leány? kiáltott reá a lódobogásra kiszaladt alispán és neje egyszerre.

— Itt hozom — szólt Ambrus — fehér köpenyét hátravetve, melylyel Erzsike volt betakarva

— Él?

— Alszik a kis ördög, — felelte a huszár káromkodva — rugott, barapott, abban fáradt ki oly nagyon.

— No, csakhogy itt van! Hol találtad meg, édes fiam?

— Odahaza. Képzelve tekintetes uram azt a gyalázatos vért, a mi ezekben a parasztokban van. Várbokra érvén, a mint belovagolok a Hártya portán, hát ott találom a négy gyereket azon módon, a hogy szerdán találtam. A kazal tetején ültek...

— Ejnye! csodálkozék az alispán. Adta kölykei! Lásza meg az ember.

— Eleinte hittem, én vagyok megbolondulva, hogy azt képzelem, mintha már egyszer széthordtam volna a vármegye négy része felé, hanem aztán rájöttem lassankint, hogy hazaszöktek a gyehennára valók. Ilyen a paraszt, tekintetes uram!

Az alispán elmosolyodott s nini mit lát?... a tekintetes asszony maga veszi át Erzsikét a huszár-tól s szép óvatosan, nehogy felébredjen, tulajdon kezével viszi be a szobába. Már mire való az ilyen? Nem annak termett az, de meg nagyobb is már, hogy ölben hordják.

— Egy jó ötletem van öreg, — szólta az alispánné halkán. — De hát ne zörögj úgy a patkós csizmáiddal. Lábujjhegyen járj, azt mondom. Az a tervem van, hogy átöltöztetem Erzsikét míg alszik az új ruhába — úgy ébred majd fel, mint egy igazi alispán-kisasszony s soha sem szökik meg többé.

A vármegye hatalmas ura, a kit mindenki rettegett, még a pipáját sem merte kivenni, nehogy zörejt okozzon, hanem azért mégis megtette a maga szokásos diffikultását.

— Jó, jó, — hanem az még sem ér sokat. A gyerek nem szokik meg köztünk hacsak... ide nem hozzuk a többi hármat is.

Az alispánné ránézett meglegedetten, büszkeséggel:

— Nem bánom öreg; hanem azt az egyet megmondom, hogy az «igazi» mégis ez marad, mert ez már... ez már...

— No mi van ezzel?

— Az, hogy már... ki van próbálva.

Elpirult: mert azt akarta mondani, hogy ez már az övé — hogy szereti már.

MEGINT MEGKERÜLT A CSÁKÓ.

BIZONY csodák esnek én rajtam! Valaha beh sokszor előfordult, hogy megirtam egy-egy elbeszélést és az úgy ott maradt (a szerkesztői papirkosárban), mintha sohasem irtam volna meg. Nagy temető az a bolond kosár, sok kedves halottam fekszik ott, örök semminek válva.

A sors azonban kárpótolni akart a halottak helyett, mert most ellenkezőleg az történt, hogy az egyik elbeszélésem magamagától megfiadzott és egy másik elbeszélést szült: a kigondolt mese helyett egy igazit, de épen olyat.

Fa, ha virágzik kétszer, azt is érdemes fölemlegetni, de hogy ha egy mese valósággá nővi ki magát a saját tövén — az már leírni méltó dolog.

Ugy történt pedig, hogy a legujabb könyvemben, a «Tekintetes vármegyé»-ben, van egy «Aranyos felhők» című elbeszélés, a hol az özvegy papné a megtakarított pénzén megvesz egy tehenet.

A derék «Csákó»-nak (mert ez a neve a tehénnek) nagyon örülnek a családban. A papné kis leánykái, a Kriska ésnem tudom biz én már hogy hitták a másikat, elmennek megnézni a legelőre, elcsalják a szolgálót, a ki a tehenet őrizte, magvast szedni. Mire visszatérnek, a tehén el van veszve. Mindenütt keresik, de sehol sem találják. A szolgálót kétségbeesésükben hiráddal menesztik anyjuk után a szőlőbe, ők maguk bejárnak ungot-berket, a «Csákó» nevet kiáltozva, de a Csákó nincsen sehol. Végre mikor kimerülve érkeznek este haza, hát meglepetve látják, hogy a Csákó vigan ropogtatja otthon az istállóban a szénát. Csakhogy új bonyodalom támadt. A Csákó megvan, de most már nincs meg a mama!

Pedig már leszállt az est. A mama bizonyosan a vízbe ölte magát bánatában. Nagy aggodalommal rohannak a szőlő felé s ime azt látják, hogy a tiszteletes asszony csak azért késett el, mert elaludt jóízűen a nagy diófa alatt.

— Mama, mama! Megvan a Csákó! Megvan, Megvan!

A tiszteletes asszony kidörzsölte az álmot a szemeiből.

— Mit, hát el volt veszve?

— És te nem tudod?

— Nem én — kiált az fel elsápadva.

— Tehát nem mondta meg a szolgáló?

— Nem is láttam.

Erre aztán összemosolyognak, a miért hiába járták a bolondját, majd hirtelen zokogni kezdenek, hogy hátha a szegény Csákó mégis elveszett volna!

Ilyenformán volt — mondom — kigondolva, én odaadtam az egész könyvet az illusztrátoromnak, Manheimernek s az megismerkedett hamarjában a tárgyaimmal, embereimmel és lerajzolta őket, a hogy ő elképzelte.

Ott volt a többi képek közt Kriska és a másik leány is, meg a szóban forgó Csákó is szép kis szarvaival, szelid, méla tekintetével. (Szép egy jószág így külső tekintetre! No ezt ugyan olcsón vette a tiszteletes asszony!)

A képeket a hogy rendesen szokás, elküldtük Angererhez Bécsbe, visszakerültek a nyomdába, bele illesztették a szöveg közé, kinyomták — s meg volt a könyv az utolsó boritékig.

— Nem kell már ahhoz egyéb csak vevő.

Átlapoztam tízszer, hússzor, de bizony nem láttam én abban semmi hibát, hanem a mint a piktorom a kezébe vette, egyszerre felkiáltott:

— Nini, a Csákó nincs itt!

Keressük a Csákót, hát csakugyan nincs meg sehol.

Idegesen forgatjuk a lapokat, hasztalan, csak a fekete betük ásítanak ránk a Csákó nélkül. Ki

tudja hol veszett el? Hová tévedt! Talán Bécsbe sem jutott, nem akarták Marcheggnél áterezteni? Vagy ha eljutott Bécsbe, ott történt vele valami szerencsétlenség!

Vége-hossza nem volt a sopánkodásnak. Mit ér most már az egész könyv a Csákó nélkül. Még az árát is olcsóbbra kell szabni! Olyan szép volt pedig az a kis tehénke! Szegény tiszteletes asszony, de nagy malheurja van ezzel a gonosz tehénnel!

Egy darabig sirattuk, bánkódtunk felette, mikor a könyvet néztük, mindég sóhajtottunk egyet: «Hátha még a Csákó is benne lenne!»

Hanem hát arra már nincs mód, lassankint ki kellett békülni a gondolattal, hogy a Csákót többé ne lássuk, mikor ma délelőtt váratlanul megjött Bécsből egy kis csomagban.

Tévedésből a «Neue Illustrirte Zeitung» képei közé lett beekzekválva. Hisz a magyar ember tehenét mindig a német viszi el.

De ez egyszer a Csákó nem kellett nekik, sok viszontagságon keresztül haza került és most itt van eredeti alakjában. Méltóztassanak megnézni: Nekem sok keserúséget okozott, hogy lemaradt a vásárról, de az olvasó csak úgy járt vele, mint a tiszteletes asszony: akkor tudja meg az elveszését, mikor meg is került.

Igaz, hogy bele nem jut így sem a «Tekintetes vármegyébe» (mert a mi onnan egyszer

elsikkasztódik, az meg nem kerül) ha csak az új kiadásba nem.

Ámde az új kiadás oly messze van még, hogy azt már a szerző meg sem éli — de talán még a vármegye se.

TARTALOM.

o o o

	Otál
História egy házasságról	1
Aranyos felhők	21
Lányomok a homokban	30
A Tisza	38
Mikor a sirkövet hoztuk	51
A rossz matéria	63
Az én első princípálisom	81
Rózsaszínű rozsdá	102
A becsületbirák előtt	120
Az elveszett nyáj	144
Az alispán-kisasszonyok	153
Megint megkerült a Csákó	168

